7md

Kultūros savaitraštis „7 meno dienos“ | 2023 m. vasario 24 d., penktadienis, Nr. 8 (1457) | 1,90 Eur | www.7md.lt

D*ailė* | **M***uzika* | **T***eatras* | **K***inas* | **Š***okis*

3
Pokalbis su kompozitoriumi Donatu Zakaru

4
Laiškai apie teatrą

6
Spektaklio „Barbarai“ premjeros belaukiant

8
Nacionalinė emancipacijos diena

Marcė Katiliūtė, Autoportretas. 1935 m.

9
Vilniaus parodos: tarp žodžių ir vaizdų

10
Kaip veikia Baltijos šalių kino institucijos

Kadras iš filmo „Poetas“

Herojai ir prisitaikėliai

Nauji filmai – „Poetas“

Greta Vilnelė

Sudėtingą pokario laikotarpį nagrinėjantis Vytauto V. Landsbergio ir Giedriaus Tamoševičiaus filmas „Poetas“ (Lietuva, 2022) po sėkmės tarptautiniame Talino kino festivalyje „Juodosios naktys“ Valstybės atkūrimo dieną pristatytas ir Lietuvos kino teatruose. Pasirinkę problemiškiausią Kosto Kubilinsko, su kurio poezija užaugo ne viena karta, gyvenimo fragmentą kūrėjai stengiasi dekonstruoti niūrų šešėlį, krintantį ant poeto biografijos, vedžiodami žiūrovus asmeninės istorijos vingiais.

Didžiąją dalį filmo akį rėžė tarsi bejausmė Kostą įkūnijusio aktoriaus Donato Želvio vaidyba. Vos Kostui pasirodžius provincijoje, žaidimo taisykles paaiškina partizanai: jei poetas nepradės kurti viltį kurstančių eilių, baigsis blogai. Tad apatiškas Kosto elgesys pirmoje filmo pusėje sietinas su įbaugintos ir jautrios menininko sielos uždarumu, susitelkimu į vidinį pasaulį. Tačiau kortas sumaišo bunkeryje besislepiančio poeto scena, kai aplink partizanų slaptavietę slampinėja sovietų kareiviai, galintys bet kurią akimirką ją rasti. Netikėtai ekraną užvaldo organiška, iš baimės tirtanti Kosto būtis, atskleidžianti tikrąjį aktoriaus potencialą. Filme dinamiškus vaidmenis taip pat kuria Arvydas Dapšys, Dainius Gavenonis, Indrė Patkauskaitė ir Martynas Nedzinskas. Atskiro paminėjimo nusipelno nepriekaištingai Pauliaus Markevičiaus atliekamas nerangaus kaimiečio dzūko partizano Voverio vaidmuo.

„Poetas“ nagrinėja pokario inteligentų ambivalentiškumo problemą, remdamasis vieno likimo biografija. Režisierių dueto kūrybiniuose užmojuose galima įžvelgti bandymą suprasti Kubilinsko pasirinkimus, tačiau moralinė dilema skleidžiasi tiesia linija. Kosto baimė netapti žymiu rašytoju stipresnė už tautinį identitetą. Tiesa, partizanų įspraustas į kampą Kostas vis dėlto parašo patriotinės poezijos. Pamatęs slapyvardžiu Kipšas pasirašytą savo eilėraštį skelbimų lentoje miestelio turguje, nusišypso. Tačiau savimeilė paglostyta dėl dėmesio, kurio jo žodžiai sulaukė iš kaimiečių, o ne dėl malonumo rašyti nacionalinę dvasią iškeliančias eiles.

Iš kaimo gyvenvietės trumpam sugrįžęs į Vilnių ir sutikęs seną pažįstamą, Kostas atgauna miesčionišką laisvumą. Vakarą jis praleidžia restorane gurkšnodamas stipriuosius gėrimus, mėgaudamasis merginų dėmesiu ir šokti viliojančia muzika. Apsvaigęs nuo gyvenimo ir vienam vakarui atgautos laisvės, jis išsišiepęs iki ausų sukasi šokių aikštelėje – šiame kadre įamžinama poeto svajonė. Kaipmat paaiškėja, kurią pusę jis pasirinks. Tačiau realistiškai atkuriamos istorinės asmenybės gyvenimo situacijos leidžia pasimatuoti laikotarpio kostiumą, užduoda moralinį retorinį klausimą, ar daugelis nepriklausomybės kartos atstovų nepasirinktų to paties.

Sovietmetį palaidojus atmintyje, apie komplikuotą pokario kovų laikotarpį norisi pradėti šnekėti be ideologinės cenzūros. Bene garsiausias šį sunkmetį aptariantis filmas – Vytauto Žalakevičiaus „Niekas nenorėjo mirti“ (1965). Kino juosta

Nukelta į 7 psl.

Savaitgalis su kamerine muzika

Boriso Brovtsyno ir Kasparo Uinsko bei Vilniaus kvarteto, Ūlos Ulijonos Žebriūnaitės ir Oleksijaus Shadrino koncertai Nacionalinėje filharmonijoje

Aldona Eleonora Radvilaitė

Solidų koncertą vasario 18 d. pristatė „Naujoji muzikų karta“. Nacionalinėje filharmonijoje grojo du pasaulyje pripažinimą pelnę atlikėjai – Londono Guildhallo muzikos ir dramos mokyklos absolventas, privataus Muzikos ir meno universiteto Vienoje profesorius smuikininkas Borisas Brovtsynas ir pianistas Kasparas Uinskas. Smuikininko repertuare – per 50 smuiko koncertų, šimtai kamerinės muzikos kūrinių. Brovtsynas kviečiamas koncertuoti garsiausiose pasaulio koncertų salėse, su solidžiais orkestrais. Uinskas 2021 m. vasarą buvo antrą kartą pakviestas dalyvauti legendinės pianistės Marthos Argerich festivalyje Hamburge, kartu su violončelininku Alexandru Kniazevu pasirodė Hamburgo „Laeiszhalle“. Po šio koncerto belgų įrašų kompanija „Avanticlassic“ išleido dueto kompaktinę plokštelę su Johanneso Brahmso kūriniais.

Koncerte Vilniuje Brovtsynas ir Uinskas atliko net tris Brahmso Sonatas smuikui ir fortepijonui. Buvo labai smalsu paklausyti ne tik šios puikios muzikos, bet ir kaip seksis ją traktuoti tokių skirtingų meninių individualybių atlikėjams. Smuikininkas griežia jautriai, šiltai ir labai emocionaliai, subtiliai traktuoja kiekvieną frazę. Pianistas skambina valingai, ryžtingai, tarsi architektas formuoja muzikinį vaizdinį, vengia jausmingumo.

Pirmoje koncerto dalyje skambėjo Sonatos Nr. 1, op. 78, ir Nr. 2, op. 100. Labai nuotaikingai, švelniai, dėmesingai, gražiu smuiko tembru griežė Brovtsynas, o Uinskas gal kiek neapskaičiavo garso

Borisas Brovtsynas ir Kasparas Uinskas

A.E. Radvilaitės nuotr.

balanso, nes fortepijonas kulminaciniuose epizoduose skambėjo kur kas ryškiau, energingiau, goždamas smuiką.

Antroje koncerto dalyje dueto interpretuota dar brandesnė ir sudėtingesnė Brahmso Sonata Nr. 3, op. 108, kurioje virtuozine prasme ypač sunki fortepijono partija skambėjo visiškai kitaip. Puikiai derėjo abiejų muzikų traktuotės, pašvelnėjo fortepijono tembras ir garsinė paletė. Galėjome tiesiog gėrėtis puikiu Brahmso opusu. Bisui labai švelniai, tyliai liejosi Brahmso dainos „Vienas laukuose“ muzika, vėliau, publikos džiaugsmui, populiarusis šio autoriaus „Vengrų šokis“.

***

Vasario 19 d. Nacionalinėje filharmonijoje vykusiame koncerte „XXI a. laiškai klasikams I“ griežė atsinaujinusios sudėties Valstybinis Vilniaus kvartetas – Dalia Kuznecovaitė (I smuikas), Algirdas Šochas (II smuikas), Kristina Anusevičiūtė (altas), Viktoras Rekalo (violončelė), o su jais muzikavo iš Italijos atvykusi Ūla Ulijona Žebriūnaitė (altas), iš Ukrainos – Oleksiy Shadrinas (violončelė). Skambėjo Franzo Schuberto Styginių kvintetas C-dur, D 956, dviem smuikams, altui, dviem violončelėms ir Antoníno Dvořáko Styginių sekstetas A-dur, op. 48, B. 80, dviem smuikams, dviem altams, dviem violončelėms. Kaip skaitome koncerto programėlėje, britų kompozitorius Benjaminas Brittenas yra sakęs, kad keleri metai (apie 1824–1828), kai sukurti vėlyvieji Ludwigo van Beethoveno styginių kvartetai ir paskutiniai austrų genijaus Franzo Schuberto kameriniai kūriniai, tikriausiai buvo vaisingiausi per visą Vakarų muzikos istoriją, o šio laikotarpio kūrybą galima laikyti geriausia visų laikų kamerine muzika. Išskirtinio grožio ir gilaus dramatizmo Styginių kvintetą C-dur Schubertas parašė 1828 m., likus dviem mėnesiams iki mirties.

Publika (beje, plojusi atlikėjams tarp kvinteto dalių) labai šiltai priėmė šio ilgo kūrinio atlikimą. Bet, mano nuomone, tai nebuvo aukščiausio meninio lygio traktuotė. Galbūt to priežastis – nuolat besikeičianti Vilniaus kvarteto sudėtis, dar nespėta susigroti. Tiesa, Dalia Kuznecovaitė energingai vadovauja naujiems nariams. Pamenu tobuliausiai skambėjusias kvarteto atliekamų kūrinių traktuotes, kai į ansamblį labai sėkmingai įsiliejo talentinga altininkė Kristina Anusevičiūtė ir ukrainietis, subtiliai griežiantis violončelininkas Viktoras Rekalo, o antruoju smuiku puikiai griežė senbuvis Artūras Šilalė.

Sekstetas: Dalia Kuznecovaitė, Algirdas Šochas, Oleksiy Shadrinas, Viktoras Rekalo, Kristina Anusevičiūtė, Ūla Ulijona Žebriūnaitė

D. Matvejevo nuotr.

Šiame koncerte išgirdau du „naujokus“ – antrąjį smuiką Algirdą Šochą ir Kronbergo akademijos studentą, Ukrainos violončelininką Oleksijų Shadriną. Žinia, kameriniuose ansambliuose labai aiškiai girdėti mažiausios nesėkmės, netikslus atskirų instrumentų garso intonavimas ir t.t. Tik gerai surepetavę, panašiai muzikinę medžiagą girdintys bendraminčiai gali nepriekaištingai atlikti tokius šedevrus. Šiuo atveju juntamos pastangos griežti sinchroniškai kartu pasiteisino, nors ne visada tai pavyko sudėtingiausiose kūrinio atkarpose. Apie muzikos grožį, jos tobulą tekėjimą ar plėtotę ramiai pagalvoti neteko. Kartais pasitaikė ir netikslaus intonavimo. Visada beveik taip pat traktuojamos temos netgi pabodo, tas ypač jautėsi ilgiausioje, labiausiai išplėtotoje pirmoje kvinteto dalyje. Be to, stebino tai, kad jaunajam violončelininkui Shadrinui buvo patikėtas tarsi svarbesnis vaidmuo nei Rekalo, nes per visą atlikimą dominavo jo violončelės partija, kulminacijose net ne visada kokybiškai pagrota. Geriausiai kvintetui pavyko atlikti lėtos tėkmės muziką, gražiai, subtiliai skambėjo antrosios (*Adagio*) dalies meditatyvūs epizodai.

Antroje koncerto dalyje Dvořáko Styginių sekstetui atlikti prisijungė retai į Lietuvą sugrįžtanti žymių menininkų – dainininkės Giedrės Kaukaitės ir kino režisieriaus Arūno Žebriūno – duktė, altininkė Ūla Ulijona Žebriūnaitė, gyvenanti Turine (Italija) ir jau daugiau nei dešimtmetį vadovaujanti prestižinio Italijos radijo ir televizijos (RAI) orkestro altų grupei. Gaila, kad nebuvo progos pasigėrėti jos atlikimo subtilybėmis, nes atlikėjos solo sekstete skirti tik keli sakinukai, o per visą kūrinį altų partijos dažnai dubliavosi su violončelių, kurios nustelbdavo savo „kaimynes“. Tačiau Dvořáko Styginių sekstetas nuskambėjo kur kas linksmiau ir paprasčiau nei Schubertas. Kažkodėl prisiminiau smuikininkės Dalios Stulgytės ir styginių kvarteto iš Vokietijos muzikavimą, kuriame ypač žavėjo neįtikėtinas garso tyrumas, tarsi ledo skaidrumo spindesys. Šiame koncerte to pasigedau.

Anonsai

Martinaitytės ir Mahlerio muzika koncerte „Ilgesio dainos“

Lietuvos nacionalinės premijos laureatės, kompozitorės Žibuoklės Martinaitytės ir austrų kompozitoriaus Gustavo Mahlerio kūryba susipins vasario 25 d. simfoninės muzikos koncerte „Ilgesio dainos“. Nacionalinės filharmonijos scenoje Modesto Pitrėno diriguojamas Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras (LNSO) ir baritonas Romanas Kudriašovas atliks penkias Mahlerio dainas pagal Friedricho Rückerto poeziją. Taip pat skambės garsioji Mahlerio 5-oji simfonija ir pasaulinio pripažinimo sulaukęs Martinaitytės kūrinys „Saudade“.

Koncerto programą pradės 2019 m. sukurta ir aktualiosios muzikos festivalyje „Gaida“ pirmą kartą nuskambėjusi spalvinga simfoninė drobė

Žibuoklė Martinaitytė

D. Matvejevo nuotr.

„Saudade“. Šis kūrinys yra viena garsiausių Niujorke gyvenančios lietuvių kompozitorės, kuriai 2022 m. paskirtas ir 2023 m. vasario 14 d. įteiktas reikšmingiausias Lietuvos apdovanojimas, Lietuvos nacionalinė kultūros premija, Žibuoklės Martinaitytės kompozicijų.

Apie „Saudade“ atsiradimą pati kompozitorė pasakoja: „Tiesiog neįtikėtina, kaip vienas atsitiktinis žodis gali uždegti kūrybinę vaizduotę. Kartais išgirsdavau paslaptingą ir viliojančio skambesio svetimos kalbos žodį, apimantį gerokai platesnį reikšmių ir prasmių ratą nei jo atitikmuo kitose kalbose. Kai ši žodyje užkoduota prasminė gelmė atliepdavo asmeninius išgyvenimus, ji tiesiog prašydavosi įkūnijama garsuose. *Saudade* portugalų kalba reiškia gilią emocinės nostalgijos arba melancholiško ilgesio nesančiam kažkam būseną. Vienas iš galimų, bet tik dalinių žodžio vertimų būtų „ilgėjimasis“.

Ilgėjimosi gija „Saudade“ sujungs su koncerte „Ilgesio dainos“ skambėsiančiomis Mahlerio Penkiomis dainomis pagal Rückerto eilėraščius („Rückert-Lieder“, 1901). Šis vokiečių poetas – vienintelis, kurio eiles savo muzikai pasirinko Mahleris, ilgai žavėjęsis liaudies rinkinio „Stebuklingas berniuko ragas“ poezija. Pagal Rückerto tekstus parašytos penkios dainos pirmą kartą buvo atspausdintos po kompozitoriaus mirties, 1910 m., rinkinyje „Septynios paskutinių metų dainos“ („Sieben Lieder aus letzter Zeit“), taip pat kiekviena daina buvo spausdinama ir atskirai. Taigi šios penkios dainos iš tiesų nesudaro ciklo, tačiau jas akivaizdžiai jungia stiliaus bendrumas, išreikštas susimąstymu ir emocijų santūrumu.

Beje, keturios iš dainų pagal Rückerto eilėraščius buvo kuriamos ir instrumentuojamos 1901 m. vasarą Verterzės kurorte, šiame kurorte pradėta ir Penktoji simfonija (ji baigta kitų metų vasarą). Akivaizdu, kad vienu metu rašyti kūriniai tarpusavyje gana artimi ir emociniu, ir muzikiniu požiūriu, simfonija neabejotinai asimiliavo dainų bruožus – pavyzdžiui, paskutiniai IV dalies *Adagietto* ir dainos „Ich bin der Welt abhanden gekommen“ taktai grindžiami ta pačia muzikine idėja. Tad visas vasario 25-osios simfoninės muzikos koncertas Filharmonijoje neatsitiktinai pavadintas „Ilgesio dainomis“.

XIX a. ilgesiu dvelkiančias dainas pagal subtilią Friedricho Rückerto poeziją simfoninės muzikos koncerte su LNSO atliks lietuvių baritonas Romanas Kudriašovas. Greta mokslų Lietuvoje šis vokalistas studijavo Londono nacionalinėje operos studijoje, Hamburgo aukštojoje muzikos ir teatro mokykloje, Velso tarptautinėje dainavimo akademijoje, tobulinosi Georgo Solti „Bel canto akademijoje“ Italijoje, pelnė prizines vietas daugybėje tarptautinių konkursų, tarp kurių – finalas II Tarptautiniame Virgilijaus Noreikos dainavimo konkurse. Kudriašovas yra dainavęs Danijos nacionalinėje operoje, Liono operoje, Glaindborno festivalyje, kitose svarbiose užsienio ir Lietuvos scenose. Tad proga išgirsti šį solistą Filharmonijos scenoje, ir dar dainuojant Mahlerį, – ypatinga dovana Lietuvos publikai.

Koncertas „Ilgesio dainos. LNSO, Romanas Kudriašovas, Modestas Pitrėnas“ vyks vasario 25 d., šeštadienį, 19 val. Filharmonijos Didžiojoje salėje.

LNF inf.

Vilniaus pašlovinimas

Pokalbis su kompozitoriumi Donatu Zakaru po oratorijos premjeros Nacionalinėje filharmonijoje

Ingrida Alonderė

Po Vasario 16-osios iškilmių ir įvairių renginių šventiškai nusiteikusi publika rinkosi į vakarinį koncertą Nacionalinėje filharmonijoje, kuriame skambėjo Arvydo Malcio „Impetus“ (2001) simfoniniam orkestrui ir įvyko Donato Zakaro oratorijos „Gratulationes Vilnae“ (Vlado Braziūno tekstas) sopranui, baritonui, mišriam chorui, kameriniam orkestrui ir mušamiesiems pasaulinė premjera. Scenoje pasirodė Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras, solistai Kamilė Bontė (sopranas), Arminas Skirvainis (baritonas) ir choras „Vilnius“ (vyr. dirigentas Artūras Dambrauskas), kurio užsakymu (prisidedant Lietuvos kompozitorių sąjungai bei autorių teisių asociacijai LATGA) opusas ir sukurtas. Atlikėjus interpretacijos keliais patikimai vedė orkestro meno vadovas ir vyr. dirigentas Modestas Pitrėnas.

Arvydo Malcio koncertinė pjesė „Impetus“ (2002, dedikuota Mstislavui Rostropovičiui) erdvę pripildė laisvės nuojauta ir stipria energija, kuri, atrodė, visus sutelkė atidžiam klausymuisi. Tokios pakylėto susikaupimo būsenos publika pasitiko ir antrą koncerto dalį, joje suskambo ne tik Vasario 16-osios iškilmei, bet ir Vilniaus gimtadieniui skirta Donato Zakaro oratorija „Gratulationes Vilnae“ („Vilniaus pašlovinimas“). Kūriniui taip pat netrūko ir didybės, heroizmo, ir aistringos, jaunos širdies polėkio. Galiu tik paploti už žodžio ir muzikos santarvę, už opuso įvairovę, kupiną netikėtų muzikos kalbos posūkių. Kompozitorius daug metų yra dainavęs chore, tad jo kūrinių vokalinės partijos visada kruopščiai apgalvotos, išnaudojama kuo daugiau balso savybių ir kartu išlaikomas savitas stilius. Platus diapazonas, skaidri faktūra, melodingumas ir tonalumas – šie būdingi bruožai buvo gražiai perteikti atlikėjų, ypač choro „Vilnius“, kuris, atrodė, mėgavosi kiekvienu oratorijos taktu.

Apie Vilniaus gimtadienį, oratoriją ir kūrybinius impulsus kalbamės su kompozitoriumi Donatu Zakaru.

Donatas Zakaras ir Arvydas Malcys

D. Matvejevo nuotraukos

Šiemet Vilnius mini garbingą 700 metų gimtadienį. Ar galite pasakyti, kokią įtaką jums daro miesto kultūra?

Vilnius yra sostinė ir čia sutelkti vieni geriausių šalies meninių kolektyvų. Mano nuomone, būtent jų gebėjimai ir reiklumas skatina tobulėti kompozitorius. Čia, Vilniuje, turėjau geriausius savo amato mokytojus – Osvaldą Balakauską (kompozicija) ir Česlovą Radžiūną (choro dirigavimas). Be to, mano chorinei kūrybai didelę įtaką padarė dainininko darbas Vilniaus miesto savivaldybės chore „Jauna muzika“, kuriame turėjau galimybę susipažinti su gražiausiais choro muzikos opusais, naujausia lietuvių ir užsienio kompozitorių kūryba, ją atlikti. Vilnius pilnas kultūrinio vyksmo, aukščiausio meninio lygio renginių, koncertų, spektaklių, parodų ir performansų. Visa ši aplinka gyvena mano muzikoje.

Ir išties, atrodė, kad jūsų oratorijoje knibžda miesto gyvenimo detalių, kultūros, juntamas nuolatinis judėjimas ir kaita. Pirmiausia kodėl pasirinkote Vlado Braziūno eiles?

Poeto Vlado Braziūno tekstus pasiūlė choras „Vilnius“. Kartais rasti tinkamus žodžius sunkiau nei sukurti muziką. Supratau, kad šie tekstai – svarbiausias atspirties taškas, nes vien juos skaitant muzika, atrodė, jau skamba... Turėdamas medžiagą sudėliojau kūrinio struktūrinį planą, jame – dalių ir eilėraščių seka, kiekvienos konkrečios padalos atlikėjų sudėtis ir pavadinimai.

Ne mažiau įdomu, kodėl toks kūrinio pavadinimas?

Kai išsikristalizavo kompozicinė kūrinio struktūra, Braziūnas pasiūlė pavadinimą „Gratulationes Vilnae“ – „Vilniaus pašlovinimas“. Visi pasirinkti jo eilėraščių rinkiniai susiję su Vilniumi – „Vilniaus heteroglosija“, „Vilniaus sonetai“. Jie padiktavo kūrinio dalių pavadinimus. Oratoriją sudaro trys dalys: pirma dalis „in civitate nostra Vilna“ („mūsų mieste, Vilniuje“) – citata iš Gedimino laiško, naudojama Braziūno eilėraštyje, antra dalis „Vilniaus sonetai“ ir trečia dalis „Vilniaus heteroglosija“, kurioje išsidėlioja mažesnės padalos, pavadintos pagal jose naudojamų eilėraščių pavadinimus.

Išplėskite savo pasakytą mintį apie oratoriją, kad „kūrinio muzikos stilistika nėra labai disciplinuota“.

Kartais išgirdus vos kelis garsus galima pasakyti, kas kūrinio autorius. Taip yra, pavyzdžiui, su Arvo Pärto muzika. Manau, kad muzikos kalbos ar stiliaus savitumas kompozitoriui labai vertingas dalykas, bet jis kartais uždaro autorių į tam tikrus rėmus. O aš norimai minčiai, emocijai išreikšti stengiuosi pasitelkti visas įmanomas muzikines priemones. Todėl oratorijos stilistiką galėčiau pavadinti nedisciplinuota. Kartais man nepavyksta išvengti klišių, stereotipų, eklektikos, bet labai stengiuosi, kad tai nevirstų kiču, nevaldomu stilių margumynu ir „daugžodžiavimu“. Muzika turi ją sudarančią kalbą, žodžius ir gramatiką. Jei kalbėsime niekam nesuprantama kalba, tai niekas ir nesupras, ką norime pasakyti (nebent toks tikslas, kad niekas nesuprastų). Savo kūryboje stengiuosi kiekvienam kūriniui (ypač stambesnės formos) rasti jungiantį elementą, leitmotyvą, tembrinę spalvą. Ne išimtis ir ši oratorija. Taip pat manau, kad muzikos kalbos įvairovė padaro kūrinį įdomesnį, nenuobodų. Žinoma, turi būti tam tikras vientisumas.

Kamilė Bontė, Arminas Skirvainis, Modestas Pitrėnas, choras „Vilnius“ ir Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras

Kaip vyko pats kūrybos procesas, kokie lydėjo iššūkiai?

Oratoriją kūriau metus. Prisipažinsiu, sukurti valandos trukmės opusą man buvo iššūkis. Pasinaudojau savo profesoriaus Balakausko ir amerikiečių kompozitoriaus Johno Williamso patarimu: „Reikia sėdėti ir rašyti, nežiūrint į nieką, stumtis į priekį.“ Kūrinio partitūrą užbaigiau pernai, liepos pabaigoje. Tuo metu jaučiau, kad padariau viską, ką galėjau. Bet klausytojui darbo rutina visiškai neįdomi. Svarbiausia – galutinis rezultatas.

Kodėl pasirinkote tokią atlikėjų sudėtį?

Kūrinys parašytas kamerinei instrumentų sudėčiai, kad jie savo garsine emisija neužgožtų palyginti nedidelio choro „Vilnius“. Instrumentų pagrindas – kamerinis styginių orkestras, minimali (po vieną instrumentą) varinių ir medinių pučiamųjų sudėtis bei nemaža mušamųjų grupė. Nors jei tokią sudėtį lygintume su vėlyvojo romantizmo simfoniniu orkestru, tai ją vadintume kamerine.

Sužinojęs apie konkrečius atlikėjus, labai apsidžiaugiau. Argi galima norėti geresnių? Studijų metais dainavau Modesto Pitrėno vadovaujamame chore „Psalmos“ ir žinau, kad jis yra nepaprastai kruopštus, autorių gerbiantis menininkas.

Susipažinusiems su jūsų chorine kūryba, kuri grindžiama skaidria faktūra, melodingumu, tarsi ramybės pojūčiu, ši oratorija tam tikra prasme parodo kiek kitokią jūsų kaip kūrėjo pusę. Mano nuomone, oratorija jums suteikė įrankių atsiskleisti įvairesniais rakursais, joje girdėti ir jums neįprasto iškilmingumo, netgi patoso. Ar to ir siekėte?

Rašydamas kūrinį kaip tik vengiau pompastikos ir patoso. Vis dėlto kūrinys skirtas iškilmingai Vilniaus miesto sukakčiai, todėl yra keli pakilesni, gal net kiek „plakatiški“ etapai, tačiau daugiausia dėmesio skyriau subtilumui ir faktūros skaidrumui. Tikiuosi, man pavyko Braziūno tekstus sėkmingai aprengti muzikiniu rūbu. Stengiausi kūrinį sudėlioti kaip nuoseklų pasakojimą. Čia yra visko: žvilgsnis ir į Katedros aikštę, ir į Vilniaus miesto istoriją, ir į mitus. Nežinau, ar Lietuvos akademinės muzikos repertuare esama daug tokios apimties kūrinių, skirtų mūsų sostinei. Labai tikiuosi, kad, jei pasiseks, ateityje oratorija bus atlikta dar ne kartą.

Kaip manote, kuo jūsų kūryba yra išskirtinė lietuvių chorinės muzikos lobyne?

Nemanau, kad mano chorinė kūryba yra kuo nors išskirtinė. Jos kalba gana tradiciška, paremta lietuvių klasikų kūryba. Kartais matau, kad ji netgi kažkiek „senoviška“. Taip susiklostė, kad kuriu daug muzikos gyvam atlikimui. Pats esu atlikėjas, choro dainininkas, todėl turiu daug praktinės patirties, susijusios su tuo, kas scenoje pasiteisina, o kas ne. Galvodamas apie atlikėją ir dirigentą stengiuosi, kad visa, kas užrašyta natomis, atliekant kūrinį pasiteisintų. Juk dažniausiai atlikėjai jau per pirmą repeticiją supranta, ar kūrinys pasieks klausytojų širdis. Taip pat didelį dėmesį skiriu partitūrai ir jos užrašymo kultūrai. Manau, idealu, kai partitūra itin aiški ir kompozitoriaus jau nebereikia, nes kūrinys pradeda gyventi savo gyvenimą.

Pastebėjau, kad ne tik chorai, dažnai atliekantys jūsų kūrinius, bet ir publika visada labai teigiamai reaguoja ir tarsi atsiliepia į jūsų darbus. Ar tą jaučiate?

Šiuolaikinės akademinės muzikos klausytojų ratas nėra labai platus, bet kiekvienas atėjęs pasiklausyti mano muzikos man yra labai svarbus. Reikia pripažinti, kad kartais tenka šiek tiek pataikauti atlikėjui ir klausytojui, nes laikui bėgant atsiranda patirties, kokios muzikinės priemonės gali surezonuoti. Tuos dalykus, beje, itin gerai išmano populiariosios muzikos prodiuseriai. Kartu stengiuosi pasakyti ir tai, kas labai svarbu man pačiam, kuo noriu pasidalinti su kitais. Ir atlikėjus, ir klausytojus labai gerbiu, nes jie tikrai jaučia ir įvertina, ar kūrėjas padarė viską, ką galėjo, ar jam pavyko.

Sugrįžkime prie Vilniaus. Ką miesto gimtadienis reiškia jums asmeniškai?

Vilniuje gyvenu nuo studijų metų. Pirmieji apsilankymai šiame mieste žavėjo plačiomis, žaliomis erdvėmis ir senamiesčiu. Teko būti tokiuose dideliuose miestuose kaip Tokijas, Maskva, kurie man asocijuojasi su betono ir gatvių džiunglėmis bei susirūpinusių žmonių srautais. Vilnius jaukus ir visada jaunas, žvelgiantis bei žengiantis į priekį. Džiaugiuosi turininga miesto sukakties programa, pritraukiančia daug vilniečių ir užsienio keliautojų. Linkiu Vilniui dar daug metų sėkmingai gyvuoti ir visada išlikti jaunam.

Dėkoju už pokalbį.

Muzikinių įvykių apžvalgas iš dalies finansuoja Vilniaus miesto savivaldybė

Iš mūsų vaidybų

Laiškai apie teatrą (XI)

Rimgailė Renevytė,

Ieva Tumanovičiūtė

Ieva. 2023 m. sausio 16 d., 14:07

Tavo klausimai apie kritiką rodo, kaip ji tau rūpi ir kokia yra svarbi. Atmintyje iškyla žodžiai kinotyrininkės, sudariusios sudėtingą knygą-žodyną, kai jos paklausė, kaip tam ryžosi ir ar išties to reikėjo: „Negalvojau – dariau. Jei būčiau pagalvojusi, nebūčiau padariusi.“ Manau, su kritika kartais būna tas pats – yra daugybė priežasčių jos nerašyti, bet atsiriboju nuo abejonių, nes noriu tai daryti, o šios profesijos atstovų ir taip nedaug. Gal kartais, kai apleidžia jėgos, reikia tiesiog valingai eiti, nors kelyje pasitaiko ir *jokių* spektaklių, ir tokių didžioji dalis, – istorijoje bei atmintyje išlieka tik geriausi, o tikrovėje vyrauja vidutiniai darbai, kaip ir visur kitur? Perskaičius gerą kolegos tekstą, mane retkarčiais surakina baimė, nes suvokiu, kiek svarbaus mano tekstuose dar nėra, bet vienintelis kelias to pasiekti – užsispyrus rašyti toliau.

Šįkart noriu tau papasakoti apie „Amoką“. Prieš ruošdamasi į spektaklį su pasimėgavimu perskaičiau šią Stefano Zweigo novelę. Artūro Areimos teatre vos pamačiusi aktoriaus Roko Petrausko personažą – pamaniau: koks įdomus balsas, netikėta išvaizda, sukaustytas kūnas, šlubčiojimas; puikūs pirmieji žodžiai: „Jūs man netrukdot.“ Pradžia žadėjo daug, kol neprasidėjo žiūrovų įtraukimas... Nė akimirkos aktorius nebuvo su savimi ar savyje, visą laiką išnaudojo pasirinktą žiūrovą kaip scenos partnerį ir tai užsitęsė, kėlė juoką, atitraukė nuo pasakojamos istorijos.

Aktoriaus ir žiūrovo ryšys virto kažkokiu ydingu, kai daugiau galios turintis aktorius kabinosi į žiūrovą, o kiti stebėjo to vieno sutrikimą, pažeidžiamumą, jo stojiškas pastangas tai nuslėpti. To vakaro spektaklis man parodė, kad žiūrovas negali ilgai būti scenos partneriu, net jeigu jam reikia būti tik klausytoju, nes viską užgožia neprofesionali jo „vaidyba“. Argi kūrėjai taip pat nemato, kaip įsitempia arti sėdintys žiūrovai, kai aktorius prie jų pripuola ir kalba jiems į akis, kaip jie gūžiasi savo kėdėse? Taip ir norėjosi retkarčiais sušukti: „O aš tai tau nepadėsiu vaidinti!“

Svarstau, ar būtent toks santykis su žiūrovu lėmė, kad įtraukiantis, įtampa ir psichologine gelme pasižymintis apsakymas scenoje virto ištęstu bei, kad ir kaip nesinorėtų ištarti šio žodžio, nuobodžiu. Postmoderniame teatre pradinio teksto gali ir visai nelikti, jei vietoj jo sukuriamas sceninis vyksmas, bet šįkart vyravo tekstas, nuo kurio dėmesį atitraukė aktoriaus ir žiūrovo žaidimas, niekaip nesusijungiantis į vienį su kūrinio prasmėmis. Scenoje išblėso visa tai, kas buvo įdomu novelėje – nuotaika, psichologinė įtampa, beprotybė, netikėta pabaiga. Spektaklyje nebuvo ir jos. Artūras Areima taip sutrumpino kūrinį, kad jame išryškėtų pražudyto žmogaus mirtis, bet ji pradingsta žaidime su žiūrovu, o personažas taip ir lieka ironiškas niekšelis, o ne atgailaujantis klaidą padaręs žmogus.

Rimgailė. 2023 m. vasario 2 d., 22:14

Žiūrovų įtraukimas į spektaklį turi būti itin apgalvotas, kad netaptų žiūrovams nemalonia ar traumuojančia patirtimi. Ne kartą teko girdėti, kaip žiūrovus išgąsdino aktoriai, todėl jie į teatrą daugiau nedrįso ateiti. Arba atėję visuomet jautėsi nejaukiai, lyg laukdami, lyg įsivaizduodami, jog štai dabar šioje tamsoje įsižiebia šviesos apskritimas būtent toje vietoje, kurioje sėdi, ir visi – aktoriai ir žiūrovai – žiūri į tave ir laukia atsakymo. O tu net neišgirdai klausimo. O jeigu ir išgirdai, tai jau seniausiai jį užmiršai. Primena tuos mokyklos košmarus, kai sapne laikai egzaminą, bet net nesupranti, kokio dalyko. Tam, kad gąsdintum, pirmiausia reikia prisijaukinti. Ir tai galioja viskam.

Jau esu tau rašiusi, bet, regis, tąsyk nepasakiau visko, ką norėjau. Nepasakiau, nes negalėjau, kadangi tuo metu, kai kalbėjome apie Iwano Wyrypajewo dramaturgiją, pats režisierius dar nebuvo pradėjęs savo spektaklio repeticijų. Visą šią žiemą Lietuvos nacionaliniame dramos teatre Wyrypajevas dirba su „Girtais“. Tai įdomi patirtis jau vien dėl to, kad su savo dramaturgija dirba pats dramaturgas – jis atidžiai perteikia savo teksto struktūrą ir turinį aktoriams, sustoja ten, kur sustoti net nepagalvotum. Versti tekstą ir pritaikyti jį šiuolaikinei kalbai padėjo Aleksandras Špilevojus, jis vertimą priartino prie paties Wyrypajewo teksto. Dramaturgijai priekaištų neturiu ne tik kalbine, bet ir formos prasme. Taip, ji gal itin suveržta ir tai šiek tiek apriboja teatrinę jos pusę, tačiau pati mintis, kad „Viešpats kalba per girtuosius“, yra puiki. Nes ji labai žmogiška ir sąžininga. Tokie personažai scenoje aktoriams neleidžia meluoti. Tai nuoširdi dramaturginė laikysena ir aš ja labai pasitikiu.

Tačiau visai kitokius klausimus „Girtuose“ kelia režisūra. Suprantama, kad dramaturgui svarbus jo tekstas, tačiau režisuoti taip, kad tekstas nenukentėtų, yra sunku. Tai reiškia vieną iš dviejų: kenčia arba režisūra (t.y. spektaklis), arba tekstas. Dar tai reiškia, kad režisūra, paisanti teksto, varžo ne tik pati save, bet ir aktorių. Ir, matyt, dėl to mane nuliūdino, kad aktoriai ėmė nebegirdėti, ką sako, jiems tapo svarbiau varžytis, kas įdomiau suvaidins girtą, ir nemaža dalis jų pamiršo, kam šis girtumas. Juk jis tik forma, kaip žodžiai bus pasakyti, tik aplinkybė, o ne pats turinys. Tai lengvas spektaklis. Ir, deja, jis išlengvina tekstą. Nežinau, ar palengvėjęs tekstas nepraranda savo tikrojo tūrio ir prasmės. Šis lengvumas ypač pasijuto aktoriams susitikus su žiūrovais. „Girti“ mane įtikino, kad teatras tokiai dramaturgijai reikalingas kaip perskaitymo būdas. Tačiau tam, kad pjesė liktų, ją reikia skaityti neleidžiant nei aktoriams „privaidinti“, nei režisieriui „prirežisuoti“.

Dainius Gavenonis ir Gerda Čiuraitė spektaklyje „Girti“ D. Matvejevo nuotr.

Laurynas Jurgelis ir Rasa Samuolytė spektaklyje „Laisvė“ E. Visocko nuotr.

Ieva. 2023 m. vasario 6 d., 11:09

„Girti“ man pasirodė energingas ir tragikomiškas spektaklis, kitokio temperamento, nei teko matyti Wyrypajewo dramaturgijos pastatymus Lietuvoje. Paties dramaturgo režisuotame kūrinyje išryškėjo aktoriai ir skaudžiai pasimatė profesiniai skirtumai tarp kartų. Vyresnieji vaidina geriau už jaunus. Jų scenas stebėti įdomu, jos nebanaliai juokingos. O jaunimo suvaidinti epizodai smukdo spektaklį, jų kuriamų personažų komiškumas artimesnis komerciniam teatrui, stokojantis subtilumo. Kodėl taip stipriai skiriasi vaidybos meistriškumas? Ar tai patirtis? Juk nėra taip, kad vienų vaidmenys leistų labiau pasireikšti už kitus – visi turi panašias sąlygas ir tą pačią užduotį. Šiame „Europos viešbutyje“, parodančiame vakariečių egzistencines problemas, Wyrypajewo akimis, ir juokingas, ir graudžias, įsimena Ryčio Saladžiaus, Nelės Savičenko ir Dainiaus Gavenonio vaidmenys. Dramaturgas ir režisierius juokiasi, bet nesišaipo iš savo veikėjų, o tai, deja, pavyksta ne visiems aktoriams. Apskritai, jei kalbame apie kūrėjo požiūrį į personažą, man atrodo itin svarbu, net ir kritikuojant bei pašiepiant, išlikti humaniškam.

Spektaklyje „Laisvė“ (rež. Dainius Gavenonis, „Darbininkai“ ir Oskaro Koršunovo teatras, 2021), kuriame taip pat svarbi dramaturgija ir vaidyba, atradau šį tą naujo apie laisvę ir meilę. Vėl kyla klausimai – ar didžiausia meilė yra suteikti kitam žmogui pasirinkimo laisvę, ar lemiamu momentu prisiimti už jį atsakomybę? Dramaturgas Martinas Bellemare'as sukuria šiuolaikišką psichologinę ir idėjų pjesę apie legalizuotą bei institucionalizuotą savo paties mirtį, paliečiančią filosofinę, vertybinę žmogaus laisvės temą ir leidžiančią aktoriams suvaidinti kraštutines psichologines situacijas. Spektaklio formos atžvilgiu abejonių sukėlė jame pasitelkiami pagrindinių aktorių asmeninio namų archyvo vaizdo įrašai, iš pradžių vertę jaustis nepatogiai, susidūrus su pernelyg intymiais kadrais (vis dėlto jie ne iš personažų, bet iš aktorių gyvenimo, tad ardo scenos iliuziją). Tačiau šįkart, matyt, tai padeda aktoriams dar labiau įsijausti į aplinkybes, jomis patikėti ir kurti scenos veiksmo iliuziją bei emocijų tikrumą. Juk šiame spektaklyje svarbiausia vaidyba, o ne režisūra, ir čia galima mėgautis aktorių meistryste, stebėti žmogišką kovą tarp proto vertybių, idėjų ir jausmų. Spektaklis, kuris emociškai veikia ir skatina mąstyti, – neblogas derinys, ar ne?

Rimgailė. 2023 m. vasario 17 d., 15:13

Užsikabinusi už tavo minties apie „Laisvę“ prisimenu vieno „Girtų“ personažo žodžius: „Laisvė yra tai, kad tuo save atiduodi. <...> Laisvė yra tai, kad tavo širdis atiduota kartą ir visam laikui, ir visai ne tu jos šeimininkas, o tas, kuriam ji teisėtai priklauso. Mano širdis teisėtai priklauso ne man. Štai kas yra laisvė – kad mano širdis teisėtai priklauso ne man.“ Pasirašau po daugumos Wyrypajewo personažų žodžiais, tačiau juose, kaip ir „Laisvėje“, esama graudaus bejėgiškumo. Ar esi atsakingas už kito žmogaus gyvenimą? Ką gali padaryti matydamas kito žmogaus kančią, neviltį, nusivylimą? Atiduoti savo širdį, sako Wyrypajewas. Tačiau Bellemare'as palieka šį klausimą be atsakymo ir į tą kraštutinę svarstymų būseną įstumia aktorius, išgyvenančius šią dviprasmybę spektaklio metu.

Tema, žinoma, nepatogi, pernelyg asmeniška ir intymi. Teatras šiai temai ir patogus, ir negailestingas. Viena vertus, personažai turi aiškias dramaturgines ribas, kurios „saugo“ aktorius ir saugiai provokuoja žiūrovus. Kita vertus, pati tema provokuoja kūrėjus išeiti už Bellemare'o pjesės ribų, ir tai, ką tu mini dėl asmeninio Dainiaus Gavenonio ir Rasos Samuolytės gyvenimo įvykius fiksavusių vaizdajuosčių sukelto nepatogumo, man kelia kiek kitokį klausimą – ar tie kadrai kuria iliuziją, ar, priešingai, mažina atstumą tarp aktoriaus ir personažo? Kaip jaučiasi aktoriai po šio spektaklio? Manyčiau, kad visi jie emociškai pavargę, bet ramūs. Nes padarė viską, ką galėjo. Kalbant ir apie teatrą, ir apie pjesę, ir apie pačius save. Kiek *vyrypajeviškai* apibendrinsiu šį savo laišką, bet – jie atidavė savo širdį, todėl tapo laisvi. Nuoširdus gali būti tik būdamas nuoširdus. Tik tiek. Kaip tai lengva ir kaip sunku. Džiaugiuosi, kad teatras vis dar gali būti ta vieta, kurioje gali būti pažeidžiamas, nes būtent toks čia esi kviečiamas ir toks čia esi laukiamas. Ateini į teatrą ir nustoji vaidinti. Banalybė, kuria užbaigsiu šį laišką ir išbūsiu šią žiemą.

Scenos meno įvykių apžvalgas iš dalies finansuoja Vilniaus miesto savivaldybė

Šokio dienoraščiai

Sausis ir vasaris

Helmutas Šabasevičius

Sausio 6–8 d.
„Korsaras“ LNOBT

Baleto spektaklių rodymas retėjau, bet serijomis, vis labiau pasiteisina – per ilgesnį laiką jų labiau pasiilgstama, baleto trupė turi daugiau laiko repeticijoms, o jų metu pasiekta atlikimo ir vaidybos kokybė nenueina perniek, nes intensyvaus darbo vaisiai turi progų būti matomi vienas paskui kitą rodomuose spektakliuose. Be to, pagrindinių veikėjų galeriją paprastai papildo nauji solistai. Adolphe'o Adamo balete „Korsaras“, kurį pastatė buvęs prancūzų baleto *étoile* Manuelis Legris, taip pat galima buvo pasidžiaugti keliais naujais įdomiais vaidmenimis, atskleidžiančiais jaunųjų baleto artistų ir solistų sugebėjimus ir siekį tobulėti. Šis „Korsarų“ ciklas atkreipė dėmesį kokybiška artistine ir choreografine energija, organiška vaidyba, solistų, kurie šiame spektaklyje jau turėjo progų atsiskleisti anksčiau, įtaigia ir nuoširdžia kūryba.

Sausio 7 d. Gulnaros – antro pagal reikšmę moteriško personažo – vaidmenį pirmą kartą atliko Julija Stankevičiūtė. Ji nesunkiai susidorojo su techniniais šios partijos sunkumais ir sukūrė nuoseklų, įtikinamą šiek tiek pragmatiškos gražuolės, sužavinčios Pašą Saidą, paveikslą. Tai dar vienas vaidmuo įvairios estetikos baleto spektaklių personažus kuriančios balerinos biografijoje. Šiame spektaklyje karštakošio korsaro Birbanto vaidmenį atliko Benjaminas Thomas Davisas, prie lengvų šuolių derinęs raiškią gestikuliaciją ir veido išraiškas.

Intrigavo sausio 8-osios „Korsaras“ – jame Gulnarą pirmą kartą šoko Nora Straukaitė, o vergų pirklį Lankadamą – Zsoltas Vencelis Kovácsas. Pastaruoju metu Straukaitė vis labiau kreipia klasikinio baleto gerbėjų dėmesį: rudenį pradėjusi darbą Lietuvos nacionaliniame operos ir baleto teatre (LNOBT), jau sukūrė kelis ryškius personažus, žavinčius gera klasikinio baleto technika, sklandžiu, tvirtu šokiu, poetiškomis šokio potekstėmis, paliekančiomis erdvės iki galo neatskleidžiamoms vaidmens charakteristikoms. Kovácso Lankadamas taip pat atskleidžia šio artisto talento įvairiapusiškumą, nes jo pasiekimų sąraše atsiduria po Espados „Don Kichote“, Birbanto „Korsare“, Jozefo K. „Procese“. Malonu stebėti jo sklandų šokį, kuriame fizines pastangas paslepia artistiškumu įprasminti, su pasimėgavimu atliekami judesiai.

Sausio 19–21 d.
„Don Kichotas“ LNOBT

Trys „Don Kichotai“ leido gėrėtis stipriais Lietuvos baleto pagrindiniais solistais, ryškiais Kristinos Gudžiūnaitės, Marijos Kastorinos, Olesios Šaitanovos, Jono Lauciaus, Genadijaus Žukovskio vaidmenimis ir jų virtuoziška technika, kuri nebuvo savitikslė, bet prisidėjo prie šio spalvingo baleto herojų charakterių atskleidimo. Visuose spektakliuose Driadžių valdovės partiją pasigėrėtinai atliko Nora Straukaitė, Amūro vaidmenį paruošė ir sklandžiai, lengvai, su nuotaika šoko Marine Pontarlier ir Rūta Karvelytė. Sausio 21 d. pasipildė ir Espados atlikėjų gretos – pirmą kartą šį ugningą personažą žiūrovams turėjo progą pristatyti Imanolis Sastre, šokęs elegantiškai ir temperamentingai.

Sausio 25 d.
„Pasirinkimas“ Vilniaus teatre „Lėlė“

Dar neišblėsus Vilniaus teatre „Lėlė“ 2014 m. sukurtos lėlių ir judesio fantasmagorijos „Smėlio žmogus“ įspūdžiams, atnaujintoje teatro scenoje parodytas dar vienas panašios estetikos spektaklis „Pasirinkimas“ pagal taip pat pavadintą Slovakijoje gimusios žydų kilmės amerikietės psichologės Edith Eger knygą. Spektaklio režisierė ir lėlių dailininkė Gintarė Radvilavičiūtė bei choreografė Sigita Mikalauskaitė kartu su kompozitore Rita Mačiliūnaite, scenografe ir kostiumų dailininke Julija Skuratova bei šviesų dailininku Viliumi Vilučiu vėl pasiūlė metafizinį asociatyvių pojūčių spektaklį, kuriame pasineriama į tragiškus prisiminimus, paliktus egzistencinių išgyvenimų Aušvico stovykloje. Juodoje erdvėje klaidžiojantys tekstų, judesių, objektų, šviesų fragmentai daro slogaus sapno, kuriame neveikia įprasti logikos dėsniai, įspūdį. Spektaklis skleidžia nerimą, liūdesį, neviltį, tačiau kartu kalba apie dvasios stiprybę ir troškimą gyventi.

Sausio 28 d.
Šeiko šokio teatro spektaklio „Flocking“ gastrolės Vilniuje

Jau įprasta, kad Lietuvos šiuolaikinio šokio kūrėjams savo kūriniams įvardyti prireikia angliškų pavadinimų. Ir ne vien jiems, nes Šeiko šokio teatre dirbusi prancūzų choreografė Joanne Leighton savo darbą pavadino „Flocking“ (atitinkamas lietuviškas žodis „Pulkavimasis“ afišose ir programose tikriausiai atrodytų nerangiai). Spektaklis parodytas „Menų spaustuvėje“ Vilniuje. Judesių ir vaizdinių koliaže atpažįstamą vietą užima lietuviški motyvai – nuo muzikiniame audinyje skambančių sutartinių iki Sandros Straukaitės sukurtuose kostiumuose ryškių nertų elementų, primenančių užuolaidas ir bažnytinės tekstilės aksesuarus su gėlių ir kaukolių motyvais. Kartu su ryškiaspalviais sportiniais drabužiais jie formuoja estetinę intrigą, tačiau įtaigus spektaklio choreografinių idėjų aprašymas, nors ir padeda geriau suprasti jo koncepciją, vis dėlto stokoja tos nedidelės kibirkšties, kuri nustebintų ir užmegztų kūrinio ir žiūrovų ryšį, skatintų pamatyti spektaklį dar kartą.

Sausio 29 d.
„Čipolinas“ LNOBT

Armėnų kompozitoriaus Aramo Chačaturiano sūnėno Kareno Chačaturiano baletas „Čipolinas“, 1976 m. jį pastačius Kijive, Valstybiniame Taraso Ševčenkos operos ir baleto teatre, pelnęs SSRS valstybinę premiją, Lietuvoje rodomas seniai. Atnaujintas 2010 m., baigiantis sausiui jis esmingai atjaunėjo. Pagrindinius vaidmenis parengė jaunieji LNOBT baleto trupės artistai: Čipoliną pirmą kartą šoko Benjaminas Thomas Davisas, Ridikutę – Marine Pontarlier, Magnoliją – Nora Straukaitė, Vyšniuką – Andrea Canei, Kriaušę – Lorenzo Epifani, sklandžiai įsilieję į šį netrukus pusės šimto metų sukaktį minėsiantį spektaklį.

Vasario 1 d.
JMDT spektaklio „Kūnai“ gastrolės Vilniuje

Maloniai nustebino ir nudžiugino Vilniuje, „Menų spaustuvėje“, parodytas panevėžiečių aktorių judesio spektaklis „Kūnai“, kurį Juozo Miltinio dramos teatre pastatė choreografai bei režisieriai Marius Pinigis ir Adrianas Carlo Bibiano. Minimalistinis spektaklis pagal Andriaus Stakelės muziką paprastai ir taikliai perteikia judesio laisvę ir atsakomybę, nesistengiant jo pabrėžtinai sureikšminti. Kūrėjams pavyko suvaldyti erdvę ir laiką, nors spektaklio viduryje kiek trikdė kuriam laikui neabejotinai sąmoningai pasitelkta garsinio ir choreografinio strigimo monotonija, o spektaklio pabaigoje vienas paskui kitą virstantys scenografiniai skydai (dailininkas Arvydas Gudas) pasirodė kaip perteklinis režisūrinis akcentas. Į spektaklio asociacijų ir prasmių lauką įtraukė brandus aktorių požiūris į spektaklio temą, pasitikėjimas režisieriais ir choreografais, gebėjimas atskleisti organišką kūno ir jo prigimtinės teisės judėti filosofiją.

Vasario 2–4 d.
„Bajaderė“ LNOBT

Ludwigo Minkaus baleto „Bajaderė“ serija ilgam įsimins ne vien naujais vaidmenimis, bet ir įtampa, kuri pradėjo tvenktis po vasario 1 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijoje įvykusio LNOBT vadovo konkurso. Pirmasis spektaklis buvo skirtas buvusios baleto trupės meno vadovės Tatjanos Sedunovos septyniasdešimtmečio jubiliejui – būtent jai vadovaujant 2006-aisiais ir pastatytas šis monumentalus trijų veiksmų *grand ballet* apie Indijos šventyklos šokėjos likimą. Per septyniolika metų daug kas pasikeitė, karjerą baigė beveik visi premjeroje šokę solistai (tiesa, LRT mediatekoje saugomas „Bajaderės“ įrašas, kuriame vieną iš trečio veiksmo šešėlių šoka tuomet dar Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baleto skyriaus moksleivė, dabartinė LNOBT primabalerina Kristina Gudžiūnaitė, kuri šioje „Bajaderių“ serijoje atliko Nikijos vaidmenį, o pirmajame ir antrajame spektaklyje Auksinio dievo partiją atliko Mantas Daraškevičius, šokęs ir premjeriniuose spektakliuose). Jubiliejui skirtame balete Soloro vaidmenį pirmą sykį atliko Jonas Laucius, kurio ryškus šokis ir santūri vaidyba padėjo sukurti kario, svyruojančio tarp meilės ir paklusnumo, įvaizdį (Nikijos vaidmenį, regis, antrą kartą įtaigiai perteikė Julija Stankevičiūtė, Gamzati išraiškingai vaidino ir tiksliai šoko Marija Kastorina). Trečiame veiksme buvo galima džiaugtis pilna trisdešimt dviejų šešėlių procesija, kurią sudarė ne vien baleto trupės artistės, bet ir kelios Baleto skyriaus moksleivės, o solo partijas sklandžiai ir darniai atliko Karolina Matačinaitė ir Emilija bei Julija Šumacherytės.

Kitų dviejų „Bajaderių“ žiūrovai turėjo galimybę stebėti pratrūkstant aiškiai juntamos įtampos dėl teatro vadovo kaitos pūlinį: prie tarnybinio įėjimo surengta žvakių ir kitų laidotuvėse paprastai matomų aksesuarų instaliacija, prieš spektaklius skambėjo Frédérico Chopino *Marche Funèbre*, tarp pirmojo veiksmo dekoracijų išsirikiavę stovėjo dalis artistų ir techninio personalo, kuriems pritarimą vasario 3 d. atsistodami išreiškė ir dalis žiūrovų. Po kurio laiko šiuos įvykius apibendrins ir įvertins operos, baleto, kultūros vadybos istorikai ir sociologai. Vis dėlto labai nuliūdino teatro bendruomenės susipriešinimas, arogancija, šimtamečio teatro istoriją sutalpinant ant mažo brūkšnelio, jungiančio 2018 ir 2023 metus, įžeidžiančių kaltinimų lavina, karštakošiška retorika su „naikinamo teatro“, „ant teatro numestos bombos“, „maro“ vaizdiniais, kurie kruvinų Rusijos karinių veiksmų Ukrainoje kontekste atrodo geriausiu atveju perdėti. Sutrikdė ir eskaluojama „kartų konflikto“ tema, kai penkiasdešimtmečiai, o juo labiau vyresni vertinami kaip autoritarai, nesugebantys mąstyti progresyviai, plėtoti dialogo su tarptautiniais partneriais ir tempiantys operos ir baleto meną į dvidešimties metų praeitį.

Vasario 18 d.
„Sala, kurios nėra“ Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatre

„Nereikia šokti tobulai – svarbu šokti tobulumą“, – ši frazė pasigirsta spektaklyje „Sala, kurios nėra“. Jį remdamasis režisieriaus Juozo Miltinio biografijos faktais Panevėžyje sukūrė dramaturgas ir režisierius Aleksandras Špilevojus. Žodis „šokis“ spektaklyje skamba įvairiuose kontekstuose – nuo šokio, su kuo reikia, leidžiantis į kompromisus vardan teatro, iki egzistencinio šokio, slypinčio žmogaus sieloje bei kūne ir prasiveržiančio esmingiausiais gyvenimo momentais. Būtent su tokio šokio pagalba kelis spektaklio personažus – Maestro, Arielį, Bronių Babkauską – aktoriams Albinui Kėleriui, Tadui Gryn ir Mantui Pauliukoniui padėjo charakterizuoti choreografas Marius Pinigis.

Scenos meno įvykių apžvalgas iš dalies finansuoja Vilniaus miesto savivaldybė

Nora Straukaitė balete „Korsaras“ M. Aleksos nuotraukos

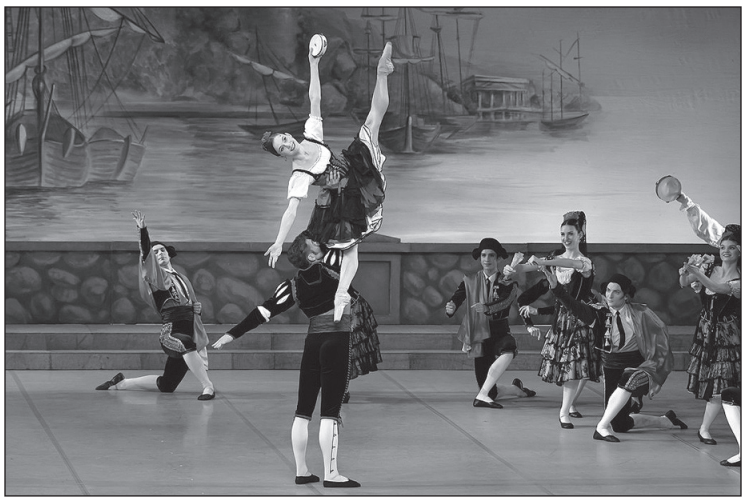

Kristina Gudžiūnaitė ir Genadijus Žukovskis balete „Don Kichotas“

Coetzee ir jo žmogus

Spektaklio „Barbarai“ premjeros belaukiant

Audronis Liuga

Jaunimo teatre vasario 25, 26 d. vyks spektaklio pagal vieno iškiliausių mūsų laikų rašytojų Nobelio premijos laureato Johno Maxwello Coetzee romaną „Barbarų belaukiant“ premjera. Spektaklio režisierius ir inscenizacijos autorius – lietuvių teatralams gerai pažįstamas vengras Árpádas Schillingas. Spektaklyje „Barbarai“ vaidmenis kuria didžioji dalis Jaunimo teatro aktorių. Pagrindinį Teisėjo vaidmenį atlieka Valentinas Masalskis.

Lietuvių skaitytojai turėtų būti neblogai susipažinę su Coetzee kūryba – lietuviškai išleistos dauguma rašytojo knygų. 2019 m. Holivude buvo sukurta ir pasaulyje plačiai rodyta kinematografinė „Barbarų belaukiant“ ekranizacija (rež. Ciro Guerra). „Barbarų“ pastatymas Jaunimo teatre taps proga palyginti teatrinę ir kinematografinę romano versijas.

***

„Kaip gali būti didis rašytojas, jei esi tik paprastas mažas žmogus?“ – sako vienas iš Coetzee knygos „Vasarmetis“ (2009) personažų. Ją Coetzee parašė pelnęs aukščiausius laurus – kelias Bookerio premijas, Nobelio literatūros premiją. Šioje keistai autobiografinėje knygoje rašytojas pasakoja apie save jį pažinojusių moterų lūpomis. Visos vienaip ar kitaip piešia mažai patrauklų šalto, užsisklendusio vienišiaus portretą. Be to, šio „mažo žmogaus kūryba stokoja ambicijos, kokią turi didūs rašytojai, gebantys deformuoti literatūrą, kad išreikštų, ko dar nebuvo pasakyta“. Ir apskritai ji „pernelyg šalta, tvarkinga, beaistrė“...

2022-ųjų rudenį pristatydamas pirmiausia ispanų kalba (protestas prieš anglų kalbos dominavimą) išleistą naujausią savo knygą „Pole“, viename iš retų interviu aštuoniasdešimtmetis Coetzee į klausimą, kaip jis apibūdina savo literatūrą, atsakė: „Po daugybės praktikavimo metų žinau, kad rašau gerais, paprastais, taupiais angliškais sakiniais, kurie yra muzikiniu požiūriu patrauklūs dėl pakankamai laisvos sintaksės ir išlaiko skaitytojo dėmesį.“

Galima sakyti, šlovės viršūnę pasiekęs rašytojas šitaip žaidžia su savo persona ir pašiepia literatūrinių madų pasaulį. Coetzee kūrybai išties svetimos ambicijos pasakyti „naują žodį“. Paprasti, taupūs sakiniai, santūri intonacija būdinga visoms jo knygoms. Bet tai mažai ką apie jas sako. Jose susiduriame su „ledkalnio efektu“: išorinis literatūrinio stiliaus paprastumas atveria erdvę už žodžių – temas ir klausimus apie žmogų, išreikštus tik šiam rašytojui būdingu balsu.

2003-iaisiais atsiimdamas Nobelio literatūros premiją, Coetzee vietoj laureato kalbos perskaitė nedidelį pasakojimą pavadinimu „Jis ir jo žmogus“ apie rašytoją Danielį Defoe ir Robinzoną Kruzą, kaip niekada nesusitinkančius antrininkus. Mažakalbis ir sėslus „jis“ vaizdžiai pasakoja apie ryšį su be perstojo klajojančiu iškalbiu „savo žmogumi“. Pastarasis rašo ataskaitas iš įvairių aplankytų vietų. „Jo žmogaus“ nuotykiai ir pastebėjimai stimuliuoja „jo“ fantaziją. Abu sieja bendras jausmas, kad yra išmesti laukinėje saloje ir žus, neturėdami vilties išsigelbėti... „Kaip juos pavadinti, jį ir jo žmogų? Ponas ir tarnas? Broliai dvyniai? Ginklo broliai? Ar priešai? Kaip jis galėtų įvardinti šį bevardį draugelį, su kuriuo praleidžia vakarus ir kartais naktis...“ Jie niekada nesusitinka, nors to norėtų. Abu prasilenkia, kaip šalia praplaukiantys laivai. „Jūra yra itin audringa ir kiekvienas kovoja su ja taip, kad net nespėja vienas kitam pamojuoti“...

„Jo ir jo žmogaus“ parabolė apibūdina Coetzee literatūroje dominuojantį kūrėjo-kūrinio naratyvą. „Jo žmogus“ yra pasakotojas ir pasakojamos istorijos dalyvis tuo pat metu. Jis veikia kaip rašytojo antrininkas, bet perauga jo *alter ego* ir tampa savarankišku keliautoju po atšiaurias ir pavojingas teritorijas, kurios primena gimtąsias Coetzee vietas Pietų Afrikos Respublikoje. Knygose jos įgauna universalius sakmių ar biblinių vietovių pavidalus.

„Ar yra viena jo knygose plėtojama tema?“ – klausimas iš „Vasarmečio“. „Tai, kad moteris negali pamilti vyro.“ Paprasčiau atsakyti neįmanoma. Bet teigti, kad Coetzee pasakoja apie vyro ir moters santykių krizę, reiškia nepasakyti nieko. Jis gilinasi į skirtingus ir sunkiai suderinamus vyriškumo ir moteriškumo pradus. Ne be autoironijos vaizduoja, kaip moteris verčiama paklusti vyro aistrai ir valdingumui. Nes po politiko, mokslininko ar menininko kauke slypi „paprastas mažas žmogus“, kuriam nesvetima viskas, kas žmogiška. Bet tai jis suvokia tik likęs be kaukės ir vienas. Tada jam skauda. Šitaip jis pažįsta save ir įgyja išminties. Apie tai Coetzee pasakoja be didaktikos, su neutralia intonacija. Šis išskirtinis rašytojo kūrybos bruožas apeliuoja į paties skaitytojo refleksiją, skatina jį savo vaizduote ir mintimis užpildyti „laisvos sintaksės“ sakinius.

Ankstyvųjų Coetzee romanų („Barbarų belaukiant“, „Nešlovė“, „Lėtas žmogus“ (2005)) centre vaizduojamas intelektualus vidurio amžiaus vyras, jaučiantis senkančias gyvenimo jėgas ir siekiantis jas išsaugoti per trumpalaikius santykius. Iš pažiūros niekuo neišsiskiriantis tipas, kokių šiuolaikinėje literatūroje apstu (bene ryškiausiai jo socialinį fenomeną atskleidė Michelis Houellebecqas). Coetzee aprašo socialinį statusą, visuomeninius ryšius ir profesinius pasiekimus tam, kad parodytų viso to trapumą. Susikurtas pasaulis žlunga per netikėtą katastrofą ir tolesnė įvykių eiga tampa ieškojimu atsakymų į klausimą – kas yra žmogus?

„Jei Beckettas nebūtų gimęs, išties nebūčiau toks rašytojas, koks esu“, – prisipažįsta Coetzee viename savo laiškų bičiuliui amerikiečių rašytojui Paului Austeriui („Here and Now: Letters (2008-2011) / Paul Auster and J. M. Coetzee“ (2013)). Nors čia pat priduria, kad su Beckettu jo „tikriausiai niekas nesieja“. Coetzee su Beckettu tikriausiai sieja ne literatūrinės išraiškos priemonės, bet požiūris į žmogų. Panašus abiejų siekis atskleisti žmogaus esmę, atmetant pašalinius dalykus. Parodyti egzistencijos absurdiškumą paprastose gyvenimiškose situacijose. Be to, Coetzee išsiugdė panašų į Becketto, kuris visą gyvenimą stengėsi būti nepastebimas, viešo bendravimo stilių.

1980-aisiais išleistas vienas pirmųjų Coetzee romanų „Barbarų belaukiant“ užtikrino jam vietą šiuolaikinės literatūros elite. Netrukus pasirodė „Maiklo K. gyvenimas ir laikai“ (1983), atnešęs pirmuosius laurus – Bookerio premiją. O literatūriniu bestseleriu tapęs bei antrąjį Bookerį rašytojui pelnęs romanas „Nešlovė“ (1999) atskleidė jo literatūrinio talento jėgą. Savo ankstyvojoje kūryboje Coetzee analizuoja ir kritiškai vertina apartheido režimo Pietų Afrikoje pasekmes. Jo autentiškas meninis balsas socialinę ir politinę problematiką pakylėja iki universalių filosofinių apmąstymų apie žmogų. Iš esmės už tai 2003-iaisiais 63-ejų rašytojui buvo įteikta Nobelio literatūros premija. Tiesa, „nobelį“ Coetzee atsiėmė būdamas Australijos, į kurią išvyko gyventi 2002-aisiais, pilietis.

Yra versija, kad palikti tėvynę Coetzee galėjo dėl po-apartheido politinės valdžios reakcijos į romaną „Nešlovė“. Jame pasakojama baltaodžio profesoriaus ir jo dukters, kurią išprievartauja juodaodžių jaunuolių gauja, istorija. Tai, kad prievartautojai ir kiti šiam įvykiui abejingi miestelio, kuriame vyksta veiksmas, gyventojai yra juodaodžiai, sukėlė politinę kontroversiją. Pats rašytojas jos nekomentavo. Tačiau svarbios ne jo išvykimo iš tėvynės priežastys, o tai, ką pademonstravo romanas „Nešlovė“. Politinis nekorektiškumas apskritai būdingas Coetzee kūrybai ir viešiems

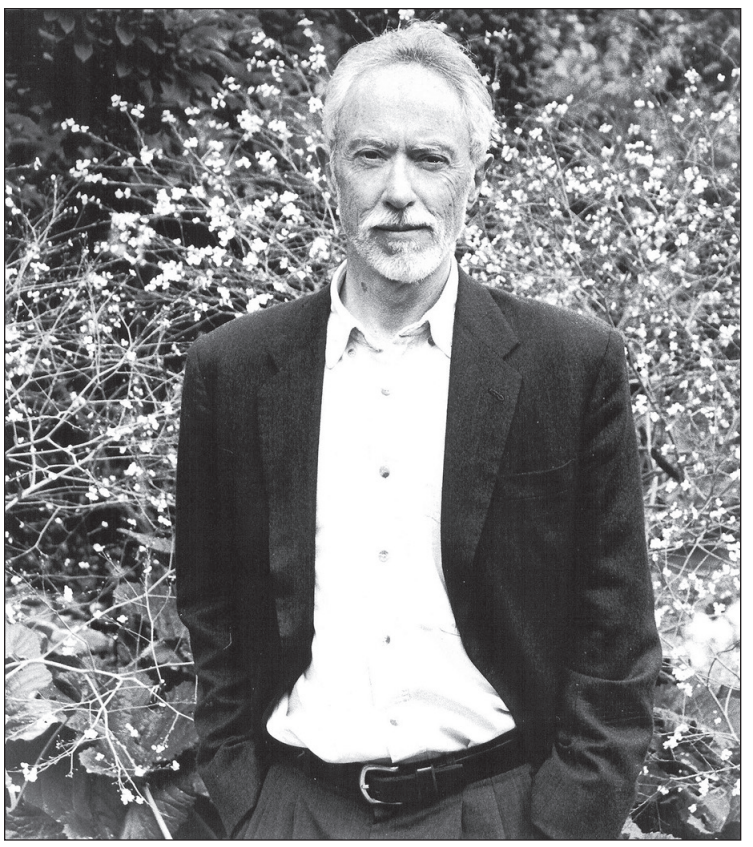

John Maxwell Coetzee

B. Nienhuis nuotr.

pasisakymams. Rašytojas visada gina individo mąstymo laisvę, kuri padeda demaskuoti korektiškumu dangstomą tiesos baimę.

Coetzee „nekorektiškai“ kandžiai pašiepia šiuolaikinės Vakarų politikos hipokritiškumą. Vienoje originaliausių ir bene labiausiai provokuojančių savo knygų „Blogų metų dienoraštis“ (2007), parašytoje po karo Irake, jis teigia: „Šiuolaikinė valstybė pasitelkia moralę, religiją ir įstatymus kaip ideologinį savo egzistavimo pagrindimą. Tuo pat metu valstybė gali sulaužyti moralę, arba religiją, arba įstatymus, arba viską iškart vardan savo išlikimo.“ Toks totalitariniams režimams būdingas elgesys demokratiniame pasaulyje yra dangstomas valstybės ginamų vertybių apsaugojimo tikslais. Čia slypi romane „Barbarų belaukiant“ kuriamo universalaus Imperijos įvaizdžio esmė.

„Barbarų belaukiant“ galima pavadinti programine Coetzee knyga. Joje išreikštos svarbiausios rašytojo pasaulėžiūros nuostatos, užsimezga vėlesnėje jo kūryboje plėtojamos temos. Kas yra barbarai? Taip vadinamos necivilizuotų žmonių bendruomenės. „Kitokie“. Tačiau tai fikcija. Galios įrankis, kurį galima panaudoti prieš bet ką. Coetzee vaizduoja, kaip jis žiauriai naudojamas prieš taikius vietinius gyventojus – žemdirbius ir žvejus, išpažįstančius senuosius papročius. Imperija grobia jų žemes kovodama prieš necivilizuotą ir todėl pavojingą barbarų gyvenimo būdą, nors žino, kad jie nėra ginkluoti ir negali pasipriešinti. Grėsmė slypi barbarų laisvėje. Jie yra nekontroliuojami ir nenuspėjami, todėl juos reikia pavergti ir įkalinti arba sunaikinti.

Barbaras, kaip civilizacijos normų ir valstybės taisyklių nepaliestas prigimtinės laisvės įsikūnijimas, Coetzee kūryboje turi išskirtinę reikšmę. Po „Barbarų belaukiant“ parašyto romano „Maiklo K. gyvenimas ir laikai“ pagrindinis veikėjas, vienišas keistuolis sodininkas Maiklas, klajoja po karo apimtą šalį kaip valkata ir yra „nepavaldi jokiai klasifikacijai, palaimingai nepaliesta jokios doktrinos, nepaliesta istorijos siela“. Todėl jis „atrodo kaip stebuklas“. Vėliau Coetzee išplėtojo šią temą savotiškos trilogijos knygose „Jėzaus vaikystė“ (2013), „Jėzaus mokyklos metai“ (2016), „Jėzaus mirtis“ (2020). Tiesiogine ir perkeltine prasme iš kito pasaulio atklydusio emigranto berniuko Jėzaus istorija pasakojama jį įvaikinusio svetimšalio Simono lūpomis taip, kad stebuklinga atrodo paprasto vaiko įtaka kitiems, per jo trumpą gyvenimą sutiktiems žmonėms.

Istoriškai barbarais pavadinamos ištisos tautos, siekiant jas „perauklėti“ arba eliminuoti. XX amžiuje tai masiškai darė didžiosios totalitarinės imperijos. Mūsų laikais barbarus „perauklėti“ bando civilizuotas pasaulis. Terorizmo fobija, įžiebusi Irako karą ir leidusi atsirasti Gvantanamo kalėjimui, ilgametės karinės pastangos civilizuoti Afganistaną, pabėgėlių iš trečiojo pasaulio šalių getai Vakaruose – ryškiausi to pavyzdžiai. Dabar juos į paraštes nustūmė Rusijos karas prieš Ukrainą. Kai propagandiniu melu grindžiama „specialioji operacija“ tampa plataus masto karu

Nukelta į 7 psl.

Herojai ir prisitaikėliai

Atkelta iš 1 psl.

apie brolius Lokius, keršijančius partizanams už tėvo mirtį, buvo sukurta „ant karštųjų“, kai kovų su miškiniais žaizdos dar nebuvo užgijusios, o filmo turinys turėjo pereiti griežtą reviziją. Tad „Niekas nenorėjo mirti“ to meto problematikos negvildena, apie tai tik išraiškingai tylima. Nepriklausomybės laikotarpio kine realistiškai narplioti 6-ojo dešimtmečio istorinę situaciją ėmėsi kino režisierius Šarūnas Bartas „Sutemose“ (2019), kuriame siekiama partizanų likimą deheroizuoti. Bet štai praėjus beveik šešiasdešimčiai metų nuo Žalakevičiaus filmo režisieriai Vytautas V. Landsbergis ir Giedrius Tamoševičius neišvengia ideologinių klišių ir „juoda–balta“ pasaulio kūrimo.

Po nuotaikingo partizanų sambūrio Kostas lieka nakvoti ant miško paklotės. Švintant prasideda pasalūniška sovietų ataka, priverčianti rašytoją porą naktų slėptis sutrešusiame bunkeryje. Operatorius Vytautas Plukas gęstančios saulės šviesų paletės spinduliais, krintančiais ant įkalintųjų aklinoje tamsoje, sumaniai įvaizdina bunkerio erdvės klaustrofobiškumą, psichologinį „slėgį“. Vien iš partizano Tauro pasakojimo apie žmonos mirtį tampa aišku, kad kito kelio jam nebuvo. Beprasmybės krislelis sušmėžuoja jo balse, tačiau tuoj pat yra užgožiamas patriotinio pasakojimo apie tyrą ir nemarią viltį. Moralinė atskirtis tarp nuogo kumščio nevengiančių sistemos valdomų sovietų pareigūnų ir pernelyg optimistiškai nusiteikusių, laisvės idėja užsikrėtusių partizanų – lyg pragaištinga praraja, paskandinantį bet kokią Kosto vidinio konflikto pretenziją į daugiasluoksniškumą.

Persikraustęs į provinciją, garsusis poetas imasi mokytojauti. Mažiems vaikams deklamuojant žymaus sovietmečio rašytojo eiles apie Lenino saulę, sumaniai išdidinamas raudonosios propagandos mechanizmas. Viename kadre mergaitė žygiuoja eisenoje, akmeniniu veidu plyšaudama Kubilinsko eilėraštį, kitame, vykstant mokyklos spektakliui, vaikai mediniais šautuvais šaltakraujiškai „nušauna“ klūpančius klasiokius užrištomis akimis, vaidinančius keturis komunarus. Visą filmą plėtojama per vaikus transliuojamos ideologinės poezijos linija pasiekia sukrečiantį finalą, kai bibliotekininkei

Kadras iš filmo „Poetas“

nusišovus iš už lentynos išnyra mergaitė, tuščiu žvilgsniu primindama žiūrovams Kubilinsko „Ledinuką“ – eilėraštį, apibendrinantį filmo idėją ir Kubilinsko gyvenimo tragizmą. Eilėse kuriama šalčio karalystė apibūdina pagrindinio veikėjo Kosto pasaulėžiūrą: jis nekvestionuoja savo į tėvynės išdavystę, „parsidavimą“ vedančio elgesio, svarbiausia – šlovė ir garbė, kuri ateis po to. Kostas puikiai suvokia, kad ledo rūmuose, kuriuos valdo negailestingas Senis Šaltis, išlošti galima tik mąstant apie save. Ir jis neklydo.

Atkelta iš 6 psl.

naudojant teroristinius metodus, atsiveria tikras valstybinio barbariškumo veidas.

Vienokiai ar kitokiai valstybės politikai įsitvirtinti leidžia jos piliečiai. Coetzee vaizduojamoje Imperijoje tai – paprasčiausi miesčionys, gyvenantys ramų gyvenimą ir nekvaršinantys galvų dėl barbarų, kol Imperijos propaganda į jas neįkala melo apie barbarų keliamą grėsmę. Kaip knygos pradžioje sako pagrindinis veikėjas, Imperijai tarnaujantis pusamžis Teisėjas: „Ramybė man – visų svarbiausia, gal net ramybė bet kuria kaina.“ Abejingumas kitos tautybės, rasės, tikėjimo žmogaus skausmui, dangstomas apsimestiniu nežinojimu arba melagingais įsitikinimais, – civilizuotų barbarų pasaulėžiūra.

Po Antrojo pasaulinio karo ją įvardino Albert'as Camus savo garsiojoje kalboje „Žmogiškumo krizė“, pasakytoje 1946-aisiais Kolumbijos universitete: „Taip. Yra žmogiškumo krizė, nes šiandieniame pasaulyje galime kontempliuoti žmogaus mirtį arba kankinimus abejingai, reikšdami susirūpinimą, su moksliniu susidomėjimu ar tiesiog pasyviai. Taip. Yra žmogiškumo krizė, nes žmogaus nužudymas nesukelia siaubo ar skandalo. Nes reakcija į žmonių kančias tampa nuobodžiomis pareigomis, lygiavertėmis stovėjimui eilėje prie sviesto uncijos.“ Camus kalbėjo apie europiečius. Ar dabar negalėtume to paties pasakyti apie save? Toli ieškoti nereikia. Vieniems nuo karo bėgantiems išskečiame rankas, o kitiems užtrenkiame duris ir leidžiame mirti pasienyje. Vienu atveju humanistinius idealus iškeliame kaip vėliavas, o kitu – prisimename kaip „nuobodžią pareigą“ sąžinei nuraminti.

Prieš keturis dešimtmečius išleistas Coetzee romanas, paremtas Pietų Afrikos realijomis, pasirodė pranašiškas XXI amžiui. Bet jame nėra gėrį aukštinančio ir blogį smerkiančio moralizavimo. Coetzee apskritai nemoralizuoja. Priešingai – jo kūrybos įžvalgos susijusios su patrauklumu nebūti moraliam. Iš to kyla klausimai, neturintys vienareikšmių atsakymų. Vienas esminių – kas yra tiesa?

„Barbarų belaukiant“ parašytas kaip pasakotojo ir pagrindinio veikėjo Teisėjo liudijimas apie pasibaigusius įvykius. Galima jį vadinti išpažintimi. Bet ji neįprasta. 1985-aisiais Coetzee parašė esė „Išpažintis ir dvigubos mintys“. Joje skeptiškai vertina Tolstojaus „Išpažinties“ ir kitų vėlyvųjų jo kūrinių didaktinį moralizavimą, o Rousseau autobiografinę knygą „Išpažintis“ vadina ciniška, nes ją garsus rašytojas parašė siekdamas pagerinti savo visuomeninį įvaizdį. Anot Coetzee, išpažintis yra tiesos sakymas sau pačiam. Skirtingai nei viešose išpažintyse skelbiamos tiesos, tai apvalo žmogų nuo bet kokio vaidmens ir stato į akistatą su savimi. Šis susitikimo su savimi procesas vyksta per dialogą su kitu žmogumi.

Coetzee dialoginis rašymo stilius, literatūros kritikų pramintas „sokratiniu“, ypatingas tuo, kad į užduodamus klausimus nepateikiami atsakymai. Dėl etinės potekstės klausimas pranoksta vienareikšmį atsakymą. Arba atsakymas tampa mįsle ir iššūkiu klausiančiajam. Dialogas yra atviras ne tik veikėjų, bet ir skaitytojo refleksijai. Atsakymų nebuvimas provokuoja skaitytoją įsitraukti į veikėjų tarpusavio santykius ir mąstyti kartu su pasakotoju. Skaitytojo įsitraukimo rašytojas neforsuoja, priešingai – išlaiko distanciją, net pačius stipriausius išgyvenimus perteikdamas iš pažiūros sausa neutralia kalba.

„Kaip jūs atpažįstate, kada žmogus sako tiesą?“ – „Barbarų belaukiant“ pradžioje Teisėjas klausia pulkininko Džolo. „Iš balso tono“, – atsako šis. Ir paaiškina, ką daro, kad atskleistų tiesą: „Iš pradžių aš girdžiu tik melą, paskui spaudimas, tada dar daugiau melo, tada dar daugiau spaudimo, po to lūžis, tada dar didesnis spaudimas, o jau tada tiesa.“ Viskas, ką iš pokalbio su pulkininku sužino Teisėjas, telpa į vieną frazę: „Tiesa – tai skausmas, visa kita kelia abejones.“

Descartes'as įvardino skirtumą tarp skausmo ir kentėjimo teigdamas, kad gyvūnai jaučia tik skausmą, o žmonės, kaip sąmoningos būtybės, išgyvena ir kentėjimą. „Barbarų belaukiant“ vaizduoja kelią nuo fizinio skausmo, kai su žmogumi elgiamasi kaip su gyvuliu, iki kentėjimo. Skausmą žmogui sukelia kitas arba kažkas, o kentėjimą jis prisiima pats. Teisėjas šitai patirs, kai išgelbės kareivių kankinamą jauną barbarę ir už tai pats bus kankinamas. Per skausmą jis išsilaisvins iš savo vaidmens. Taps niekuo ir susitaikys su kentėjimu.

Teisėjo istorija pasakojama pirmuoju asmeniu. Jo mintys dažnai sukasi apie sutiktas moteris. Daugiausia – apie jauną barbarę, kai jos tėvas miršta nuo kankinimų ir ši lieka viena. Teisėjas jai jaučia mišrius jausmus – tėvišką švelnumą, sumišusį su vyriška aistra. Jis nesistengia suprasti merginos, tik mėgaujasi jos kūnu ir savo rodoma globa. Kai Teisėjas nusprendžia grąžinti merginą jos artimiesiems ir po dešimties dienų klaidžiojimo stepėje tai padaro, prieš išsiskirdamas paprašo barbarės pasakyti saviškiams teisybę. „Jūs iš tikrųjų norite, kad pasakyčiau jiems teisybę?“ – paklausia ji. „Šypsena nepalieka jos lūpų. Ji papurto galvą ir toliau tyli.“ Atsakymo prasmę Teisėjas supras vėliau, romano pabaigoje.

„Mumyse slypintį nusikaltimo geismą turime nukreipti į save pačius. Ne į kitus“, – paskutiniai Teisėjo žodžiai pulkininkui Džolui, šiam bėgant iš miesto kartu su jo gyventojais. Teisėjas juos ištaria be garso. Galbūt sau pačiam. Ir mato tik pulkininko pašaipą. Likęs mieste vienas, Teisėjas pagalvoja, kad daug kas įvyko, bet supranta apie visa tai „ne daugiau nei kūdikis“. Ir stebėdamas, kaip vidury aikštės sniege žaidžia iš jo besikartojančio sapno atklydę vaikai, pats užsimano tapti vaiku. Tačiau pasišalina „pasijutęs kvailai, kaip žmogus, kuris jau seniai pasiklydo, bet atkakliai žengia keliu, kuris, ko gero, niekur nenuves“.

Coetzee knygų pabaigos panašios. Žmogus ištirpsta peizaže, priartėja prie nebūties. Pabaigos nuojauta, kai gyvenimas aplink tave tęsiasi, suteikia „būties srauto išgyvenimą“, ir tai bene aštriausia patirtis, prilygstanti nušvitimui. Per ją Coetzee veikėjai, norėję valdyti savo ir kitų gyvenimus, iš esmės pasiduoda ir pralaimi. Tačiau šis pralaimėjimas – galbūt geriausia, kas nutinka jų gyvenime. Tiesos pojūtis ateina per pralaimėjimo skausmą ir kentėjimą. Ir suteikia tai, kas vadinama išmintimi. Teisėjas, buvęs aukštas valdininkas, kovojęs už teisingumą ir mokėjęs gražbyliauti, dabar norėtų parašyti tiesą. Bet supranta, kad neverta. Pakanka kalbėtis su savimi.

„Dar galvojau „Kažkas žiūrėjo man į veidą, o aš to vis dar nematau“.“ Mintis, teikianti vilties „paprasto mažo žmogaus“ likusiam gyvenimui.

Kalbėti, kai niekas negirdi

8-oji Nacionalinė emancipacijos diena

Agnė Narušytė

Dar visai neseniai, kai šventėme Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį, Nacionalinės emancipacijos dienos dalyvės viešbutyje užsisakė kambarį, kad iš jo balkono paskelbtų savo deklaraciją. Į tikrąjį signatarų balkoną mūsų neįleido. Dabar jau atviras ne tik balkonas, bet ir Signatarų namai – tokia yra naujosios Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorės Rūtos Kačkutės valia. Vasario 16-ąją iš balkono kalba profesorius Vytautas Landsbergis. Vasario 17-ąją – Laima Kreivytė, Rasa Navickaitė, Miglė Anušauskaitė ir Indrė Širvinskaitė. Abiejų kalbų tema ta pati – prieš metus Rusijos pradėtas karas, siekiant užgrobti žemes, griauti miestus, žudyti ir prievartauti. „Pernai metais išėjusios į šį balkoną sakėme, kad ateitis yra moteriškos giminės, – pradeda skaityti deklaraciją Laima Kreivytė. – Tik negalėjome numatyti, kad jos vardas – Ukraina." Ji cituoja ukrainiečių poetę Liubov Jakimčiuk: „Poezijos apie karą nėra, kare – tik irimas, tik raidės ir visos jos rrrrrr." Prisimenamas ir Rūtos Meilutytės plaukimas raudonai nudažytu tvenkiniu prie Rusijos ambasados, vaizdžiai parodęs pasauliui, kad „kraujo puta kyla ir grasina paskandinti visus". Paskui Indrė Širvinskaitė vardija Ukrainoje kovojančių moterų vardus ir slapyvardžius.

Paremdamos mintimis, pinigais ir darbais Ukrainoje kovojančias moteris, turime su kuo ir už ką kovoti Lietuvoje. Kovoja menininkės – Miglės Anušauskaitės karikatūrų paroda „Signatarės pirmame plane" užpildo ilgai puoselėtą istorijos spragą. Tarp seniai nutapytų signatarų portretų atsirado šmaikščiai nupieštos rašytojos, organizatorės, visuomenės veikėjos, direktorės, knygnešės, dalyvavusios atkuriant Lietuvos valstybę. „Mes TOKIE PAT ŽMONĖS, kaip ir vyrai, taip pat, kaip ir jie, norime pagerinti savo būvį; taigi IR MUMS SVARBU TURĖTI TEISES", – karikatūroje sako viena iš Didžiojo Vilniaus Seimo organizatorių Ona Elžbieta Pleirytė-Puidienė, slapyvardžiu Vaidilutė. O Miglė Anušauskaitė pabrėžia, kad pakanka šauktuko ir Signatarų namai virsta Signatar!ų namais. Todėl klausimą „kodėl nebuvo svarbių veikėjų moterų" dera nuolat performuluoti į teiginį, kad jų buvo – štai jos. Ir tęsti kovą – apie tai priminė Rasos Navickaitės skaitomo deklaracijos teksto dalis: „Už jūsų ir mūsų laisvę – toks buvo bundančios Lietuvos šūkis. Laisvės siekis jungia Lietuvos valstybės atkūrimo dieną ir Nacionalinę emancipacijos dieną. Neužtenka paskelbti nepriklausomybės, ją reikia kurti ir ginti kasdien. Mes kviečiame tiesti laisvės tiltą iš vasario 16-osios į vasario 17-ąją, iš XX į XXI amžių."

Kurti ir ginti nepriklausomybę kasdien – toks buvo ir Emancipacijos dienai skirtos konferencijos šūkis. Tik naivuoliai tiki, kad Lietuvoje laisvės principas jau įtvirtintas. Naivumą užtikrina tikrovės matymas vien pro savo – daugumos atstovo – akinius. O suardo žvilgsnis iš lyties perspektyvos, kurį ir pasiūlė organizatorės.

Pirmoji konferencijos dalis buvo skirta diskusijai apie lyčių santykius sovietmečiu. „Šių metų renginio tema mums tapo aiški dar vasarą, tuomet kilus ažiotažui, kad per valstybinį istorijos egzaminą nebuvo paminėta nė viena moteris istorinė asmenybė, – sakė moderatorė Rasa Navickaitė. – Man pačiai, kaip lyčių istorikei, buvo aišku, jog taip yra ne todėl, kad moterys Lietuvos istorijoje neturėjo svarbaus vaidmens, o todėl, kad patys mūsų istorinės svarbos kriterijai sukonstruoti taip, jog iš esmės matome tik vyrus ir jų veiklas. Moterys mūsų nacionalinėje istorijoje iki šiol yra tik žmonos, savotiški vyrų priedai." Tuos kriterijus panarstyti, taip pat paminėti bent keletą istorinių asmenybių buvo pakviestos istorikės ir istorikai: Ieva Balčiūnė, Valdemaras Klumbys, Laima Kreivytė ir aš.

Ieva Balčiūnė, parašiusi disertaciją „Atsikratymas vaikais sovietmečio Lietuvoje: tėvai, valstybė ir nereikalingi vaikai", analizavo antiabortų kampaniją ties 7–8-ojo dešimtmečių sandūra – atkalbinėjimus, tyrimus, propagandą. Anketomis tiriant noro atsikratyti vaikais priežastis, aiškėja tikroji moterų padėtis sovietmečiu. „Neklauskit, ar moterys pavargusios, – jos visada pavargusios", – sakė anketos iniciatoriai. Pavargusios, nes formaliai įtvirtinus lyčių lygybę moterims teko dirbti keliomis pamainomis, o patriarchalinėse šeimose užaugę vyrai nė neketino pajudinti pirštu namie. Neprisimenu, ar Balčiūnė, ar Klumbys tai įvardijo kaip sofos patriarchalizmą – degradavusį tradicinio patriarchalizmo variantą, kai vyrus valstybė nusavina gamybai ar karui ir jiems belieka svaigintis galios iliuzija. Visa, ką jie dar gali, tai nuo sofos komanduoti moteriai: atnešk man šakutę, įjunk televizorių, pasidaryk abortą, o jei pasidarei – esi vaikų žudikė. Pervargusios, materialinių sąlygų vaikus auginti neturinčios ir dar privalančios apšokinėti tingius, be saiko geriančius vyrus moterys ne tik ryždavosi abortui, bet ir atiduodavo vaikus į globos namus – ten jie bent turės ką pavalgyti ir bus apsaugoti nuo tėvo smurto. O antiabortų propaganda paprasčiausiai kaltino moteris savanaudiškumu.

Valdemaras Klumbys, kartu su Tomu Vaiseta parašęs knygą „Mažasis o: seksualumo kultūra sovietų Lietuvoje" (Baltos lankos, 2022), toliau analizavo lyčių (ne) lygybės paradoksą. Kairuoliškus marksizmo principus deklaravusi valstybė moterų emancipaciją laikė aksioma tada, kai Vakarų Europoje jos neturėjo balsavimo teisės ir ištekėjusios likdavo namų šeimininkėmis. Sovietinės moterys tarsi galėjo tapti kuo norėjo, net kosmonautėmis. Tačiau „nepaisant to, po 70 metų yrančios SSRS visuomenė buvo patriarchališka, moters privilegijos virto jos išnaudojimo priemone, o lyčių lygybė buvo tiek pat toli, kiek ir komunizmas". Emancipacija tebuvo fasadas – toks pat maskuojantis tikrovę kaip sovietinė demokratija. Ir padėtis netgi blogėjo: pirmaisiais dešimtmečiais po revoliucijos dar buvo rimčiau prižiūrima, kad moterų atsirastų visur, net vadovaujamose pozicijose, bet prasidėjus vadinamajam atlydžiui tas rūpestis išdilo. O 9-ojo dešimtmečio Lietuvoje net sustiprėjo romantinis senovinių vyro ir moters vaidmenų garbinimas, susietas su tautiškumo šaknimis.

Nacionalinė emancipacijos diena. Signatarų namų balkonas. 2023 m.

Klausydamasi Klumbio supratau, kad šį regresą lygiagrečiai, nežinodama apie kolegų istorikų tyrimus, aptikau ir meno kontekste. Mudvi su Laima Kreivyte pristatėme knygą „Lietuvos menininkės. Vizualiųjų menų kūrėjos nuo XX a. pradžios iki šių dienų" (Kitos knygos, 2022). Tai buvo mūsų būdas neutralizuoti klausimą „kodėl nebuvo žymių moterų menininkių?". Jų buvo, ir labai įdomių, išskirtinių asmenybių, ne tik sukūrusių įsimintinus darbus, bet ir kovojusių – tebekovojančių – už savo ir kitų laisvę. Tačiau pranešimą pavadinome „Naujas kanonas ar ledkalnių viršūnės?", nes kartu su Ieva Burbaite tyrinėdamos istorines aplinkybes matėme ir daugybę kliūčių, sutrukdžiusių moterims įgyvendinti savo ambicijas. Matėme talentus, paaukotus senstančių tėvų ir vaikų priežiūrai, genialaus vyro palaikymui. Matėme patriarchalines nuostatas, sistemingai menkinusias menininkių pasiekimus. Matėme ir apribotas galimybes moterims studijuoti prestižines specialybes vienintelėje aukštojoje mokykloje. O atkūrus Lietuvos nepriklausomybę teko kovoti ir su smetoniniais naratyvais apie „natūraliai" menkesnes moterų galias. 10-ajame dešimtmetyje tai darė Viktorija Daujotytė, Erika Grigoravičienė, Karla Gruodis, grupės „1" menininkės. O naujajame tūkstantmetyje – „Cooltūristės" ir Laima Kreivytė, savo akcijomis ir kuruotomis parodomis iškėlusi dabar jau nebenuslepiamas kūrėjas.

Antrosios konferencijos dalies pranešėjos nagrinėjo dabarties problemas, kurios irgi pastebimos tik žvelgiant iš lyties perspektyvos. Tai seksualinis smurtas, translyčių moterų ir moterų su negalia, gimdyvių teisės. „Individualiu lygmeniu šie klausimai itin reikšmingi. Deja, jie retai prasimuša kelią į politinę darbotvarkę, ypač kai kalbama apie konkrečias priemones, kurių reikia šioms sritims sureguliuoti", – sakė šios dalies moderatorė Indrė Širvinskaitė.

Kaip sunkiai tokie klausimai prasimuša į politinę darbotvarkę, liudijo Lietuvos žmogaus teisių centro direktorės Jūratės Juškaitės pasisakymas apie „problemą, kurios nėra". „Kodėl net ir po 2017–2018 m. garsiai nuvilnijusios *#MeToo* bangos Lietuvoje seksualinio smurto reglamentavimas vis dar beviltiškai pasenęs ir palankesnis smurtautojams?" – klausė ji. Atsakymą turbūt pasiūlo pranešimo pavadinimas: kai problemos nėra, kam keisti įstatymus? Juk seksualinio smurto bylų būna labai mažai. Bet ar skaičius tikras? Gal jį sumažina patys įstatymai? Dabar smurto aukai užkraunama pareiga įrodyti, kad ji tikrai priešinosi (ar jau nusipirkai tušinuką su įtaisyta slapta kamera?). O reikia pasiekti, kad būtent smurtautojas turėtų pareigą įrodinėti sutikimą dėl seksualinių santykių. Ką jau kalbėti apie tai, kad tiesos ieškojimą apsunkina minėtas degradavusio (sofos) patriarchalizmo kontekstas, kuriame smurto auka visada „pati prašėsi", „provokavo" ir „norėjo", nes „tylėjo" (greičiausiai bijodama įsiutinti smurtautoją, kad tas jos neužmuštų).

Dar labiau sukrečiantis buvo Lietuvos negalios organizacijų forumo komunikacijos ir advokacijos ekspertės Simonos Aginskaitės pranešimas apie moterų su negalia patiriamą smurtą. Žmonės su negalia pas mus apskritai beveik beteisiai, o moterims kliūva ir dėl jau minėtų įsisenėjusių nuostatų. Jos priklausomos nuo šeimos narių, kurie nebūtinai tik tauriai rūpinasi negalinčia judėti, nematančia ar dar kitų galių stokojančia moterimi. Už uždarų durų daug moterų su negalia yra žeminamos, net mušamos, bet negali niekam pasiskųsti. Ne tik todėl, kad jų mažai kas klausysis. „Kas kitas man padės kasdienybėje?" – klausia jos. Ir iš tiesų – kas? Juk nei institucijos, nei socialiniai darbuotojai tų funkcijų neatliks. Gal tik atneš valgyti porą kartų per savaitę.

Bejėgiškumo jausmas svarbus ir kalbant apie gimdyvių teises. Motinystę globojančių iniciatyvų sąjungos (MGIS) vadovė ir trijų vaikų mama Marina Pukelienė teigia, kad „nėštumo ar gimdymo diskusijos vis neranda sau vietos viešajame diskurse. Tai jos labai privačios ir šiukštu dalintis, tai jos toks viešas reikalas, kad moteris net neturėtų

Nukelta į 9 psl.

Tarp žodžių ir vaizdų

Trijų parodų Vilniuje apžvalga

Monika Krikštopaitytė

Svarbių švenčių, kaustančių pasaulio įvykių ir didelių renginių (kaip Knygų mugė) fone įprastas parodinis gyvenimas gali likti mažiau pastebėtas, tačiau jis plėtojasi savo ritmu, kaip kokia gamtinė ekosistema. Šioje aplinkoje egzistuoja gana turtinga įvairovė, kuri yra, ko gero, pagrindinis bet kurios sistemos sveikatos požymis. Apie tai labai norėjau pasikalbėti su Nacionalinės dailės galerijos lankytoja, kuri nuolatinėje ekspozicijoje garsiai ir užtikrintai tvirtino, kad Saukos pas save tikrai nekabintų ir tų šitų, kur aplink kabo. Verdiktas buvo griežtas ir nediskutuotinas. Senas, (ne)geras vartotojiškas argumentas menui vertinti išlieka gyvas kaip ir anksčiau. Jis, matyt, yra vertinimų ekosistemos įvairovės dalis... Vis dėlto gerai, kad nevyraujanti. O parodų įvairovę čia pat galima įrodyti pasitelkus tris parodas ir panagrinėjus vaizdo ir žodžio santykį jose.

Kristinos Mažeikaitės tapybos parodoje „Gates to the Garden“ Vilniaus rotušėje (veikia iki vasario 25 d.) anotacija gali būti, gali ir nebūti, nors ji ir gerai parašyta. Pirmiausia žiūrovą veikia didžiulės drobės, vibruojančios spalvos. Mažeikaitė tapo peizažus. Kad tai peizažas, suprantame iš tai pakylančio, tai žemiau įsitaisančio horizonto. Dangus ir žemė, žemė ir dangus, bet visa tai virsta kunkuliuojančia plokštuma. Man atrodo, nereikia ilgai spėlioti, kas menininkę veikė, – labai aiškiai už kadro justi Henriko Čerapo tapybos įtaka. Tik mokytojas tamsus, rupus, kupinas roko muzikos maišto, o Mažeikaitė šviesi ir dainuojanti.

Nežinia kodėl angliškai pavadintoje parodoje skleidžiasi kone terapinis maudymosi saulėje pojūtis. Miražo ryškumu vaidenasi vandenys, gaivūs lietūs, meldai ir saulė, daug saulės. Gyvybę šlovinančios drobės įsitaiso erdviame Rotušės vestibiulyje ir menėje. Erdvė dideliems gabaritams pritinka, ima priminti itališkus rūmus, bažnyčias ir ypač – iš jų išėjus siena stojančią šviesą. Taigi autorė kuria pasaulį, niurkdo į jį arčiau prieinančius. Darbai atrodo kaip viena ištisinė serija, kurioje vyrauja mums dabar labai įprasta ir miela ukrainietiška žydra ir geltona. Tai irgi veikia maloniai. Keli kūriniai kitokio kolorito, spalvingesni, su daugiau gylių ir seklumų (pvz., vėl angliškai „All day long the same song“, 2022), tačiau visus darbus sieja gimininga struktūra: priartėjimas prie abstrakcijos, vibruojančiais potėpiais užpildomas ar beveik užpildomas drobės paviršius, vienu metu pasiūlomi peizažo toliai ir drobės plokštuma. Ir čia žodžiai nereikalingi, aidi lyg paplūdimio tolumoje, susilieja su pasaulio ošimu.

Jolantos Mikulskytės kūrybos parodoje „Už paviršiaus“ Vilniaus grafikos meno centro galerijoje (veikia iki kovo 4 d.) žodžių reikia truputį daugiau, bet ne tiek ir daug. Iš gatvės atėjęs pamatysi banginių pavidalus, koralų rifų augalus ir gyvūnus, litografijas, kuriose susilieja augalai ir gyvūnai. Dar rasi videoekraną, kuriame ežero dugne kunkuliuoja povandeninis šaltinis, stendą su iš dugno ištrauktais (kažkieno pamestais ar žuvų nuplėštais) įvairaus tipo žvejybiniais masalais. Keliaujant nuo vieno vaizdo prie kito ryškėja, kad šįkart esame nardinami po vandeniu, kur kinta slėgis, judėjimo, garso dėsniai. Parodos tekstas patvirtina, kad ji susijusi su nardymo patirtimis ir jų meditavimu. Akivaizdu, kad autorei rūpi ekologiniai aspektai, ir nors vaizdų įvairumas (erdviniai spalvingi darbai, fotografijų naudojimas, objektai ir videomedžiaga) susilieja į vientisą vizualinį pasakojimą, kyla prieštaravimų dėl to, kad suliejami sūrūs jūrų ir gėli ežerų vandenys. Viena vertus, kiek keista, kad čia pat banginiai ir rifai, ten pat ir ežero dugnas su blizgėmis bei lydekoms gaudyti skirtais vobleriais. Kita vertus, menas yra toji visagalybės erdvė, kurioje viskas įmanoma, jei tik tavimi patiki.

Litografijų spalvų nuodingumas sutampa su trumpo įrašo turiniu: „Vandeniui šylant, koraluose gyvenantys dumbliai ima gaminti toksišką deguonies kiekį. Spalvoti dumbliai išstumiami arba sunyksta. Toksiškas vanduo.“ Tekstas sėja nerimą ir didina bejėgystės jausmą. Vaizdas ir tekstas kaip du sąmokslininkai plukdo žiūrovą po autorės numatytas patirtis. Vienu metu grožiesi ir nerimauji.

Žodžiai ima dominuoti, kai paroda ne personalinė, o grupinė, ir dar mėginanti atverti istorijos laikotarpį bei diskursą, o juo labiau, jei įsitraukia istorikai. Turiu galvoje Nacionalinės dailės galerijos 5-oje salėje veikiančią parodą **„Ribos ir paraštės: Socialinė kritika tarpukario Lietuvoje“** (iki vasario 26 d.), kurią su leidiniu parengė žymus istorikas Norbertas Černiauskas ir jauna gabi dailėtyrininkė Gabrielė Radzevičiūtė. Galima sakyti, kad šiame tekste susigalvotoje *žodžių-vaizdų* skalėje paroda radikaliai krypteli į žodžių pusę. Eksponuojami įvairūs bedarbių ir bedalių skundai, Lietuvos provincijos moterų apklausos anketa, Marcės Katiliūtės pomirtinės parodos katalogas, leidinio „Kodėl šių laikų mergaitės ilgai neišteka ir ką reikia daryti norint greitai ištekėti“ atvartas, kiti leidiniai moterų klausimu, socialiniu, darbo klausimu, transparantas, plakatas, įspėjantis apie sifilio pavojų. Vaizdų irgi yra: skurdo ištiktos šeimos, prostitutės ir girtuokliai, darbininkai savižudžio veidu, Kauno Brazilkos piešiniai ir nuotrauka su bedarbio lūšna, panašia į kiek aukštesnę šuns būdą, tokią sukrypusią ir tokią liūdną, kad ilgai negalėjau pamiršti. Ji įsiminė ir parodos rengėjams, nes tą pačią nuotrauką radau ir ant parodos knygos viršelio. Knygoje dar daugiau pasakojimų, kuriuose Lietuvos tarpukaris ir Kaunas atsiskleidžia ne iš modernėjimo perspektyvos, o kaip pokarinių vargų, šalpos organizavimo sėkmių ir nesėkmių laikas. Pasakojama fragmentiškai, bet įtaigiai, atmintin kaip ta lūšnelė įsirėžia ir konkrečios įvairių žmonių istorijos atplaišos.

Knygos autoriai Norbertas Černiauskas, Gabrielė Radzevičiūtė, Viktorija Šeina, Marius Eimužis dygsnis po dygsnio nagrinėja socialinius aspektus, kurie vėliau sovietmečiu buvo sulieti su propagandine ideologija ir kėlė jausmus, linguojančius nuo nuobodulio iki pasibjaurėjimo ir iki galutinio atbukimo. Regis, parodos ir leidinio kūrėjai atvėrė naują, mažokai tyrinėtą temą, kuri ir dabar nei sužavėtų, nei sudomintų lankytojus, kurie muziejuje renkasi, ką galėtų pasikabinti virš sofos. Kataklizmų kontekste ir aš netryškau entuziazmu domėtis tarpukario negandomis, tačiau leidusis į šią kelionę jaučiuosi gerokai praturtėjusi. Pavyzdžiui, atskirai susipažinusi su Veronikos Šleivytės, Domicelės Tarabildienės, Marijos Cvirkienės ir Marcės Katiliūtės kūryba, net nenutuokiau, kad jos visos gana glaudžiai bendravo, draugavo, aptarinėjo, kaip ministerijoje nesiseka gauti stipendijos ir siuntimo į Paryžių, kai vyrams jų vis atsirasdavo. Geriau įsigilinus į tarpukario moters sampratą, vyravusį skurdą, badą, diskriminaciją, išskirtinai gabios Katiliūtės savižudybė nebestebina. Neviltis buvo daugelio sesuo. Nors žiūrovus pasitinkantis ir išlydintis skvarbus Marcės žvilgsnis netrukus paliks 5-ąją salę, parodos knyga liks ir praturtins dailėtyros bei istorijos šaltinius, taps akstinu tolesniems tyrimams.

Projektą „Vilniaus parodų apžvalgos“ iš dalies finansuoja Vilniaus miesto savivaldybė

Jolantos Mikulskytės parodos fragmentas

Kristinos Mažeikaitės parodos fragmentas

M.K. nuotraukos

Parodos „Ribos ir paraštės: Socialinė kritika tarpukario Lietuvoje“ fragmentas

Atkelta iš 8 psl.

spręsti.“ Ir nors dabar labiau atsižvelgiama į gimdyvės poreikius nei prieš tris dešimtmečius, MGIS atliekamos apklausos „Mano gimdymas“ rezultatai piešia ne tokį dailų paveikslą. Į anketos klausimus atsakė 2019, 2020 ir 2021 m. gimdžiusios moterys. Tik viena iš dešimties galėjo pasirinkti gimdymo pozą. Net 16 procentų moterų teigė patyrusios patyčias, gąsdinimus ir prievartą, nors trys ketvirtadaliai buvo patenkintos ligoninės priežiūra. 83 procentai moterų galėjo pasirinkti lydintįjį asmenį, o 60 procentų gavo pakankamai informacijos apie siūlomas intervencijas. Ir nors šis skaičius atrodo neblogai, ką išgyveno likusios 40 procentų gimdyvių, tos informacijos negavusių ir turėjusių rinktis aklai?

Itin maža beteisių žmonių grupė – translytės moterys. Koučerė, mentorė ir aukščiausio lygio vadovė Katya Felicia Martens savo pranešimą pradėjo teiginiu: „Aš esu moteris.“ Ir iškart pajunti, kad tas *esu* yra svarbiau už gimimo aplinkybes, biologiją ir taisykles bei įstatymus. „Translyčių žmonių padėtis Lietuvoje iliustruoja, kad mūsų visuomenė, mūsų valstybė dar dešimtmečiais atsilieka nuo modernios ir tolerantiškos kultūros“, – sakė Katya.

Diskriminuojantis yra jau pats įstatymas, pagal kurį translytis asmuo turi prisipažinti esąs „psichas“. Katyos parodyta lyčiai pakeisti reikalingų procedūrų gausa ir kainos – geriausias įrodymas, kad „tos operacijos“ nedarysi vien dėl išsigalvojimo. Ar kas nors iš mūsų, daugumos atstovų, įsivaizduoja, ką reiškia jaustis esant kitos lyties, nei rodo tavo kūnas? Turbūt ne. Bet dauguma diktuoja, kaip jiems būti, „o valstybė iki šiol neužtikrina mums esminių žmogaus teisių į padorų gyvenimą, kūno autonomiją, netgi teisės į darbą“. Prie to prisideda ir Rusijos gausiai finansuojama propaganda. „Mes esame Lietuvos dalis“, – baigia Katya rodydama trispalvę ir salė nuščiūva. Supranta, kad pats šios kalbos aktas yra kova „už jūsų ir mūsų laisvę“, kurią turime tęsti. Katyai baigus kalbėti, publika ploja ilgai.

Todėl pabaigoje grįžtu į balkoną. Ten Laima Kreivytė baigia deklaracijos skaitymą šiais žodžiais: „ir visų mūsų atsakomybė yra kalbėti ir šaukti, jei mūsų negirdi. Žodžiais ir darbais kovoti už laisvę. Kaip rašė ukrainiečių poetė Julija Musakovska: *mūsų žodžiai kieti ir išsipūtę nuo įsiūčio, pajuodę nuo sielvarto kaip betoninės senos slėptuvės perdangos. Nėra nieko už juos ištvermingesnio, nieko amžinesnio.*“

Permanentinė lietuvių baimė, arba kaip mus mato kiti

Apie Baltijos šalių kino institucijų veiklą

Lenkijos mokslų akademijos Meno instituto leidinyje „Kwartalnik filmowy“ (nr. 120) išspausdintas Lodzės universiteto kinotyrininko Ilyos Tsibetso straipsnis „Kino institucijos kaip atminties institucijos – Lietuvos, Latvijos ir Estijos pavyzdys“ (*Instytucje filmowe jako instytucje pamięci – przykład Litwy, Łotwa i Estonii*). Jame autorius trumpai pateikia Lietuvos, Latvijos ir Estijos kinematografijų kelią iki europietiškų kino institucijų atsiradimo, aprašo Baltijos šalių kino institucijų veiklą, analizuoja skirtingus normatyvinius dokumentus bei šių institucijų inicijuotas programas.

Pagrindu pasirinkęs Jano Assmanno ir Astrid Erll svarstymus apie kultūrinę atmintį bei jos eksternalizavimo būdus, Tsibetsas primena, kas Assmannas analizavo dvi kolektyvinės atminties rūšis – komunikacinę ir kultūrinę. Komunikacinė atmintis yra individuali, ji būdinga kartoms ir apima neseną praeitį. Kultūrinė atmintis remiasi tam tikrais praeityje įtvirtintais atspirties taškais, simbolinėmis figūromis, leidžiančiomis faktinę istoriją transformuoti į mitą. Pasak Assmanno, kultūrinė atmintis turi savo specializuotus nešėjus. Tsibetsas mano, kad šiuolaikiniame kontekste šią funkciją gali atlikti ir viešosios institucijos, užsiimančios istorinės bei kultūrinės politikos formavimu, tad ir kino institucijos gali atlikti atminties instituto vaidmenį.

Astrid Erll teigė, kad kultūrinę atmintį formuoja ir medijos. Jos siūlo tam tikrą praeities konstrukciją, priklausomą nuo prieinamų technologijų. Medijos padeda eksternalizuoti kultūrinę atmintį ir tampa tiltu tarp individo ir kolektyvinės atminties. Tad kultūrinė atmintis, kuri yra vienas tapatybės pagrindų, daugiausia nulemta medijų. Vadinasi, kinas taip pat gali tapti šios atminties rezervuaru ir atlikti jos platintojo vaidmenį.

Kaip pavyzdį Tsibetsas pateikia programas, skirtas Baltijos šalių nepriklausomybės šimtmečiui paminėti. Aprašydamas normatyvinę šių programų pusę ir jų rezultatus, autorius pagrindžia teiginį, kad kino institucijos gali atlikti atminties kūrimo vaidmenį. Tsibetsas atkreipia dėmesį, kad Baltijos šalių patirtis yra nepaprastai svarbi, nes šalys priklauso regionui, kuriame vis dar vyksta tapatybės politikos formavimo procesas: jo šaknys praeityje, bet orientuojamasi į suverenią ateitį.

Apibūdindamas sovietinio laikotarpio kiną, Tsibetsas teigia, kad Baltijos šalių kinematografijos funkcionavo totalitarinės kinematografijos rėmuose. Pasitelkęs Stepheno Croftso mintį, kad nacionalinės kinematografijos (ne tik europietiškos) yra apibūdinamos kaip opozicija Holivudui, Tsibetsas primena septynis Croftso išskirtus nacionalinių kinematografijų tipus, tarp jų ir totalitarinį. Jis pabrėžia, kad valstybės poreikiams pritaikyto totalitarinio kino paraštėse buvo kuriamas meninis politinis kinas (minimos Andrejaus Tarkovskio, Dušano Makavejevo, Andrzejaus Wajdos ir kitų kūrėjų pavardės). Pasak Croftso, toks periferiškas kinas, kultūriniu ar ideologiniu požiūriu atitrūkęs nuo homogeniškų naratyvo pavyzdžių, vėliau galėjo tapti būdo suprasti savo kinematografijos „tautiškumą“ išeities tašku. Tsibetso manymu, tai galima pritaikyti ir Baltijos šalių kinematografijoms. Jis mini SSRS cenzūruotų režisierių filmus, tarp jų ir Almanto Grikevičiaus bei Algirdo Dausos „Jausmus“.

Aptardamas vėlesnę Baltijos šalių kino raidą Tsibetsas prisimena 1989 m. įkurtą pirmąją nepriklausomą Lietuvoje kino studiją – Šarūno Barto „Kinemą“, kalba apie ilgalaikę krizę, ištikusią Baltijos šalis po 1991-ųjų, ir teigia, kad impulsu nacionalinio kino raidai šiose šalyse tapo integracija su europietiškomis struktūromis. Tai pagreitino ir kino gamybos institucionalizaciją. Pirma tokia institucija tapo 1991 m. pabaigoje įsteigtas Nacionalinis kino centras Latvijoje (*Nacionalais kino centrs*). 1997 m. Estijos kultūros ministerija įsteigė Estijos kino fondą (*Eesti Filmi Sihtasutus*), 2012 m. pradėjo veikti Lietuvos kino centras (LKC).

Aptaręs šių institucijų funkcionavimo principus, priklausomybę nuo biudžeto pinigų ir administracinę funkciją, Tsibetsas pabrėžia, kad jos vykdo ir edukacinę bei kino kultūros platinimo veiklą. Institucijos remiasi valstybės direktyvomis, tad, pasak Tsibetso, ryšys tarp kino pramonės ir šalių politikos yra tiesioginis, ypač turint omenyje, kad Baltijos šalių kino institutai daugiausia reguliuoja ir privačių kino gamybos įmonių veiklą. Straipsnio autoriaus nuomone, galima teigti, kad Lietuvos, Latvijos, Estijos tapatybės politika veikia nuo pinigų iš valstybės biudžeto priklausomo kino pobūdį. Jis taip pat atkreipia dėmesį, kad šios institucijos svariai prisideda prie savo šalių kino paveldo išsaugojimo bei platinimo – valdo kino archyvus, skaitmenina bei daro prieinamus juose saugomus filmus, remia akademinę veiklą ir pan. Tai, pasak Tsibetso, didina kino medijų svarbą, formuojant šiuolaikinę Baltijos šalių kultūrą. Taip pat jis mano, kad institucijų atsiradimas prisidėjo prie kino gamybos augimo.

„Nova Lituania“

Straipsnio autorius daug vietos skiria nepriklausomybės šimtmečiui sukurtiems filmams. Pasak jo, vienas svarbiausių šiuolaikinės Baltijos šalių kinematografijų istorijos momentų buvo 2018 m. minėtas nepriklausomybės šimtmetis, kai visos trys institucijos inicijavo specialias programas ir buvo papildomai finansuojami projektai, susiję su nacionalinės tapatybės bei laisvės klausimais. Su šiomis programomis susijusius filmus galima vadinti kuriančiais atmintį ne tik dėl jų perteikiamo turinio, bet ir dėl institucinio konteksto.

„Purpurinis rūkas“

Tsibetsas plačiau aptaria specialią Lietuvos šimtmečio šventimo programą, jame dalyvavusias atsakingas institucijas ir cituoja joms keltus uždavinius, tačiau pabrėžia, kad įvertinti programos rezultatus sunku, nes Lietuvos kino centras nepateikė jokios apibendrinančios publikacijos šia tema. Jo manymu, tai greičiausiai susiję su faktu, kad filmai buvo remiami pagal standartinę finansavimo procedūrą, o kai kurių projektų įgyvendinimas vėlavo. Remdamasis LKC išleistais lietuviškų filmų katalogais jis nustatė, kad 2016–2019 m. buvo sukurtos dvi istorinės kino dramos, skirtos valstybingumo atkūrimo šimtmečiui paminėti. Tai Raimundo Banionio „Purpurinis rūkas“ (2019) ir Karolio Kaupinio „Nova Lituania“ (2019), taip pat per LRT rodytas dokumentinių filmų ciklas „Žmonės, kurie sukūrė Lietuvą“ (rež. Alvydas Šlepikas, 2018), keliolika dokumentinių bei keli animaciniai filmai, kalbantys apie „lietuviškumą“ ir nagrinėjantys laisvės temą.

Tsibetsas kruopščiai atpasakoja „Purpurinio rūko“ siužetą ir pabrėžia, kad pagrindinis filmo veikėjas – per stebuklą savo tėvų žydų likimo išvengęs Jozefas – grįžta iš Rusijos į pokario Lietuvą, kur yra verbuojamas ir komunistų, ir „miškuose besislapstančių partizanų“. Pasak Tsibetso, „Jozefas, simboliškai reprezentuojantis valstybingumo netekusią, tarp dviejų pasaulių atsidūrusią šalį, semiasi vilties iš meilės jo tėvų namuose gyvenančiai Janei“. Tsibetsas mano, kad „meilės motyvo įterpimas į klasikinį istorinio filmo naratyvą leidžia Banioniui perkelti akcentą: istorinės žinios perteikiamos ne tiesiogiai, bet emocingesniu ir labiau suasmenintu būdu, naudojant kinui būdingas išraiškos priemones (t.y. rodant veidus stambiu planu, supriešinant vaizdų ir prasmių kontrastus, pasitelkiant pakilią muziką ir vaizdo bei garso efektus). Pokomunistinio lietuvių kino kontekste „Purpurinį rūką“, anot Tsibetso, galima perskaityti kaip dar vieną bandymą pažvelgti į Lietuvos istoriją kaip į socialinių ir tarpžmogiškų santykių permainų procesą politinių įvykių fone.

Įdomesnis pavyzdys Tsibetsui yra Karolio Kaupinio „Nova Lituania“. Vertindamas į atogrąžas perkelti Lietuvą raginantį geografijos profesorių Gruodį, straipsnio autorius pastebi, kad šis „nuolat reikalauja pripažinimo, nors jo įsitikinimai ir vertybės toli nuo tarpukario Lietuvai būdingo neoromantinio tapatybės ir šalies valstybingumo suvokimo. Rutuliodamas savo

Nukelta į 11 psl.

Scenos vaizdinių paieška prilygsta kelionei

Pokalbis su teatro dailininke Ugne Tamuliūnaite

Ignas Zalieckas

Teatro dailininkė Ugnė Tamuliūnaitė sukūrė scenografiją ir kostiumus tokiems dramos, operos ir baleto teatro spektakliams kaip „Sala, kurios nėra“ (rež. Aleksandras Špilevojus, Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatras (JMDT), 2022), „Titas“ (rež. Gildas Aleksa, „Teatronas“, 2022), „Šv. Speigas“ (rež. Špilevojus, JMDT, 2022), „Koriolanas“ (rež. Paulius Markevičius, Meno ir mokslo laboratorija (MMLAB), 2021), „Miražas“ (rež. Markevičius, MMLAB, 2020), „Tarnaitė ponia“ (rež. Gediminas Šeduikis, Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras (LNOBT), 2020), „Piaf“ (choreografas Mauro Bigonzetti, LNOBT, 2017) ir kt.

Ugnė Tamuliūnaitė

M. Markevičiūtės nuotr.

Jūsų kūryba apima kelias sritis ir scenos meno formas. Kas jums yra sceninis kostiumas – ar personažo sielos dalis, ar jo atskiras pasaulis?

Scenografija – labai plati dailės sritis, o tai mane labiausiai ir žavi. Kartais tenka gilintis į itin daug skirtingų disciplinų, išmanyti istorinius laikotarpius, asmenybes, architektūrą, skulptūrą, tapybą, literatūrą... Jei kalbame apie kostiumą, man jis yra bendro scenovaizdžio, kuriamo paveikslo dalis, ne tik papildanti vizualiai, bet ir atskleidžianti vidinį personažo pasaulį. Kurdama stengiuosi atrasti ryšį tarp aktoriaus ir kostiumo, man svarbu, kad šis padėtų atskleisti personažą ir kad vis dėlto tai nebūtų atskiras jo pasaulis, bet veikiau jo dalis.

Ar jau pastebite savo vizualinį braižą, atsikartojančius elementus? O gal kaip tik priešinatės panašumams tarp skirtingų darbų?

Į kiekvieną spektaklį žiūriu kaip į naują iššūkį ir galimybę kurti naujo pasaulio erdvę bei jame veikiančius personažus. Visada stengiuosi sugalvoti ką nors naujo ir išmokti naujų dalykų, pavyzdžiui, kaip dirbti su šviesa, skirtingomis medžiagų tekstūromis. Tada tuos sėkmingus atradimus / elementus norisi panaudoti tolesniuose spektakliuose. Esu sukūrusi ganėtinai skirtingų darbų. Manau, skirtumą dažnai lemia režisieriaus statomo spektaklio žanras. Esu dirbusi keliuose biografiniuose spektakliuose, tarkim, balete apie Édith Piaf, dramos spektaklyje apie Juozą Miltinį. Juose daug istorinio laikmečio elementų. O spektaklyje „Titas“ pagal Williamo Shakespeare'o tragediją, atvirkščiai, aktoriai vilki šiuolaikiniais kostiumais ir scenoje vyksta vakarienė – tai jau visai kitokia koncepcija. Kiekvieno spektaklio kūrimas – kaip žaidimas pagal skirtingas taisykles ir aplinkybes.

Ar jums svarbu, kad žiūrėdamas spektaklį žiūrovas iš karto galėtų atskirti, jog kostiumai ar scenografija atitinka jūsų kūrybos stilių, išsiskiriantį specifiniais elementais?

Tai nėra mano tikslas – vis dėlto kostiumai ir scenografija yra sudedamoji spektaklio dalis, ir labai svarbu, kad viskas būtų organiška, paveiku. Kuriant kostiumus man svarbu padėti atrasti personažą tiek aktoriui, tiek režisieriui, tiek žiūrovui. Man, kaip kostiumų dailininkei, svarbi išliekamoji kūrinio vertė, ypač jei spektaklis repertuarinis. Stengiuosi rinktis kokybiškus audinius ir medžiagas. Tad kokybė ir būtų mano specifinis elementas. Taip pat nemėgstu detalėmis perkrauti erdvės. Kartais per kūrybinį procesą prikuriu labai daug, o vėliau atsirenku tik tai, kas iš tiesų reikalinga.

Nuo ko dažniausiai prasideda kostiumo kūrimas? Galbūt nuo personažo asmenybės analizės, kai spektaklis pasakoja apie tikrą žmogų, tarkim, Juozą Miltinį?

Taip, iš tiesų labai mėgstu šį proceso etapą, kai pamažu bandoma prisiliesti prie spektaklio medžiagos, su ja susipažinti, tada tenka daug skaityti, analizuoti, stengtis atsirinkti tik tai, kas reikalinga, ir plėtoti. Kurdami spektaklį apie Miltinį kartu su režisieriumi Aleksandru Špilevojumi nemažai laiko tyrinėjome archyvinę medžiagą, taip pat klajojome ir po tikras vienuolyno, senojo teatro erdves, be to, turėjau progą užsukti į Paryžiuje esantį *Théâtre de l'Atelier*, kur Miltinis mokėsi teatro meno. Taigi ėjimas prie tam tikrų vizualinių sprendimų kartais išties prilygsta kelionei.

Kaip kuriant kostiumus ar scenografiją kinta atmosferos, nuotaikos sąvoka?

Man asmeniškai atmosfera nebūtinai būna apibrėžta kaip sąvoka, tai veikiau pajautimas, kurį visi suvokia skirtingai. Tai tarsi nuojauta, kuria vadovaujuosi ir kuri veda per procesą. Kuriant ir mano pačios, ir komandos – režisieriaus, kompozitoriaus, šviesų dailininko – vizija kinta. Išties smagu, kai kūrėjų komanda panašiai jaučia atmosferą.

Ar kuriama spektaklio atmosfera siekiate provokuoti žiūrovą, stimuliuoti jo vaizduotės ribas?

Žinoma, nes tokia ir yra teatro paskirtis – apgaulės būdu kurti kitą pasaulį.

Sakyčiau, scenografija yra atmosferos menas. Tai ne kontekstas, ne iliustravimas, ne forma, o veikiau nuotaikos kūrimas. Per kuriamą atmosferą siekiu bendrauti su žiūrovu, kad jis ją pajaustų, skaitytų scenoje vaizduojamus simbolius ar ženklus kaip visumą ir atrastų, kas jam artima ar tuo metu atrodo jautru.

Kiek įtakos jūsų kūrybai daro skirtingų šalių ir miestų erdvės, kuriose dirbate?

Dirbant su skirtingais kūriniais, manau, svarbu mokėti įžvelgti ir atrasti naujų perspektyvų. O kelionės visada padeda pažvelgti iš šalies, atsitraukti, taip pat suprasti skirtingus kultūrinius, istorinius kontekstus ir galimus personažų motyvus. Mane labai veikia ir įkvepia skirtingos vietos. Šiuo metu esu Portugalijoje ir matau ypatingą šio krašto koloritą, neabejotinai tai atsispindės ir kuriamame spektaklyje. Juk scenografas yra žmogus, nuolat transformuojantis erdvę, bet išties ir erdvės pačios savaime transformuoja, keičia ir daro didžiulę įtaką. Labai įdomus šis žmogaus ir erdvės santykis.

Scena iš spektaklio „Sala, kurios nėra“

A. Gudo nuotr.

Kokie miestai šiandien susiję su jūsų kūryba? Kur jie jus veda?

Pernai rudenį buvau pakviesta dalyvauti tarptautinėje teatro kūrėjams skirtoje rezidencijoje Paryžiuje. Šis miestas labai artimas mano širdžiai, jame atradau įdomių erdvių, aplankiau daugybę spektaklių. Būdama ten gavau galimybę kurti spektaklį Lisabonoje. Tad dabar esu čia – kuriame spektaklį su režisiere Isabel Rodrigues Costa. Jaučiu, kad šiame mieste ypač šilti žmonės, todėl ir kūrybinio proceso atmosfera maloni.

Taip pat netrukus skrisiu į Zalcburgą, jame vyks operos „Figaro vedybos“, kurioje dirbu, pristatymas. Į *Salzburg Festspiele* esu kviečiama jau antrą kartą. Man tai ypatingas miestas ir įspūdingas teatro festivalis, esu laiminga, kad tenka dirbti su tokio aukšto lygio profesionalais ir dalyvauti kūrybiniame procese.

Be to, šiuo metu vėl kuriu spektaklį Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatre kartu su nuostabia kūrybine komanda. Į Panevėžį sugrįžti irgi smagu, nors, tiesą sakant, kai ten nuvažiuoju, mažai tenka išeiti iš teatro pastato. Smagu, kad šis teatras turi galimybę apgyvendinti kūrėjus po savo stogu. Tai labai įdomu, nes čia atvykusi gyvenu teatre, tad galima kurti per naktis.

Na, o Vilniuje turiu studiją, kuri yra tarsi tarpinė stotelė ir kartu mano asmeninė kūrybinė erdvė.

Dėkoju už pokalbį.

Atkelta iš 10 psl.

koncepciją veikėjas vis labiau tolsta nuo jį supančio pasaulio – ir asmeniniuose santykiuose, ir profesinėje veikloje. Jis nepripažįsta tikrovės ir net kelia pavojų jos struktūrai. Jo ardomoji utopija taip pat neperžengia intelektualinio projekto rėmų ir neturi realios įtakos įvykiams. Tačiau ji yra nesusipratimų ir susvetimėjimo šaltinis. Profesoriaus izoliacija rodoma pasitelkiant klaidžiojimą (Kauno gatvių labirinte, pastatų koridoriais) ir nuolatinį judėjimą. Karo šmėkla ir projekto žlugimas priverčia veikėją persvarstyti vertybes: išsekęs psichiškai, jis meta Lietuvos išgelbėjimo planą, kad išgelbėtų asmeninį gyvenimą. Jei pripažinsime, kad filmas atspindi – sekant kūrėjo intencijomis ar savaime – įvairias socialinio nerimo formas, tada „Nova Lituania“ tampa permanentinės lietuvių baimės metafora: ilgą savo egzistavimo etapą kaip tauta ji buvo kita, kuriai leista egzistuoti vadovaujantis savomis vertybėmis, bet už valdančiųjų tikrovės ribų, o tai gimdė išnykimo baimę.“

Tsibetsas pabrėžia, kad 2015–2020 m. filmų finansavimas Lietuvoje (iš biudžeto lėšų) didėjo dvigubai, esą nuo 3078 tūkstančių eurų 2015 m. iki 6000 tūkstančių eurų 2017 metais. Beje, rašydamas apie Latvijos ir Estijos kino finansavimą Tsibetsas jau nemini konkrečių sumų, tik Estijoje parduotų bilietų į programos filmus skaičių. Jis daug plačiau aptaria Latvijoje bei Estijoje sukurtus vaidybinius ir dokumentinius filmus. Didelę šio skirsnio dalį sudaro Latvijos nacionalinio kino centro vadovės Ditos Rietumos mintys apie latvių kiną ir Estijos šimtmečio minėjimo organizacinio komiteto ataskaita, skirta nacionalinės programos filmams.

Apibendrindamas straipsnyje pateiktas išvadas Tsibetsas mano, kad visada verta pasiaiškinti ir žiūrovų nuomonę, ir pateikia Estijoje platintos anketos išvadas. Iš jų matome, kad tai, jog filmas buvo šimtmečio minėjimo programos dalis, daugumos žiūrovų nepaskatino jo pasižiūrėti, nors profesionalų nuomone, tai užtikrino didesnį filmų prieinamumą. Tačiau visi apklaustieji pripažino, kad minėti filmai atskleidžia estų kultūrą bei istoriją.

Latvijos kultūros akademijos tyrinėtojos atliko 16 interviu su šimtmečio minėjimo programos finansuotų projektų autoriais. Dalis filmų kūrėjų dalyvavimą projekte vadino galimybe konkretizuoti dar prieš pradedant konkursą sumanytas idėjas, dalis aiškino, kad projektas suteikė galimybę sukurti filmą, reprezentuojantį nacionalinį ir patriotinį turinį, antraip toks filmas nebūtų atsiradęs. Režisieriai pabrėžė, kad programa „Latvių filmai Latvijos šimtmečiui“ išreiškė visuomenės poreikį ir teigiamai paveikė jų kūrybiškumą.

Tsibetso nuomone, tyrimai įrodo, kad šios Baltijos šalių kino institucijų programos tapo svarbiu nacionalinių kinematografijų raidos etapu. Dėl jų atsiradę filmai pasitelkia klasikines pasakojimo schemas, naudojasi aiškiomis metaforomis ir aliuzijomis, yra kupini vienareikšmiškos tautinės ir patriotinės simbolikos, nors dauguma filmų ir pabrėžia dviprasmišką įvykių pobūdį, o veikėjai susiduria su sunkiais moraliniais pasirinkimais. Tsibetsas mano, kad atminties kūrimo kontekste valstybės tiesiogiai arba netiesiogiai remiamas kinas gali įgyti formatyvaus teksto pobūdį, o jį remiančios institucijos – formuoti atminties institucijos normas.

Būtų įdomu sužinoti, ką apie tai mano lietuvių atminties tyrinėtojai.

Parengė Kora Ročkienė

Tarp būtybių iš vilnos

Magdalenos Abakanowicz paroda „Kiekvienas siūlų ir virvių raizginys“ Londone

Martyna Jurkevičiūtė

Pastaraisiais metais lenkų dailė tarptautiniuose meno renginiuose išskirtinai vieninga – čia dominuoja tekstilės darbai. Gal Lenkijoje – tekstilės renesansas? 2021 m. Londono dizaino bienalės lenkų paviljone kuratorė Aleksandra Kędziorek bei menininkė Alicja Bielawska, atsiliepdamos į bienalės temą „rezonansas“, tekstilę pasirinko kaip pagrindinį įrankį. Pastebėjusios, kad niekas nebekalba apie tekstilę, skirtą interjerui, jos nutarė permąstyti tekstilės reikšmę mūsų namuose. Paviljone vilnijo skirtingiausių spalvų, tekstūrų, taip pat ir lenkiškų raštų klostės, primindamos lenkų tekstilės gamybos technikas, ritualus ir protėvių pradėtas namų puošimo tradicijas.

Prisiminkime ir praėjusių metų Venecijos bienalės lenkų paviljono sienas – šios buvo klote nuklotos margais tekstilės darbais. Dvylika didžiulių, mėnesius vaizduojančių audeklų sukurti nuostabios menininkės Małgorzatos Mirgos-Tas. Jie įkvėpti Renesanso astrologinių freskų iš *Palazzo Schifanoia* Feraroje, išausti įvedant lenkiškus liaudies meno motyvus bei ikonografiją. Daug dėmesio sulaukė ir Mirgo-Tas tapiserijos, eksponuotos „Documentoje“, kur rodyta serijos „Iš Egipto“ dalis. Atstovauti Lenkijai dviejuose didžiausiuose meno pasaulio renginiuose – ypatinga garbė, tai renginiai, iš kurių dauguma semiasi įkvėpimo bei plinta naujos mados. Galbūt taip jau sutapo, kad tekstilės darbai pasirodė vienu metu reikšminguose renginiuose, bet tai neabejotinai verčia atkreipti daugiau dėmesio į tekstilės mediją.

Tekstilės meno istorija Lenkijoje išties turtinga, o jos aukso amžius, ko gero, prasidėjo 1960 m. su Magdalenos Abakanowicz (1930–2017) kūrybos iškilimu ir netikėtais tekstilės panaudojimo būdais. Šiandien menininkės kūryba eksponuojama Londone, „Tate Modern“ galerijoje surengtoje parodoje „Kiekvienas siūlų ir virvių raizginys“. 6-ojo dešimtmečio viduryje, kai Abakanowicz ėmėsi tekstilės, ši sritis nebuvo nei populiari, nei itin vertinama tarp menininkų bei meno kritikų, tekstilė greičiau suvokta kaip amatas, bet ne meninės raiškos priemonė. Tai, ką Abakanowicz padarė su tekstile, buvo taip netikėta ir radikalu, kad menotyrininkai dar ilgai laužė galvas ieškodami naujos terminologijos jos kūrybai aprašyti. Menininkė ne tik įkurdino tekstilę galerijų erdvėse, bet ir pakeitė šios medijos sampratą. Atsisakiusi įprastų formų ir tūkstančius metų austų plokščių kūrinių, ji juos ėmė sluoksniuoti, rišti, kabinti ir formuoti į grupes. Šiandien „Tate Modern“ atidaryta jos darbų paroda būtent ir koncentruojasi į šį ikonišką, tekstilės meno istoriją pakeitusį menininkės kūrybos laikotarpį.

Paroda dėstoma chronologiškai, kuratorės Ann Coxon ir Mary Jane Jacob puikiai atrinko svarbiausius menininkės kūrybos etapus ir per gana trumpą pasakojimą sugebėjo sukurti visapusiškai Abakanowicz kūrybos esmę atskleidžiančią ekspoziciją. Pirmose salėse itin jaučiama, kad dailininkė karjerą pradėjo nuo tapybos, – čia eksponuojami audiniai persmelkti tuo metu tapyboje išpopuliarėjusio abstrakcionizmo, kai kuriuose beveik jaučiami teptukų potėpiai. Čia ir pirmieji įprastos keturkampio formos darbai, ir lūžio tašku tapęs atradimas, kad tekstilė neturi tilpti vien tik į kvadratus ir stačiakampius.

Abakanowicz, iš pradžių kiek atsargiai tyrinėjusi ir ieškojusi sąsajų tarp tekstilės ir tapybos, ilgainiui pradėjo ieškoti sąsajų tarp tekstilės ir konceptualaus meno, skulptūros ir konstrukcijos, o šias paieškas galiausiai vainikavo ir šiandien parodos centre rodomi „abakanai“ – terminas sukurtas Abakanowicz gigantiškoms audinių skulptūroms apibūdinti.

Skulptūrų galia slypi ne jų dydyje, bet kiekyje, „Man svarbu iš formų sukonstruoti aplinką“, – sako menininkė ir jos konstruojamos erdvės – išties unikalios! Menininkės kurtos formos visuomet pasirodo armijomis, į kurias įžengęs žiūrovas pasijunta perkeltas į Abakanowicz pasąmonės magišką pasaulį. Šiek tiek gąsdinančių tamsių spalvų, sunkios, gauruotos, išsipešiojusios formos, regis, it gyvi pulsuojantys, kvėpuojantys organizmai romiai ir kantriai kabo salėse. Retkarčiais „būtybės“ sujuda kartu su lankytojų atsineštais vėjo gūsiais, o jausmas salėje – it būtum patekęs į amžių amžius menančią girią, kurios gyventojai, nors nebylūs, tarpusavy kuždasi mums neįmenama kalba.

Menininkės kūryboje išpintas visas jos gyvenimas. Abakanowicz užaugo Lenkijos kaime, supama sengirių, beribių laukų bei gyvūnijos. „Miškuose ir ežeruose, kurie priklausė mano tėvams, gyveno keistos jėgos“, – prisimena Abakanowicz. Menininkę itin stipriai traumavo karo patirtis, vėliau jos meninę raišką varžė sovietų valdžios režimas. Iš čia gimsta ir tamsių spalvų, itin grubių, bene grobuoniškų formų kūriniai, kurių apsuptyje gali pasidaryti net nejauku. Į jos instaliacijas įpinta neapsakomai daug gyvybės. Atrodančios keistos, sudėtingos, kokonus primenančios figūros įsakmiai kviečia prieiti, įeiti, įsigilinti.

Magdalena Abakanowicz, instaliacijos fragmentas. 2022 m. Kūriniai iš © Fundacja Marty Magdaleny Abakanowicz Kosmowskiej i Jana Kosmowskiego, Varšuva

Tate Photography, © Madeline Buddo nuotraukos

Kiekviena iš formų – itin detalios. Nors atrodo vienspalvės, priėjus jos atsiveria gausybe atspalvių, tekstūrų. Iš vienų kuokštais styro arklio plaukai, į kitas įpintos virvės žeme driekiasi ir pinasi it šaknų raizgalynė, trečiose surišti mazgai, pradraskytos skylės, sluoksniai skirtingų pluoštų, skirtingiausiomis kryptimis suaustų vienas ant kito. Visa sujungia sales užpildęs švelnus kaimo dvelksmas: čia kvepia medžio žieve, vilna, durpėmis.

Nors menininkė siekė kuo labiau nutolti nuo taisyklių, nes šios, pagal ją, – vaizduotės priešės, jos kuriamos „būtybės“, nors ir visai abstrakčios, visuomet remiasi organiškomis, gamtos įkvėptomis formomis. Dailėtyrininkai yra atkreipę dėmesį, kad dalis jos kūrinių primena įvairius žmogaus kūno organus: juodi plaučiai, krauju pasruvusios kepenys, skirtingiausių formų vaginos, nors menininkė ir teigė to niekuomet nesiekusi. Net ir po šios parodos laikraščio „Guardian“ straipsnio antraštėje didžiulėmis raidėmis iššoka klausimas: „Ar tai nosis, ar sėklidės?“ (kalbama apie darbą „Raudonasis abakanas“).

1969 m. kartu su Jaroslawu Brzozowaskiu (1911–1969) ir Boguslawu Schafferiu (1929–2019) menininkė sukūrė filmą „Abakany“. Jame Abakanowicz vilnonės būtybės nešamos per dykumą, o didelės, sunkios klostės primena nudirtą gyvulių odą. Per smėlio kopas nešami abakanai regisi it koks intymus aukojimo ritualas, kuriame, kažkokiu mistiniu būdu galiausiai iškeliant skulptūras vidury beribių Baltijos kopų, triumfuoja menas. Abakanowicz skulptūros – eilė sunkių, masyvių formų – plevėsuoja ant smėlio paviršiaus it kitų civilizacijų palikimas. Toliau filme rodoma menininkės studija grąžina žiūrovą į realybę.

Visa paroda telkiasi aplink žymiuosius menininkės abakanus, ir nors vėliau Abakanowicz kūrė dar gausiau ir įvairiau, būtent jos abakanai, netikėtas tekstilės panaudojimas ir neapsakomai meistriškai kūryboje užfiksuotas jausmas išskyrė ją iš kitų kūrėjų ir net sovietmečio taisyklių suvaržytai menininkei pelnė pasaulinį pripažinimą. Paskutinės parodos salės sienos nuklotos Abakanowicz kūriniais, sukurtais po tekstilės atsižadėjimo.

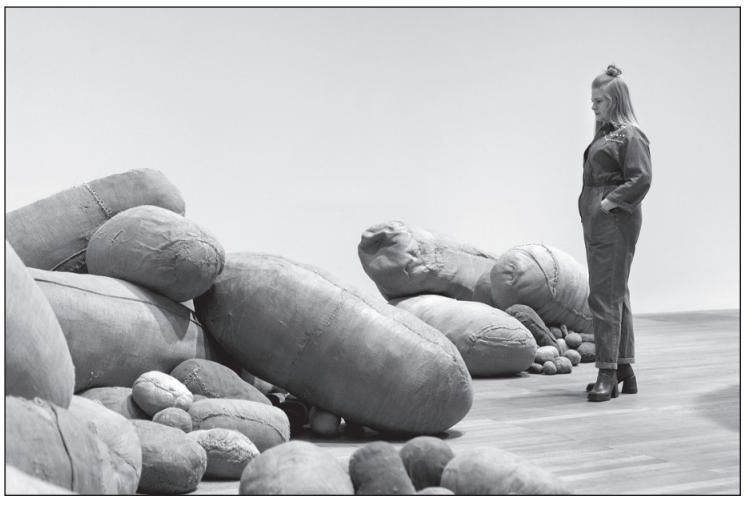

Nuo 10-ojo dešimtmečio jos kūryboje pradėjo dominuoti plieno ir bronzos skulptūros. Parodoje surinkta ir dokumentuota jos vykdytų projektų bei instaliacijų medžiaga pateikta lyg tarp kitko, ir man džiugu, kad kuratorės salėse ištikimai paliko vien audinius ir vilnones būtybes.

Intriguojanti ir netikėta parodos architektūra – salėje tarp sienų palikti tarpeliai, pro kuriuos žiūrovai gali pasižiūrėti, kas bus toliau. Plonytės ertmės, tarytum architektų netyčia pamirštos, beveik sukelia jausmą, kad žiūrėti pro jas neturėtum, o taip norisi! Pro vieną tokių langų iš pirmos salės galima matyti tolėliau laukiančias, beveik grėsmingas figūras. Pro kitą – laiku pažvelgi atgal, ir toks žaidimas tarp „slaptų“ ertmių sujungia glaudžiai susijusius menininkės kūrybos etapus.

Abakanowicz paroda – viena iš tų retų parodų, kuriose aprašymų galėtų ir nebūti. Šiandien meno galerijose mes pripratę visų pirma apie meno kūrinius skaityti ir tik paskui į juos žiūrėti, juk dažnai, stokodami konteksto, meno kūrinių ir nesuprastume. Vis dėlto Abakanowicz skulptūros skleidžia išskirtinai paveikią energiją, pačios formos kelia daug įvairiausių asociacijų, o jų masyvumas ir tankus eksponavimas iškart perkelia į magišką meno pasaulį. Darbai ir be žodžių kalba, pasakoja savas istorijas, ir visai nesvarbu, kad kiekvienam jos galbūt kitokios – svarbiausia, jog kiekvienas kažką išgirsta.

Paroda veikia iki gegužės 21 d. Vėliau bus perkelta į Lozaną (Šveicarija) bei Oslą (Norvegija).

Istorijos kartojasi

Krėsle prie televizoriaus

Atsiprašymas – svarbus kasdienybės ritualas, tad iškart atsiprašau, kad praėjusią savaitę pražiopsojau Diane Perelsztejn dokumentinį filmą **„Popierinė brigada“**. Pasiteisindamas galiu pasakyti, kad LRT jį rodė keistu laiku – šio antradienio pusiaudienį, bet kartais filmus kartoja. Laikas ir vėl nepatogus – **LRT, 26 d. 01 val.**, bet geriau vėliau negu niekad. Kuo filmas svarbus? Jis pasakoja apie Vilniaus gete 1942 m. įkurtą „popierinę brigadą“. Inteligentai, poetai ir kiti rašytojai, tarp jų Abraomas Suckeveris ir Šmerkė Kačerginskis, iš sandėlio, kuriame turėjo rūšiuoti nacių pagrobtas žydų vertybes, slapta išnešdavo knygas, rankraščius, artefaktus ir slėpė juos įvairiose vietose. Taip pavyko išsaugoti net dalį garsiojo YIVO instituto – tarpukariu didžiausio pasaulyje jidiš mokslinio tyrimo centro – kolekcijos. Po karo likę gyvi „popierinės brigados“ nariai grįžo į Vilnių, dalis išsaugotų vertybių atsidūrė tada įkurtame žydų muziejuje, o Vokietijoje atsidūrusi YIVO kolekcijos dalis buvo pervežta į JAV, bet dar kelis dešimtmečius Vilniuje buvo aptinkama „popierinės brigados“ slėptuvių. Šiai istorijai skirta ir prieš kelerius metus lietuviškai pasirodžiusi Davido E. Fishmano knyga „Knygų gelbėtojai Vilniaus gete: partizanai, poetai ir lenktynės su laiku gelbstint žydų kultūros vertybes nuo nacių“. „Popierinė brigada“ – svarbi Vilniaus istorijos dalis, filme galima pamatyti pokalbius su jos dalyviais bei istorikais, pabandyti suprasti, kas yra moralinis pasipriešinimas.

Debiutinis Mariano Bushano filmas **„Snaiperis. Baltasis varnas“** (**TV3, 25 d. 22.20**) taip pat apie pasipriešinimą. Jo veiksmas prasideda 2014-ųjų karo Donbase išvakarėse, kai mokytojas Mykola nusprendžia kartu su žmona persikelti už miesto ir įsirengti ekologišką būstą Ukrainos rytuose, Horlivkoje. Tai bus ekologinis eksperimentas – pora atsisako civilizacijos malonumų ir nori gyventi harmonijoje su gamta. Bet Mykolos pasaulis griūva, kai rusai nužudo jo nėščią žmoną ir sudegina namus. Mykola tampa snaiperiu ir siekia atkeršyti. Taip prasideda Baltojo varno istorija... Filmo premjera Ukrainoje įvyko pernai, rugpjūčio pabaigoje, siaučiant karui.

Luco Bessono filmo **„Penktasis elementas“** (**LRT Plius, 25 d. 21 val.**) veikėjas Korbanas Dalasas (Bruce Willis), buvęs specialiųjų operacijų karys, o dabar Niujorko taksistas, įtraukiamas į pasaulio gelbėjimo operaciją. Mat kartą per penkis tūkstančius metų atsiveria durys tarp skirtingų dimensijų ir tamsiosios jėgos stengiasi sugriauti harmoniją. Todėl visatai reikia didvyrio, sugebančio pasipriešinti blogiui. Veiksmas vyksta XXIII amžiuje, o pasaulį šįkart teks gelbėti taksistui Dalasui. Blogis – tai intelektu apdovanota įkaitinta masė. Ją nugalėti gali tik tas, kas sujungs keturis elementus (žemės, vandens, oro ir ugnies) ir prie jų pridės mįslingąjį penktąjį elementą.

Ko gero, 1997 m. pasirodęs „Penktasis elementas“ kam nors jau yra klasika, juolab kad Bessonas cituoja ir Fritzo Lango „Metropolį“, ir Ridley Scotto „Likvidatorių“, ir visus ankstesnius Williso filmus, ir Garry Oldmano vaidmenis, nors, regis, šįkart labiau įsimena Jean-Paulio Gaultier kostiumas, kurį jis vilki, o ne įsikūnijęs į jo milijardierių blogis, užtat Millos Jovovich herojė, regis, vienintelė veikėja, kuri filme keičiasi. Bet „Penktasis elementas“ – ne apie psichologiją, tai dėlionė iš daugybės matytų kino elementų su pseudofilosofijos padažu, o kartu ir tiksliai nuspėta kino ateitis, kuri jau atėjo: įspūdingi kadrai, geri kostiumai, madinga muzika, įsimenantys specialieji efektai, aktoriai, suprantantys, ką vaidina, ir vadinamoji žinutė, kurioje nėra jokios žinutės. Nėra ir nereikia. Svarbiau, kaip anksčiau sakydavo, įsisavinti visus vartojimo civilizacijos malonumus. Tarkime, prisidengus pasaulio ar Ukrainos gelbėjimo nuo blogio akcija ir pasitelkus visas viešųjų ryšių gudrybes, auginti savo asmeninius ar televizijos reitingus.

Kino istorija moko, kad vieni filmai išauga iš kitų, ir čia nėra nieko blogo, blogas gali būti tik rezultatas. Iš Jane Campion „Fortepijono“ ir jo mėgdžiojimų atsirado vadinamoji *female gaze* kryptis. Prancūzų režisierė Céline Sciamma tą moterišką žvilgsnį pavertė savo filmų atpažinimo ženklu ir **„Liepsnojančios moters portrete“** (**LRT Plius, kovo 2 d. 21.33**), sakyčiau, net ideologija. Filmo premjera įvyko Kanuose, kur Sciamma buvo apdovanota už geriausią scenarijų.

„Liepsnojančios moters portreto“ veiksmas nukelia į 1770-uosius, Bretanę. Dailininkė Mariana (Noémie Merlant) pakviečiama nutapyti rūmų savininkės (Valeria Golino) dukters Eloizos (Adèle Haenel) portreto. Mergina ką tik grįžusi iš vienuolyno mokyklos ir palaidojusi vyresnę seserį. Ją, kaip ir seserį, norima ištekinti už turtuolio, bet Eloiza atsisako tekėti ir pozuoti dailininkei. Mariana priversta kurti portretą, kuris bus išsiųstas į Milaną potencialiam vyrui, slapta. Tad yra priversta atkurti Eloizą iš atminties. Ji stebi Eloizos kūno kalbą, gestus, įsižiūri į akis. Tačiau paslaptis atsiveria, o tarp Marianos ir Eloizos ima megztis jausmai...

„Liepsnojančios moters portretas“ įrašo feministinę naraciją į tradicinę kostiuminio filmo struktūrą. Sciamma nuolat pabrėžia, kad ji siekia paprastumo ir lakoniškumo, bet kartu sumaniai neria kultūrinių aliuzijų, citatų nėrinius: kadro kompozicija, apšvietimas, kostiumai primena klasikinę tapybą, skamba Vivaldi muzika, kita vertus, dažnas artefaktas kadre atrodo dirbtinis. Ir tada lakoniškumas virsta spektakliu, formą nustelbia režisierės deklaruojamos idėjos ir noras liudyti moterų pasaulio triumfą, bet tai jau dvelkia manieringumu ar net banaliu kiču.

Kitokią moters istoriją siūlo Pernille Fischer Christensen filmas **„Astrid Lindgren jaunystė“** (**LRT, 25 d. 23 val.**). Tai pasakojimas apie nepriklausomą moterį, kuri nori gyventi pagal savo taisykles ir rašyti. Lindgren dažnam gerbėjui asocijuojasi su nuotraukose ar dokumentiniuose filmuose matyta garbaus amžiaus moterimi. Filmas prasideda panašiai: rašytoja švenčia gimtadienį, skaito vaikų laiškus ir prisimena jaunystę. Dar paauglė ji pradėjo dirbti laikraštyje – redaktorių sužavėjo atsakymas į klausimą, su kuo asocijuojasi žodis „ateitis“. Astrid atsakė: „Su laisve.“ Aštuoniolikmetė Astrid (Alba Austin) pagimdė vaiką nuo trisdešimčia metų už save vyresnio vyro. Tėvai buvo religingi, tad berniuką Larsą teko atiduoti globoti į Daniją – jauna mama negalėjo jo išmaitinti. Pasakas Astrid pradėjo rašyti tada, kai sunkiai dirbdama sutiko būsimą vyrą Sturę Lindgreną ir galėjo susigrąžinti sūnų.

Istorijos kartojasi: po daugelio metų kita rašytoja, vieniša, bedarbė ir palikta moteris, kavinėje pradės rašyti pasaką apie berniuką našlaitį Harį Poterį. Įdomu, kaip prasidės filmas apie ją.

Jūsų –
Jonas Ūbis

„Astrid Lindgren jaunystė“

Chaosas „Marvel“ visatoje

Nauji filmai – „Skruzdėliukas ir Vapsva. Kvantomanija“

Augustė Nalivaikė

Paskutinė „Skruzdėliuko“ trilogijos dalis pradeda penktąją „Marvel“ kino visatos fazę ir, daugelio kritikų nuomone, tai daro itin prastai. „Skruzdėliukas ir Vapsva. Kvantomanija“ („Ant-Man and the Wasp: Quantumania“. rež. Peyton Reed, JAV, 2023) yra tik antras „supuvęs“ (48 proc. įvertinimas „Rotten Tomatoes“) visos „Marvel“, įskaitant ir serialus, visatos kūrinys nuo 2008 metų. Asmeniškai buvau skeptiškai nusiteikusi jau 2015 m., kai didžiuosiuose ekranuose pasirodė pirmasis „Skruzdėliuko“ („Ant-Man“) filmas, keldama klausimą, ar šis superherojus apskritai reikalingas ir koks bus jo vaidmuo kituose projektuose. Vis dėlto „Marvel“ komiksuose Skruzdėliukas ir kvantinis pasaulis užima svarbią vietą, tad suprantama, kad Kevinas Feige'as taip pat norėjo tai perkelti į kino pasaulį.

Interneto „bambekliai“ jau porą metų skundžiasi, kad viskas, ką „Marvel“ sukūrė po „Keršytojų. Pabaigos“ („Avengers: Endgame“, 2019), yra daug blogesnės kokybės. Turėkime omeny, kad „Marvel“ kino visata yra beprotiškai didelė, su daugybe superherojų ir blogiukų, įvairiausių istorijų, įvykių, ir tai dar turi sklandžiai sietis tarpusavyje, o prie visų projektų dirba tūkstančiai žmonių. Be abejo, neverta tikėtis, kad viskas, ką sukuria „Marvel“, bus nepriekaištinga, tačiau po truputį kyla minčių, jog įsivyrauja chaosas. Visų pirma, chaotiškos tampa istorijos ir įvykiai, kuriuose atsiduria superherojai, o be geros istorijos gero filmo kaip ir nebūna.

„Skruzdėliukas ir Vapsva. Kvantomanija“ atrodo kaip paskubomis sukurtas filmas, su ne iki galo apgalvotais naratyvo ir veikėjų dramaturgijos elementais, arba dalis svarbių detalių buvo prarasta postprodukcijos metu. Siužetas – gana primityvus. Pagrindiniai veikėjai patenka į kvantinį pasaulį ir ten kovoja su filmo blogiuku. Kaip ir viskas. Labiausiai neaišku, kuo norėjo būti šis filmas, nes dabar galima jį traktuoti tik kaip jungiamąją dalį, kurios vienintelė užduotis yra geriau žiūrovams pristatyti naują blogiuką. Pats filmas stokoja tikslo ir originalumo. Viskas atrodo jau matyta, juokeliai – banalūs ir girdėti, aktorių darbas taip pat „nežiba“.

Kvantinio pasaulio kūrimas filmo naratyve nei šioks, nei toks. Suprantu, kad greičiausiai kūrėjai norėjo viską pavaizduoti kuo keisčiau, bet rezultatas vis tiek nėra originalus ir primena kitus filmus, kuriuose žiūrovams pristatomi nepažinti pasauliai su įvairiausių spalvų ir pavidalų gyvybės formomis bei negaliojančiais fizikos dėsniais. Be abejo, žmonių kūrybingumui ribų nėra ir tuo šiame filme galima stebėtis ir grožėtis.

Žiūrint „Kvantomaniją“ netgi kilo klausimas, ar tikrai verta bandyti ekranizuoti bet kurių superherojų komiksų veikėjus, ypač kai jie naratyvo požiūriu beveik nieko nedaro, atrodo absurdiškai, o galiausiai be jokios reikšmingos atomazgos miršta. Apskritai klausimas „kas ką išvis daro šiame filme?“ neduoda ramybės. Netgi pagrindinis veikėjas Skruzdėliukas (Paul Rudd) atlieka tik labai epizodiškai svarbius ir istoriją į priekį stumiančius veiksmus, o Vapsva (Evangeline Lilly), kurios vardas irgi yra filmo pavadinime, nevaidina jokio ypatingo vaidmens. Na, gal tik pačioje filmo pabaigoje. Šį kartą daugiau ekrano laiko gavo Vapsvos tėvai Henkas (Michael Douglas) ir Džanet (Michelle Pfeiffer). Džanet, kaip veikėja, deja, didžiąją laiko dalį labiau erzino nei intrigavo. Paulas Ruddas vaidina kaip bet kurioje eilinėje savo komedijoje. Taigi nieko naujo. Skruzdėliuko dukra Kesi (Kathryn Newton) net nelabai verta atskiro paminėjimo.

O dabar apie geriausią filmo elementą – Kangą Užkariautoją (Jonathan Majors). „Marvel“ gerbėjai jau senokai laukė, kada bus pristatytas naujausias multivisatos blogiukas, kurio alternatyvi versija pasirodė serialo „Lokis“ („Loki“ 2021) finale. Taip, alternatyvi versija, mat „Marvel“ visatai tapus multivisata atsivėrė neregėtos galimybės iš naujo perpasakoti komiksuose gyvuojančias istorijas ir prikelti gerbėjų mylimus superherojus. Taigi Kangas Užkariautojas yra vienas iš begalybės tarpusavyje kovojančių Kangų, kurie nenurims, kol nebus užkariauta visa multivisata. Jonathanas Majorsas šį vaidmenį atlieka puikiai. Kai žiūrėdamas filmą pradedi simpatizuoti viską naikinančiam antagonistui, žinai, kad šis filmo aspektas pavyko. O dėl kitų – noriu tikėti, kad chaosas „Marvel“ multivisatoje yra tik laikinas reiškinys.

Vasario 24–kovo 5

Parodos

Vilnius

Nacionalinė dailės galerija
Konstitucijos pr. 22
Naujas žvilgsnis į XX a. II pusės – XXI a. Lietuvos dailę
iki 26 d. – paroda „Ribos ir paraštės: socialinė kritika tarpukario Lietuvoje“

Radvilų rūmų dailės muziejus
Vilniaus g. 24
Emilijos Škarnulytės paroda „Švytintys kambariai“
Paroda „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji. Iš Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui dovanotos Vladimiro Tarasovo kolekcijos“

Vilniaus paveikslų galerija
Didžioji g. 4
Patricijos Jurkšaitytės tapybos paroda „Iliuzoriumas“
iki III. 5 d. – paroda „Iš Žemaitijos dvarų kolekcijų. Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinys“

Taikomosios dailės ir dizaino muziejus
Arsenalo g. 3A
iki 28 d. – VI tarptautinė šiuolaikinės juvelyrikos ir metalo meno bienalė „METALOfonas: vietos atmintis“
iki 28 d. – Sigito Virpilaičio paroda „Apie apyrankę“

V. Kasiulio dailės muziejus
A. Goštauto g. 1
Paroda „Lygtis su nežinomaisiais. Lietuvos dailininkai Vokietijoje nuo 1945 m. iki dabar“

Istorijų namai
T. Kosciuškos g. 3
Tarptautinė paroda „1 000 000 žingsnių: Gintaro kelias nuo Romos iki Baltijos“
Vilniaus 700 metų jubiliejui skirta paroda „Aš esu vilnietis“

Vilniaus gynybinės sienos bastėja
Bokšto g. 20 / 18
Archeologinių radinių paroda „Po šimts pypkių!“

Kazio Varnelio namai-muziejus
Didžioji g. 26
Paroda „Etnografinis opartas: tekstilės tradicija“

Signatarų namai
Pilies g. 26
Ekspozicija „XX a. pradžios tautinio atgimimo ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo istorija (1900–1918)“
Miglės Anušauskaitės komiksų paroda „Signatarės pirmame plane“

Valdovų rūmai
Katedros a. 4
Tarptautinė paroda „Lvivas sveikina Vilnių. Europos tapybos šedevrai iš Lvivo nacionalinės Boryso Voznyckio dailės galerijos“
Paroda „Gedimino miesto aušra. Seniausias Vilniaus medinis pastatas ir unikaliausi jo radiniai“
Paroda „Ukrainos laisvės simboliai“

Bažnytinio paveldo muziejus
Šv. Mykolo g. 9
Vilniaus katedros varpinėje – Barboros Radvilaitės 500-osioms gimimo metinėms skirta paroda „Barbora etc.“

MO muziejus
Pylimo g. 17
Paroda „Susitikimas, kurio nebuvo“

Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“
Užupio g. 40
Paroda „Vilnius amžinai. Dailės kūrinių ir vadovų po miestą dialogas“

Vilniaus muziejus
Vokiečių g. 6
Paroda „Vilkas, bokštas ir bažnyčia. Vilniaus suvenyrai“

VDA parodų salės „Titanikas“
Maironio g. 3
Paroda „Mediaramos“

VDA galerija „Artifex“
Gaono g. 1
Indrės Biekšaitės-Vilčinskienės darbų paroda „microcosm“

VDA parodų erdvė „Kreatoriumas / meno krosnys“
Maironio g. 6
Jonės Dūdaitės darbų paroda „Oran(D)žinė“

Galerija „Kairė–dešinė“
Latako g. 3
iki III. 4 d. – Jolantos Mikulskytės paroda „Už paviršiaus“

Prospekto fotografijos galerija
Gedimino pr. 43
Vaclovo Strauko personalinė paroda

Vilniaus fotografijos galerija
Stiklių g. 4
Elenos Krukonytės fotografijų paroda

Pamėnkalnio galerija
Pamėnkalnio g. 1
iki 26 d. – Elenos Balsiukaitės-Brazdžiūnienės kūrybos paroda „Oksimorono spąstai“

Galerija „Vartai“
Vilniaus g. 39
Lino Jusionio personalinė paroda „Horizonto kilpa“

Galerija „Arka“
Aušros Vartų g. 7
nuo 24 d. – Vaidoto Janulio paroda „Juodai tyli grafika“
nuo 24 d. – grupinė paroda „Figūra 2023“

(AV17) galerija
Totorių g. 5
iki III. 2 d. – Lauros Põld (Estija) personalinė paroda „Interpretuoti ir bendradarbiauti“

Marijos ir Jurgio Šlapelių muziejus
Pilies g. 40
Andrijaus Iljinskio (Ukraina) keramikos objektų paroda „Sienų gyventojos“
iki III. 5 d. – Antano Kučo grafikos paroda „Mačiau Vilnių, šaunų miestą“

Galerija „Meno niša“
J. Basanavičiaus g. 1
Gusto Jagmino tapyba

Vilniaus rotušė
Didžioji g. 31
nuo 28 d. – Jūratės Jukštienės paroda „Efemeriškas įspaudas“ (tapyba augalais)
Kęstučio Stoškaus fotoparoda „Vilniaus portretas“

Galerija „Kunstkamera“
Ligoninės g. 4
Paroda „Civitas Vilnensis III“

Jono Meko vizualiųjų menų centras
Malūnų g. 8
iki 26 d. – paroda „Albumas“

Teatro, muzikos ir kino muziejus
Vilniaus g. 41
Paroda „Gražina ir drakonas“
Paroda „Roko rifai: muzika sovietmečiu 1950–1990 m.“

Rašytojų klubas
K. Sirvydo g. 6
Teresės Bajorūnaitės-Lekienės pastelės darbų paroda „Dangaus ir Žemės sintezė“

Samuelio Bako muziejus
Naugarduko g. 10 / 2
iki 26 d. – Saadios Bahato paroda „Akmuo, medis, metalas ir kūryba“

Energetikos ir technikos muziejus
Rinktinės g. 2
Paroda „Salve, Vilnius“

Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerija
Vilniaus g. 39 / 6
iki 28 d. – paroda „Gedimino miestas“

Čiurlionio namai
Savičiaus g. 11
Vaido Tamošiūno fotografijų paroda „Šviesa ir ritmas Vilniaus atvaizduose“

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Gedimino pr. 51
Mindaugo Navako ir Arūno Gudaičio paroda „Miestas eina per laiką“
Vieno eksponato paroda „Adomas Mickevičius. Poezija. Pirmas tomas. Vilnius: Juozapo Zavadzkio spaustuvė, 1822“
Ekspozicija Nepriklausomybės Akto signataro Kazio Bizausko 130-osioms gimimo metinėms
iki III. 4 d. – „XIX a. Vilnius ir jo apylinkės Juozapo Čechavičiaus fotografijose“
iki III. 5 d. – Daumanto Levo Todeso projekto „Mozės klajonės“ paroda

Vrublevskių biblioteka
Žygimantų g. 1
iki 28 d. – Andrejaus Iljinskio darbų paroda „Pabėgėlės“

Lietuvos nacionalinė filharmonija
Aušros Vartų g. 5
Virgilijaus Usinavičiaus-Augulio fotografijų paroda „Mano Vilnius“

„The Room“ galerija
Polocko g. 17
Arūnės Tornau tapybos ir instaliacijų paroda „Svetimkūniai“

„Jono Meko skersvėjis“
Užupio g. 24
iki 26 d. – Loretos Skripkutės-Gutauskienės paroda „Metų monotonija“

„The Rooster Gallery“
Šv. Brunono Bonifaco g. 12
iki 26 d. – Jono Motiejaus Meškausko paroda „Jaukas“

GODÒ galerija
Malūnų g. 6A–12
iki 28 d. – grupinė paroda „hedonizmas.lt“

„Business Stadium Gallery“
Šeimyniškių g. 19 B
Arūnės Tornau tapybos paroda „Prieblandos zona“

„Ideas Block“ galerija
Goštauto g. 11
iki III. 4 d. – tarptautinė grupinė paroda „Spacetime un[b]locked“

Kaunas

Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus
V. Putvinskio g. 55
Tarptautinė paroda „Kraupios istorijos: Aleksandra Waliszewska ir Rytų bei Šiaurės Europos simbolizmas“
Paroda „Šviesa pro stiklo lubas: Magdalena Avietėnaitė (1892–1984) – tarpukario valstybės įvaizdžio kūrėja“
Paroda „Viktoras Paukštelis. Chromatika. Tapyba (2020–2023)“

Kauno paveikslų galerija
K. Donelaičio g. 16
Paroda „Saldžių svajonių fondas“
Paroda „Jonas Mekas iš arčiau ir iš toliau“
Paroda „Vieno laiško istorija“
Paroda „Palio miestas: 7 tapatybės dimensijos“

Adelės ir Pauliaus Galaunių namai
Vydūno al. 2
Grupinė paroda „Giria“

Galerija „Meno parkas“
Rotušės a. 27
Karolinos Latvytės-Bibiano personalinė paroda „Nusidirti“
Kazimiero Brazdžiūno ir Kristijono Žungailos paroda „Pervargimas“
Dainos Pupkevičiūtės paroda „migluotie“

Kauno fotografijos galerija
Vilniaus g. 2
Jono Dovydėno paroda „Sugrįžimas į paliktą kraštą“

Klaipėda

Lietuvos dailės muziejaus Prano Domšaičio galerija
Liepų g. 33
Česlovo Lukensko paroda „Laikas medyje 2022“
Gintauto Trimako paroda „#atsakymas#spalva#slinktis“
Dalios Matulaitės darbų paroda „Tėvynės tema“

Klaipėdos kultūrų komunikacijų centras
Didžioji Vandens g. 2
nuo 24 d. – Roberto B. Liseko ir Mirosławo Chudy paroda „Apeiron“

Klaipėdos galerija
Bažnyčių g. 6
Eglės Narbutaitės piešinių paroda „Pavėsis“
Deimantės Kiesutės šiuolaikinės juvelyrikos ir instaliacijų paroda „Procese“

Laikrodžių muziejus
Liepų g. 12
Paroda „Kasdienybės architektės. Gyvenamųjų interjerų baldų dizainas. 1959–1984“

Baroti galerija
Didžioji Vandens g. 2
iki III. 1 d. – Arvydo Pakalkos tapyba

Kultūros fabrikas
Bangų g. 5A
Urtės Jasenkos grafikos miniatiūrų paroda

Šiauliai

„Laiptų“ galerija
Žemaitės g. 83
Žibunto Mikšio (1923–2013) kūrybos paroda

Dailės galerija
Vilniaus g. 245
Paroda „Kuriama aplinka. Alternatyvus gidas po Japoniją“

Panevėžys

Panevėžio miesto dailės galerija
Respublikos g. 3
Keramikos paviljone – IX tarptautinės emalio bienalės „Vilnius 2022“ paroda
Marytės Dominaitės juvelyrikos paroda „Pažintis. Emalio menas“

Fotografijos galerija
Vasario 16-osios g. 11
iki 25 d. – Andriaus Repšio fotoparoda

Druskininkai

M.K. Čiurlionio memorialinis muziejus
M.K. Čiurlionio g. 35
Laimutės Fedosejevos karpinių paroda „Mano Čiurlionis“

V.K. Jonyno galerija
Turistų g. 9
iki 26 d. – Jūros Vaškevičiūtės tapybos ir keramikos paroda „Pastebėjimai“

Palanga

Palangos gintaro muziejus
Vytauto g. 17
Neringos Poškutės-Jukumienės darbų paroda „Prūsų mėlis“

Trakai

Galerija „Fojė“
Vytauto g. 69
nuo 25 d. – Gito Markučio tapyba

Telšiai

VDA Telšių galerija
Kęstučio g. 3
Ruah Edelstein stiklo monotipijos
iki 25 d. – Tiju Enės Vaivadienės paroda

Spektakliai

Vilnius

Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras
24, 25 d. 18.30 – M. Urbaičio „PROCESAS“. Choreogr. M. Rimeikis, muzikos vad. ir dir. M. Barkauskas, dir. R. Šumila
26 d. 12, 14 val. *Kamerinėje salėje* – S. Mickio „ZUIKIS PUIKIS“. Dir. J.M. Jauniškis
III. 2–4 d. – G. Verdi „RIGOLETAS“. Libreto autorius F.M. Piave, rež. F. Zeffirelli, rež. Statytojas S. Trespidi, muzikos vad. ir dir. R. Šumila, dir. M. Staškus
5 d. 12 val. – D. Sebba „ALISA STEBUKLŲ ŠALYJE“. Muzikos vad. ir dir. M. Staškus
5 d. 18 val. – „SARSUELA“. Muzikos vad. ir koncepcijos aut. V. Prudnikovas, dir. M. Staškus

Lietuvos nacionalinis dramos teatras
Naujoji salė
24 d. 19 val. – S. Turunen „BROKEN HEART STORY (SUDAUŽYTOS ŠIRDIES ISTORIJA)“. Rež. S. Turunen
Mažoji salė
25 d. 19.30 – PREMJERA! „KIM JURI“ (pagal Hailji romaną „Parodymai“). Rež. P. Budrys
26, 28 d. 19.30 – Platono „DIALOGAI“. Rež. M. Ivanauskas
III. 2 d. 18.30, 20.30 – A. Bumšteino ir Ž. Kudirkos „PUIKUS NAUJAS KŪNAS“ („Operomanija“)
5 d. 18 val. – M. Bellemare „LAISVĖ“. Rež. D. Gavenonis

Valstybinis jaunimo teatras
25, 26 d. 18.30 – PREMJERA! „BARBARAI“ (pagal J.M. Coetzee romaną „Barbarų belaukiant“). Rež., scen. aut. Á. Schillingas, scenogr. ir kost. dail. R. Valčik, komp. ir dainų tekstų aut. M. Bialobžeskis, šviesų dail. E. Sabaliauskas. Vaidina V. Masalskis V. Kuodytė, G. Storpirštis, M. Berulis, A. Kazanavičius, J. Jankelaitytė, I. Kartašova, S. Sipaitis, J. Matekonytė, V. Taukinaitis, K. Andrejauskaitė, I. Kaniušaitė, D. Šilkaitytė, A. Pukelytė, S. Ivanovas, N. Varnelytė, D. Morozovaitė, G. Giedraitytė, L. Petrauskas, I. Ciplijauskas, K. Kasperavičius, M. Dirginčius, M. Sigliukas
26 d. 15 val. *Teatro fojė* – dokumentinė esė „EIMUNTAS NEKROŠIUS. PRADŽIA“. Rež. A. Liuga
III. 1 d. 18.30 – „MIEGO BROLIS“ (pagal R. Schneiderio romaną). Rež. A. Juška
3, 4 d. 17 val. *Salėje 99* – „HIROSIMOS MERGAITĖ BIJO GRIAUSTINIO“ (pagal H. Inoue pjesę „Gyvenimas su tėvu“). Rež. ir scenogr. B. Poliščukas

Vilniaus mažasis teatras
26 d. 12 val. – „BRANGUSIS ATRAKCIONŲ PARKO DĖDE!“. Rež. O. Lapina
28 d. 18 val. *Kauno kultūros centre „Girstutis“* – M. Lermontovo „MASKARADAS“. Rež. R. Tuminas
28 d. 19 val. – „NUOSTABŪS DALYKAI. TEATRAS „KITAS KAMPAS“. Rež. K. Glušajevas (VšĮ „Improvizacijos teatras“)
III. 1–3 d. 18.30 – G. Labanauskaitės „TINDER DATES“. Rež. G. Tuminaitė, S. Žyrkovas (Ukraina)

Oskaro Koršunovo teatras
27 d. 19 val. *OKT studijoje* – A. Strindbergo „PELIKANAS“. Rež. N. Jasinskas
III. 3 d. 18.30 *Jaunimo teatre* – W. Shakespeare'o „HAMLETAS“. Rež. O. Koršunovas

Vilniaus senasis teatras
24, 25 d. 18.30 – PREMJERA! F. Zellerio „TĖTIS“. Rež. J. Vaitkus, komp. T. Kutavičius, scenogr. A. Šimonis, kost. dail. J. Rimkutė, šviesų dail. V. Vilutis. Vaidina V. Anužis, A. Metalnikova, J. Volodko, V. Dorondovas, T. Ragimovas, J. Rusakova ir kt.

26 d. 11, 13 val. – teatralizuotas koncertas- žaidimas visai šeimai „KAI UŽAUGSIU, BŪSIU...“. Rež. A. Sunklodaitė
26 d. 17, 19 val. – „SPEKTAKLIS, KURIS NEĮVYKO“. Rež. A. Darela
III. 2, 3 d. 10, 12 val., 4 d. 11, 13 val. *Mažojoje salėje* – „MUSĖ“ (pagal R. Muchos poeziją). Rež. A. Sunklodaitė
3 d. 18.30 – W. Shakespeare'o „KARALIUS LYRAS“ (su lietuviškais subtitrais). Rež. J. Vaitkus
4 d. 18.30 – J. Misto „MADAM RUBINŠTEIN“. Rež. R. Banionis

Vilniaus teatras „Lėlė“
Didžioji salė
24 d. 18.30 – V. Rimkaitės „PASIRINKIMAS“ (pagal Edith Eger knygą „Pasirinkimas“). Rež., dail. G. Radvilavičiūtė
25, 26 d. 12 val. – Just. Marcinkevičiaus „GRYBŲ KARAS“. Rež. A. Mikutis
III. 1 d. 18.30 – „TŪLA IR KITI“ (J. Kunčino romano „Tūla“ ir apsakymų motyvais). Vaidina A. Kaniava
4 d. 12 val. – Just. Marcinkevičiaus „VORO VESTUVĖS“. Rež. A. Mikutis
Mažoji salė
25 d. 14 val. – Š. Datenio „EVOLIUCIJA“. Rež. Š. Datenis
26 d. 14 val. – „GĖLIŲ ISTORIJOS“ (pagal A. Saksės knygą „Pasakos apie gėles“). Pjesės aut. ir rež. N. Indriūnaitė
III. 4 d. 14 val. – „ANTIS, MIRTIS IR TULPĖ“ (pagal W. Elbrucho knygą). Rež. J. Trimakaitė

„Menų spaustuvė“
24 d. 19 val. – PREMJERA! „GYVENIMAS – TAI SAPNAS“. Rež. G. Rimeika, komp. A. Matulevičiūtė, scenogr. O. Makukhinas, kost. dail. S. Straukaitė, šviesų dail. J. Kuršis, choreogr. P. Sakowiczius. Vaidina A. Dainavičius, L. Jurgelis, S. Dovidauskas, A. Zabotkaitė, P. Jatkevičius, V. Vadeiša, Ž.E. Jakštaitė
24, III. 4 d. 19 val. – PREMJERA! „TYLĖJIMAI“. Choreogr. P. Prievelis. Atlikėjai A. Gelžinytė, L. Povilaitytė, V. Praninskaitė
25 d. 12 val. – K.M. Kulinič „80 PASAULIŲ PER VIENĄ DIENĄ“. Rež. G. Aleksa
25 d. 18 val., 26 d. 11, 13 val. – „ISTORIJOS IŠ FLUXUS DĖŽUTĖS“ (pagal S. Tan ir O. Tokarczuk pasakas). Atlikėjai K. Bručkus, V. Kairys
25 d. 12 val. *Juodojoje salėje* – K.M. Kulinič „SODRA, MON AMOUR“. Rež. G. Aleksa
27 d. 11 val. – „Šokio pirmadieniai mažyliams“ (šokio teatras „Dansema“)
28 d. 17 val. *Stiklinėje salėje* – J. Paškevičiaus „RIBOS“. Rež. T. Montrimas („Atvira erdvė“)
28 d. 19 val. – D. Katiliūtės „MITAI“. Rež. V. Masalskis
III. 1 d. 19 val. – „(M)EILĖS (M)EILĖSE“. Rež. ir choreogr. B. Letukaitė, komp. G. Gelgotas. Atlikėjai Kauno šokio teatras „Aura“, Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO
2 d. 19 val. – „GOOD GIRLS“. Rež. L. Faber (Kauno kamerinis teatras)
3 d. 19 val. *Juodojoje salėje* – „ŠOKIS OBJEKTUI IR VAIKUI“. Idėjos aut. ir choreogr. G. Grinevičiūtė
4 d. 15 val. – PREMJERA! „ATEITIES MEDŽIOTOJAI“. Rež. ir teksto aut. G. Zapalskis. Vaidina D. Kamarauskaitė, D. Kamarauskas, videoepizoduose vaidina E. Gabrėnaitė, D. Miniotas

Kaunas

Nacionalinis Kauno dramos teatras
24–26, III. 2–4 d. 19 val., 5 d. 15 val. *Didžiojoje scenoje* – D. Pinckney „DORIANAS“ (O. Wilde'o gyvenimo ir kūrybos motyvais). Rež. ir scenogr. bei šviesų dail. R. Wilsonas (JAV)
25 d. 12 val. *Mažojoje scenoje* – A. Sunklodaitės „KIŠKIS PABĖGĖLIS“ (pagal L. Jakimavičiaus knygelę „Lapė ir kaliošai“). Rež. A. Sunklodaitė
26, III. 4 d. 12 val. *Ilgojoje salėje* – „EMILIŲ EMILIS“. Rež. A. Gornatkevičius
28, III. 1 d. 18 val. *Rūtos salėje* – M. Myllyaho „PANIKA“. Rež. K. Gudmonaitė

Kauno valstybinis muzikinis teatras
24 d. 18 val. – G. Verdi „NABUKAS“. Muzikos vad. ir dir. J. Janulevičius
25 d. 18 val. – M. Kunze ir S. Levay „ELISABETH“. Muzikinis vad., dir. J. Janulevičius
26, III. 5 d. 12 val. – O. Rodino „ALADINAS“. Dir. J. Geniušas
26 d. 18 val. – T. Dobrzanskio „KARALIAUS ANTRININKAS“. Rež. K.S. Jakštas, dir. V. Visockis
2 d. 18 val. – P. Abrahamo „BALIUS SAVOJOJE“. Dir. J. Janulevičius
3 d. 18 val. – J. Strausso „KITA PELENĖS ISTORIJA“. Dir. V. Visockis
4 d. 18 val. – G. Verdi „TRAVIATA“. Dir. J. Geniušas

Kauno kamerinis teatras
24 d. 18 val., 25 d. 16 val. – PREMJERA! M. Ravenhillo „BASEINAS BE VANDENS“. Rež. J. Kuprevičius, dail. E. Veverskytė, muzika M. Vainio ir M. Baranausko. Vaidina J. Zaliauskas, V. Juozaitytė, I. Sikorskytė, I. Juškevičiūtė, V. Gasiliūnas
26 d. 18 val. – „PAKANKAMAS ATSTUMAS“. Choreogr. A. Mozūraitis ir A.C. Bibiano
III. 1, 2 d. 19 val., 3 d. 18 val. – „GOOD GIRLS“. Rež. L. Faber

Kauno lėlių teatras
25 d. 11 val. – „GULBĖ – KARALIAUS PATI“. Rež. N. Indriūnaitė
25 d. 12 val. – „DANTUKŲ TROLIAI“. Rež. O. Žiugžda
26 d. 12 val. – „MEŠKIUKO GIMTADIENIS“. Rež. R. Bartninkaitė
III. 4 d. 11, 15 val. – „PASAULĖLIAI“. Aut., rež. ir choreogr. B. Banevičiūtė, dail. M. Šiaulytytė, komp. R. Dikčienė
4 d. 12 val. – „EŽIUKAS IR DEBESĖLIAI“. Rež. N. Parasočkina-Vichtinskaja

Klaipėda

Klaipėdos valstybinis dramos teatras
24 d. 18.30 *Mažojoje salėje* – A. Strindbergo „TĖVAS“. Rež. M. Ķimele
25 d. 18.30 *Kamerinėje salėje* – M. Markovičiaus „LABAS RYTAS, PONE TRIUŠI“. Rež. M. Pažereckas
28 d. 11, 12 val. – „DEBESŲ GAUDYKLĖ“. Choreogr. ir rež. L. Geraščenko (šokio teatras „Judesio erdvė“)
28 d. 18.30 – „24 VALANDOS IŠ MOTERS GYVENIMO“ (literatūriniai etiudai pagal S. Zweigo noveles). Kūrėjos V. Bičkutė, V. Kochanskytė, D. Rudytė
III. 1 d. 18.30 – „VIENOS MERGINOS ISTORIJA“. Choreogr., rež. L. Geraščenko (šokio teatras „Judesio erdvė“)
III. 2 d. 11, 12 val. – „DEBESŲ LOPŠINĖ“. Choreogr. ir rež. L. Geraščenko (šokio teatras „Judesio erdvė“)
2 d. 18.30 *Mažojoje salėje* – R. Bugavičiūtės-Pēcēs „MAMA DRĄSA“ (pagal B. Brechtą). Rež. E. Seņkovas (Latvija)
3 d. 18 val. *Kamerinėje salėje* – D. Katiliūtės „BŪTI“. Rež. L. Krivickaitė

Klaipėdos muzikinis teatras
24 d. 17.30 – edukacinis renginys-atvira repeticija „Pažintis su opera „Undinė“
25 d. 18.30 – A. Dvořáko „UNDINĖ“. Muzikos vad. ir dir. T. Ambrozaitis
26 d. 15 val. – D. Goggino „ŠOUNUOLYNAS“. Dir. V. Konstantinovas
III. 4 d. 12 val. – N. Sinkevičiūtės „PASAKA BE PAVADINIMO“

Šiauliai

Šiaulių dramos teatras
25 d. 18 val. – Y. Rezos „PABANDOM DAR KARTĄ“ („SKERDYNIŲ DIEVAS“). Rež. A. Lebeliūnas
26 d. 14 val. – M. Jašinskaitės „#BJAURUSIS ANČIUKAS MOKYKLOJE #“. Rež. Š. Datenis
26 d. 17 val. *Mažojoje salėje* – „VISU GREIČIU ATGAL!“ (pagal P. Notte pjesę „Dvi poniutės pakeliui į Šiaurę“). Rež. A. Lebeliūnas
III. 3 d. 18.30 – „MAN ŠIANDIEN – HAMLETAS“. Rež. I. Stundžytė
4 d. 18 val. – R. Kmitos „REMYGA“. Rež. O. Koršunovas

Panevėžys

Juozo Miltinio dramos teatras
24 d. 18 val. – I. Vyrypajevo „IRANO KONFERENCIJA“. Rež. A. Špilevojus (Miltinio laboratorija)
25 d. 18 val. – „ŠV. SPEIGAS“ (pagal Q. Tarantino „Grėsmingąjį aštuonetą“). Rež. A. Špilevojus
26 d. 12 val. – „TIKROS PASAKOS“. Rež. Ž. Mičiulytė
III. 3 d. 18 val. – A. Špilevojaus „SALA, KURIOS NĖRA“. Rež. A. Špilevojus
4 d. 18 val. *Mažojoje salėje* – W. Russello „MOTERIMS IR JŲ VYRAMS“. Rež. L. Kondrotaitė

Koncertai

Lietuvos nacionalinė filharmonija
25 d. 19 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras (meno vad. ir vyr. dir. M. Pitrėnas). Solistas R. Kudriašovas (baritonas). Dir. M. Pitrėnas. Programoje Ž. Martinaitytės, G. Mahlerio kūriniai
26 d. 14 val. *Kauno valstybinėje filharmonijoje* – muzikinė popietė visai šeimai „Disnėjaus filmų muzika“. Ansamblis „Musica humana“ (meno vad. ir dir. R. Beinaris). Solistė E. Vakarinaitė (balsas). Dalyvauja S. Minkevičius (fortepijonas), E. Kuleševičius (klarnetas), P. Gefenas (fleita), D. Verbickas (mušamieji). Dir. R. Beinaris
26 d. 16 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – Lietuvos kamerinis orkestras (meno vad. ir dir. S. Krylovas). Solistas P. Anderssonas (fortepijonas). Dir. I.J. Šimkus. Programoje W.A. Mozarto kūriniai
III. 1 d. 19 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – „Grand trio Vilnius“: D. Kuznecovaitė (smuikas), D. Geringas (violončelė), P. Geniušas (fortepijonas). Programoje A. Šenderovo, A. Schönbergo, J. Brahmso kūriniai

Vilnius

Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras
25 d. 19 val. Dž. Bidva (smuikas), P. Jacunskas (violončelė), Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras. Dir. V. Ploskina (Ukraina). Programoje J. Brahmso, A. Dvořáko kūriniai

Lietuvos muzikų rėmimo fondas
S. Vainiūno namuose
28 d. 18 val. – Vilniaus Karoliniškių muzikos mokyklos pianistai
III. 1 d. 17.30 – Vilniaus Naujosios Vilnios muzikos mokyklos mokytojų N. Katilienės, R. Vosyliūtės, R. Katinienės ir L. Komkienės dainavimo klasės mokiniai
2 d. 18 val. – Vilniaus Karoliniškių muzikos mokyklos ir B. Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos mokytojų A. Griškevičienės (kanklės) ir V. Blažienės (fortepijonas) mokiniai

Šv. Kotrynos bažnyčia
III. 2 d. 19 val. – M. Rostropovičiaus labdaros ir paramos fondo „Pagalba Lietuvos vaikams“ 20-mečiui paminėti. Atlikėjai M. Rostropovičiaus labdaros ir paramos fondo „Pagalba Lietuvos vaikams“ stipendininkai, Šv. Kristoforo kamerinis orkestras. Dir. M. Barkauskas

Bibliografinės žinios

MENAS

Mūsų Irena : atsiminimai apie Ireną Veisaitę / sudarytoja Reda Pabarčienė ; [atsiminimus vertė Vytenė Saunoriūtė Muschick (iš vokiečių k.), Kasparas Pocius (iš anglų k.), Agnė Bernotaitė-Jakubčionienė (iš estų k.), Nijolė Kašelionienė (iš prancūzų k.), Žilvinas Beliauskas, Rūta Mėlinskaitė (iš rusų k.)] ; [recenzentės Ramunė Marcinkevičiūtė, Donata Mitaitė]. – Vilnius : Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2023. – 389, [1] p., [24] iliustr. lap.. – ISBN 978-609-425-339-3

GROŽINĖ LITERATŪRA. LITERATŪROS MOKSLAS

Aštuntas gyvenimas (Brilkai) : romanas / Nino Haratischwili ; iš vokiečių kalbos vertė Vilija Gerulaitienė. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 957, [3] p.. – Tiražas 1000 egz.. – ISBN 978-609-01-5235-5 (įr.)

Audrų sezonas : [romanas] / Andrzej Sapkowski ; iš lenkų kalbos vertė Vidas Morkūnas ir Vytas Dekšnys. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 383, [1] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-01-5428-1 (įr.)

Bogenė : romanas / Gundega Repše ; iš latvių kalbos vertė Jurgis Banevičius ; [eiliuotus tekstus vertė Vladas Braziūnas] ; [apipavidalinimui panaudota François Morellono de La Cave'o graviūra „Perujiečių sielvartas per mėnulio užtemimą“]. – Vilnius : Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla : Lietuvos rašytojų sąjunga, 2022. – 95, [1] p. : iliustr.. – (Naujoji klasika : Baltijos Asamblėjos premijos laureatų kūryba, ISSN 2783-6371). – ISBN 978-609-480-321-5 (įr.)

Deividas Koperfildas : romanas / Charles Dickens ; su Frederick Barnard ir John Gilbert iliustracijomis ; iš anglų kalbos vertė J. Žakonis. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 797, [2] p. : iliustr., portr.. – (Geriausia iš geriausių literatūros klasika). – ISBN 978-609-484-549-9 (įr.)

Dvasių labirintas : romanas / Carlos Ruiz Zafón ; iš ispanų kalbos vertė Ieva Baranauskaitė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 699, [4] p.. – ISBN 978-609-484-503-1 (įr.)

Enigma solvere = Įminti mįslę : [romanas] / Sondra Rankelienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 477, [3] p. : portr.. – ISBN 978-609-484-472-0 (įr.)

Gyveno kartą Uvė : romanas / Fredrik Backman ; iš švedų kalbos vertė Raimonda Jonkutė. – Vilnius : Alma littera, 2021. – 326, [1] p.. – Tiražas 3000 egz.. – ISBN 978-609-01-1297-7 (įr.)

Iš pirmo žvilgsnio : romanas / Frida Skybäck ; vertė Nida Rutkauskienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 461, [3] p.. – ISBN 978-609-484-504-8 (įr.)

Kleopatra : ir paskutinis dieviškasis faraonas Harmachis, išdavęs savo tautą : I–III dalys : romanas / Henry Rider Haggard ; vertė UAB „Knygų ministerija“. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2023]. – 334, [2] p.. – ISBN 978-609-484-560-4 (įr.)

Kosmikomiksai : [apsakymai] / Italo Calvino ; iš italų kalbos vertė Toma Gudelytė. – Vilnius : Rara, 2022. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-8306-37-8

Lužino gynyba : [romanas] / Vladimir Nabokov ; iš rusų kalbos vertė Jonas Vabuolas. – Kaunas : Jotema, [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-490-183-6

Mirtinas šauksmas : [detektyvinis romanas] / Angela Marsons ; iš anglų kalbos vertė Rasa Dirgėlė. – Kaunas : Jotema, [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-490-184-3

Obscuritas : [trileris] / David Lagercrantz ; iš švedų kalbos vertė Mantas Karvelis. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 414, [2] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-01-5416-8 (įr.)

Paniekos metas : [romanas] / Andrzej Sapkowski ; iš lenkų kalbos vertė Vidas Morkūnas. – Vilnius : Alma littera, 2021. – 334, [1] p.. – Tiražas 1500 egz.. – ISBN 978-609-01-3302-6 (įr.)

Paukščių miestas debesyse : romanas / Anthony Doerr ; iš anglų kalbos vertė Zita Marienė. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 654, [1] p.. – Tiražas 1800 egz.. – ISBN 978-609-01-5407-6 (įr.)

Pažadink mane : [jausmų istorija su žiupsniu trilerio įtampos ir sauja humoro] : romanas / Ieva Vill. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 221, [1] p.. – Tiražas 1800 egz.. – ISBN 978-609-01-5403-8 (įr.)

Pjesės / Jaan Tätte ; iš estų kalbos vertė Danutė Sirijos Giraitė. – Vilnius : Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla : Lietuvos rašytojų sąjunga, 2022. – 214, [2] p.. – (Naujoji klasika : Baltijos asamblėjos premijos laureatų kūryba). – Tiražas 400 egz.. – ISBN 978-609-480-347-5

Poliarinis ratas : romanas / Liza Marklund ; iš vokiečių [i.e. anglų] kalbos vertė Aistė Radvilavičiūtė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2023]. – 333, [2] p.. – ISBN 978-609-484-562-8 (įr.)

Pribuvėjos išpažintis : romanas / Sabine Ebert ; vertė UAB „Datatex“. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 367, [1] p.. – ISBN 978-609-484-492-8 (įr.)

Pribuvėjos prakeiksmas : romanas / Sabine Ebert ; vertė UAB „Datatex“. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 415, [1] p.. – ISBN 978-609-484-496-6 (įr.)

Purpurinis vasaros sapnas : romanas / Christoffer Holst ; vertė Irma Balakauskaitė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 301, [2] p.. – ISBN 978-609-484-426-3 (įr.)

Rūko salos šešėlis : romanas / Mariette Lindstein ; vertė Kristina Janulytė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 398, [2] p.. – ISBN 978-609-484-433-1 (įr.)

Slaptoji geišos knyga / Sei Shōnagon ; iš anglų kalbos vertė UAB „Datatex“. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2021]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-568-0

Stebuklinga valanda : [romanas] / Kristin Hannah ; iš anglų kalbos vertė Violeta Meiliūnaitė. – Kaunas : Jotema, [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-490-180-5

Taun Mūro laukai : inspektoriaus Rajeno detektyvas / L.J. Ross ; iš anglų kalbos vertė Renata Vereikienė. – Kaunas : Jotema, [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-490-179-9

Tyli mirtis : [romanas] / Volker Kutscher ; iš vokiečių kalbos vertė Indrė Klimkaitė. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 620, [3] p.. – Tiražas 1800 egz.. – ISBN 978-609-01-5391-8 (įr.)

Parengė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos mokslų departamento Nacionalinės bibliografinės apskaitos skyrius

Savaitės filmai

Babilonas ***

Nebyliojo kino eroje ambicinga aktorė ir meksikietis padavėjas sparčiai kyla karjeros laiptais. Tačiau Holivude įsitvirtinus garsui, šlovės saulė virsta negailestinga kova dėl išlikimo. Staiga senosios žvaigždės tampa nebereikalingos, nes jų balsai per ploni, o vaidyba per daug ekspresyvi. Atrodo, kad naujausiame Damieno Chazelle'o filme visko tiesiog per daug ir režisieriui sunku sutelkti dėmesį. Personažas keičia personažą, tačiau nė vienas jų neįgauna gylio. Žmogiškosioms dramoms skiriama per mažai vietos, kad jos galėtų sujaudinti, o pompastika neišvengiamai veda nuovargio link. Vaidina Margot Robbie, Bradas Pittas, Tobey Maguire'as, Diego Calva, Olivia Wilde ir kt. („Babylon", rež. Damien Chazelle, JAV, 2022)

Banginis ***

Čarlis, dirbantis internetinių kursų dėstytoju, po partnerio savižudybės atsiriboja nuo pasaulio, labai nutunka ir yra linkęs mirtinai persivalgyti. Tačiau jo ryšiai su kitais žmonėmis dar nėra visiškai nutrūkę: juo rūpinasi draugė, bando išgelbėti Naujojo gyvenimo bažnyčios misionierius, o pats Čarlis siekia atkurti ryšį su paaugle dukra. Tai teatrališkumo neišvengianti Samuelio D. Hunterio pjesės adaptacija, kurioje Darrenas Aronofsky, panašiai kaip ir filme „Imtynininkas", pasakoja apie vyrą, ieškantį atpirkimo. „Banginis" vujeristiškai eksponuoja savo personažo fiziškumą, tačiau Brendano Fraserio vaidyba tai atsveria. Nepaisant polinkio į patosą, šis filmas kalba apie ambivalentišką tarpusavio santykių ir tikėjimo galią, kuri gali ir sužeisti, ir suteikti paramą bei viltį. („The Whale", rež. Darren Aronofsky, JAV, 2022)

Fabelmanai *****

Pirmasis Steveno Spielbergo filmo „Fabelmanai" epizodas, kai 1952-ųjų gruodį mama Micė (Michelle Williams) ir tėvas Bertas (Paul Dano) aiškina pirmąkart į kino teatrą išsirengusiam penkiamečiam Semui (Mateo Zoryan), kas yra kinas, iškart suformuluoja dvi pagrindines filmo temas. Kaip Bacho ar Beethoveno kūriniuose, kuriuos skambina mama, abi temos bei jų kaita yra savaip muzikinės „Fabelmanų" formos pagrindas. Spielbergas visą filmą, kurio veiksmas apima daugiau nei dešimt metų, varijuoja Semo tėvų ir santykių su jais, kino kaip būdo pažinti ir suprasti save bei kitus temomis. Spielbergas neslepia, kad pasakoja apie save, tad „Fabelmanai" – tarsi šeimos albumo vartymas. („The Fabelmans", rež. Steven Spielberg, JAV, Indija, 2022)

Kovotoja **

Kai XVIII a. pradžioje vergų prekeiviai pradeda kelti grėsmę Dahomėjos karalystės gyventojams, generolės Naniskos (Viola Davis) vadovaujama moterų karių armija duoda atkirtį. Istoriniais įvykiais paremta „Kovotoja" gali daryti įspūdį dėl specialiųjų efektų ir aktorių darbo, tačiau tai dar vienas triukšmingas pramoginis filmas, skelbiantis abejotiną feministinę žinutę. Atletiškos moterys svaidosi ietimis ir mosuoja mačetėmis arba kumščiais. Jos nesigaili savo priešų vyrų – šie subadomi peiliu, užkapojami arba kitaip nužudomi. Čia vyksta negailestingos žudynės, ne tokios sadistiškos kaip Melo Gibsono filmuose, tačiau išpjaustytų lavonų ir kraujo fontanų mūšio lauke apstu. („The Woman King", rež. Gina Prince-Bythewood, JAV, 2022)

Salos vaiduokliai ****

XX a. 3-iojo dešimtmečio pradžia. Nedidelėje Airijos saloje gyvenimas teka ramia vaga, nors šalyje siaučia pilietinis karas. Kolmas (Brendan Gleeson) ir Padraikas (Colin Farrell) kasdien susitinka bare. Vieną dieną Kolmas be aiškios priežasties paskelbia nutraukiantis visą gyvenimą trukusią bičiulystę. Padraikas mėgina draugystę gelbėti, bet Kolmas atrodo tik dar tvirčiau apsisprendęs ir pateikia ultimatumą: kaskart nusirėšiąs pirštą, jei buvęs draugas mėgintų su juo bendrauti. Kaip įprasta Martino McDonagh kinui, filmas laviruoja tarp juodosios komedijos ir psichologinės personažų studijos, kartu pasitelkia mitinius bei alegorinius motyvus. „Salos vaiduokliai" kalba apie vienatvę, gyvenimo baigtinumą ir įsimena palūžusių vyrų portretais. („The Banshees of Inisherin", rež. Martin McDonagh, Airija, D. Britanija, JAV, 2022)

Salų tyla ****

Katalonų režisierius Albertas Serra kuria totalų ir hipnotizuojantį kiną. Šįkart jis išsirengė į Taitį, kur driekiasi ties saldaus sapno ir košmaro riba egzistuojanti erdvė. Vedliu po šį prarastąjį rojų tampa Benoît Magimelio suvaidintas komisaras, valdantis archipelagą prancūzų valdžios vardu. Jis stengiasi būti tarpininku tarp Prancūzijos ir vietinių, kurie pradeda baimintis, kad salose bus atnaujinti branduoliniai bandymai. Taip „Salų tyla" ima įgyti politinio kriminalinio filmo formą. Ironijos ir dekadentiškos atmosferos persunktame pasakojime daug nuorodų į kino istoriją. („Tourment sur les îles", „Pacifiction", rež. Albert Serra, Ispanija, Prancūzija, Vokietija, Portugalija, 2022)

****** – šedevras, ***** – pasižiūrėti būtina, **** – geras filmas, *** – būna ir geriau, ** – jei turite daug laiko, * – niekalas

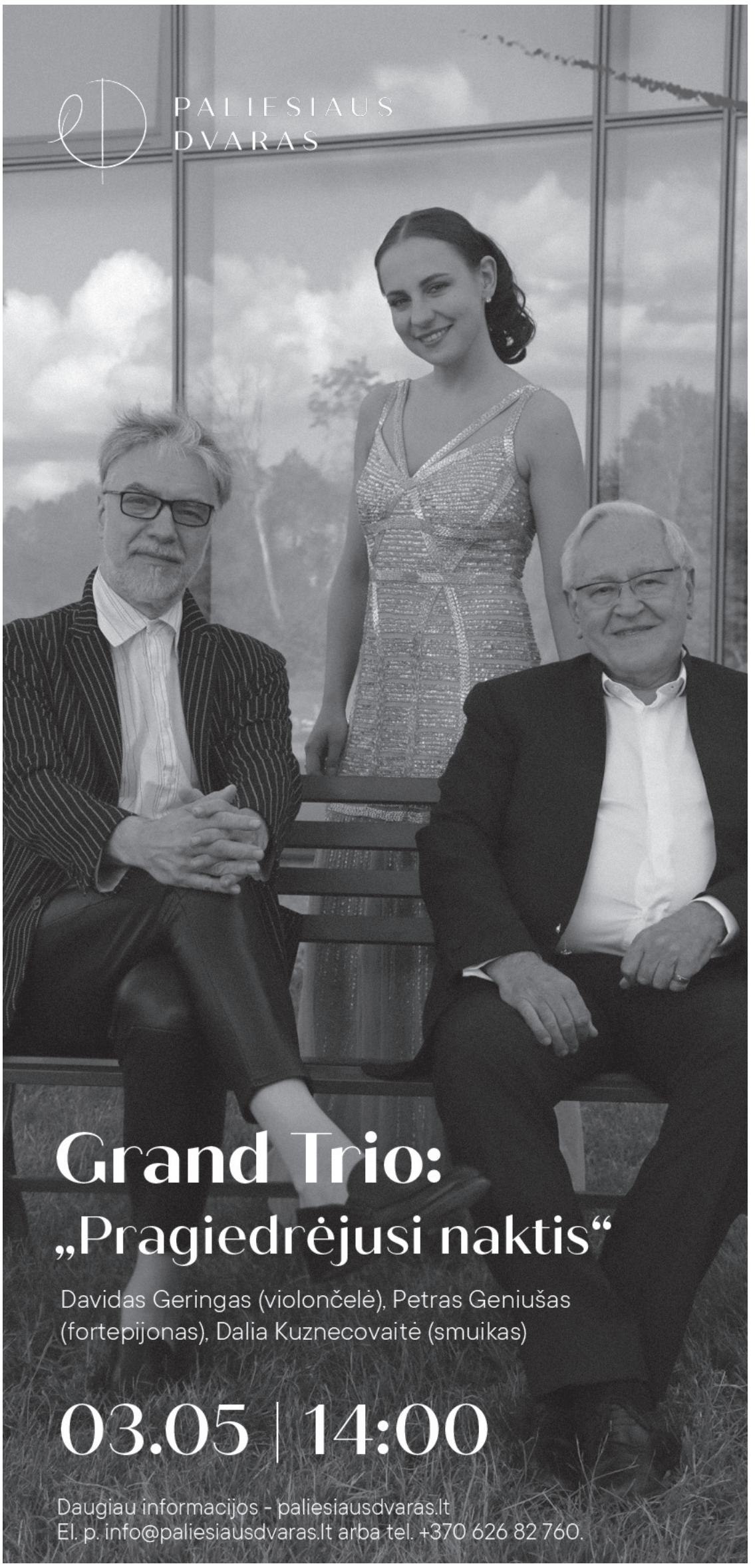

Redaktorė – Monika Krikštopaitytė (**dailė**)
Redaktorės pavaduotoja – Rūta Jakimavičienė
Fotografija – Agnė Narušytė | **Kinas** – Ilona Vitkauskaitė
Teatras, šokis – Ieva Tumanovičiūtė | **Muzika** – Laimutė Ligeikaitė
Stilius – Violeta Kundrotienė
Dizainas – Jokūbas Jacovskis | **Maketas** – Vanda Čemerkaitė
Finansininkė – Brigita Misiuvienė | **Direktorius** – Linas Vildžiūnas

7md

© „7 meno dienos". Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VšĮ „7 meno dienos",
S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. El. paštas redakcija@7md.lt.
ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 850 egz.
Spausdino UAB „AL Grupė", Užpalių g. 83A, Utena
Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Lietuvos kultūros taryba
Vilniaus miesto savivaldybė
Lietuvos kino centras